

SN
supernova

ARTUR KLARK

KA SPUŠTANJU NOĆI

Artur Klark
Ka spuštanju noći

ARTHUR C. CLARKE
AGAINST THE FALL OF NIGHT
1953

UVODNIK

Okolnost da je prva sveska nove SF biblioteke »Supernova« izazvala veliko interesovanje čitalaca — i to u situaciji kada nipošto ne možemo reći da oskudevamo u SF izdanjima, što poklonicima ovog žanra pruža priliku da budu izbirljivi - najbolji je pokazatelj da je koncepcija ove edicije bila pun pogodak.

Kako izgleda, kratki roman za koji smo se opredelili predstavlja gotovo idealnu formu za najveći deo poklonika naučne fantastike, budući da pretpostavlja jednu veću, zaokruženiju celinu od standardnih priča, a ne nalaže posebno »udublјivanje« kao što bi to bilo u slučaju romana »normalnog« obima. Jednom reči, posredi je savršeno letnje štivo, idealan sadrug za godišnje odmore.

No, kako naša edicija treba da izlazi preko cele godine, a ne samo tokom letnjih meseci, očigledno je da računamo sa trajnijim vezivanjem čitalačke publike. Ovo vezivanje može se izvesti kvalitetom objavljenih dela i kvalitetom tehničke opreme, i mi se nadamo da ćemo u oba pogleda zadovolјiti vaše stroge kriterijume. Uostalom, već drugu svesku naše biblioteke držite u rukama, te se neki sudovi u ovom smislu mogu doneti...

U svakom slučaju, iako je za nas najvažniji pokazatelj prodaja na kiosku, pozivamo vas da nam pišete i izlažete svoje sugestije, predloge, primedbe - kako bismo bili još bolji i još kvalitetniji, na obostrano zadovolјstvo. U tom smislu, povremeno ćemo uvoditi rubriku »Pisma čitalaca«, kako bi naša komunikacija sa vama, do koje nam je veoma stalo, bila što efikasnija.

Konačno, evo nekoliko reči i o miniromanu koji donosimo u ovoj svesci biblioteke »Supernova«. Novela **Ka spuštanju noći** predstavlja ranu verziju znamenitog romana **Grad i zvezde**, izvorno objavljenog još 1956. godine, koji je engleskog SF barda konačno uvrstio u svetsku elitu pisaca naučne fantastike. Iako su u romanesknoj verziji mnoga zbivanja opsežnije i detaljnije opisana, ova noveletna odlikuje se sažetošću i većom dinamičnošću, što je čini u najmanju ruku podjednako čitljivom.

Uz to, tu su i izvesne razlike u rešenju osnovne agonalne situacije, kao i središnje SF zamisli, tako da će ovo rano Klarkovo delo delovati podjednako originalno kako onima koji su već imali prilike da

pročitaju **Grad i zvezde**, tako i onima koji se prvi put sreću sa
čudesnim svetom Dijaspára i Lisa...

Zoran Živković

PROLOG

Glas grada nije se u celom pokolenju promenio kao što se sada menjao. Danju i noću, vek za vekom, nikada nije zamučao. Za veliki broj ljudi to je bio prvi i poslednji zvuk koji su ikada čuli. Predstavljao je deo grada: kada bi prestao, grad bi zamro i pesak pustinje bi se naselio po širokim ulicama Dijaspara.

Čak i ovde, pola milje iznad tla, iznenadni tajac izmamio je Konvara na terasu. Daleko ispod, pokretni putevi još su promicali između velikih zgrada, ali sada su bili zakrčeni nemim gomilama. Nešto je izvuklo lenje građane iz njihovih domova: njih na hiljade lagano se provlačilo između stenja od obojenog metala. Ali tada Konvar vide da je svo to mnoštvo lica bilo okrenuto prema nebu.

Strah se na trenutak uvuče u njegovu dušu - strah da su posle svih tih vekova Osvajači ponovo došli na Zemlju. Zatim se i on zagleda u nebo, zanesen čudom za koje se nadao da ga nikada više neće videti. Dosta vremena proveo je u posmatranju pre no što je otišao po svog malog sina.

U početku je dečak Alvin bio zaplašen. Uzneseni, šiljati tornjevi grada i pokretne tačke dve hiljade stopa ispod - to je bio njegov svet, ali ta stvar na nebu prevazilazila je svo njegovo iskustvo. Bila je veća od bilo koje zgrade u gradu, a njena belina bila je tako blistava da su od nje bolele oči. Iako se činilo da je čvrsta, nemirni vetrovi menjali su njene obrise njemu naočigled.

Alvin je znao da je nekad nebo Zemlje bilo ispunjeno čudnim oblacima Veliki brodovi došli su negde iz svemira, donevši nepoznata blaga, kako bi se usidrili u luci Dijaspara. Ali to se dogodilo pre pola milijarde godina: pre početka istorije luka je bila zatrpana nanesenim peskom.

Konvarov glas bio je tužan kada se malo kasnije obratio svom sinu.

»Dobro ga pogledaj, Alvine«, reče on. »To je možda poslednji oblak za koji će svet znati. Tokom celog svog života video sam samo još jedan, a nekada su ispunjavali nebo nad Zemljom.«

Posmatrali su u tišini, a sa njima sve one hiljade na ulicama i po kulama Dijaspara, sve dok i poslednji oblak nije lagano nestao sa vidika, isušen toplim, sprženim vazduhom nepreglednih pustinja.

PRVA GLAVA ZATVOR DIJASPARA

Čas je bio završen. Sneni šapat hipnona najednom poče da dobija na visini, a onda se naglo prekide posle trostruko ponovljene komandne note. Mašina se zatim zamagli i nestade, ali Alvin je još sedeo i zurio u prazninu, dok mu je um prevaljivao dugačak put kroz vekove kako bi se opet obreo u stvarnosti.

Prvi je progovorio Jeserak: glas mu je bio zabrinut i pomalo nesiguran.

»To su najstariji zapisi na svetu, Alvine... jedini koji prikazuju Zemlju kako je izgledala pre dolaska Osvajača. Odista ih je mali broj ljudi ikada video.«

Dečak se lagano okrenu prema svom tutoru. U očima starca nazirala se zabrinutost i Jeserak još jednom zažali što je to učinio. Počeo je tiho da govori, kao da je želeo da olakša vlastitu savest.

»Poznato ti je da nikada ne pominjemo drevna vremena i ja sam ti pokazao ove zapise samo zato što si tako žarko želeo da ih vidiš. Nemoj dozvoliti da te oni uznemire: zar je važno koliki deo sveta naseljavamo, sve dok smo srećni? Ljudi koje si promatrao imali su na raspolaganju više prostora, ali nisu bili u toj meri zadovoljni kao mi.«

Da li je to bila istina? - pitao se Alvin. On još jednom pomisli na pustinju što je okruživala ostrvo koje je predstavljao Dijaspar, a zatim se njegov um okrenu prema svetu kakav je Zemlja nekad bila. Ponovo je video beskonačne morske milje plave vode, koje je bilo više i od samog kopna, kako kotrljaju svoje talase preko zlatnih obala. U ušima mu je još odzvanjala tutnjava velikih talasa zamrlih pre hiljadu miliona godina. Setio se i šuma, prerija i čudnih životinja koje su nekada sa čovekom delile svet.

Svega toga više nije bilo. Od okeana su ostale samo sive pustinje soli, vijugavi čaršavi Zemlje. So i pesak, od pola do pola; samo su svetla Dijaspara gorela u toj divljini koja ih jednog dana mora pokoriti.

A to je bilo najmanje što je čovek izgubio, jer iznad pustoši mirno su sijale zaboravljene zvezde.

»Jeserače«, reče konačno Alvin, »jednom sam otišao u Loraninu kulu. Tamo više niko ne živi i mogao sam iz nje da posmatram pustinju. Bilo je mračno, te nisam mogao da vidim tle, ali nebo je bilo puno obojenih svetala. Dugo sam ih promatrao, ali ona su bila nepokretna. Ubrzo potom sam se udaljio. To su bile zvezde, zar ne?«

Jeserak je bio na oprezu. Trebalo je ispitati kako je Alvin tačno dospelo do Loranine Kule. Stvari za koje je dečak počeo da se zanima bile su... opasne.

»To su bile zvezde«, odvrati on kratko. »Pa šta s tim?«

»Nekada smo ih posećivali, je li tako?«

Nastade duga pauza. A zatim: »Da.«

»Zašto smo prestali? Šta su bili Osvajači?« Jeserak ustade. Njegov odgovor stade da odzvanja unazad kroz sve učitelje koje je svet ikada upoznao.

»Dosta je za danas, Alvine. Kasnije, kada budeš stariji ispričaću ti još... ali ne sada. Ionako već isuviše znaš.«

Alvin više nikada nije postavio to pitanje: kasnije nije bilo potrebe za tim, jer odgovor je bio jasan. U Dijasparu je bilo toliko toga što je zaokupljalo um da se moglo dogoditi da se mesecima ne seti one čudne čežnje koju je izgleda samo on osećao.

Dijaspar je predstavljao svet u malom. Tu je Čovek sakupio sva svoja blaga, sve što je bilo ugrabljeno iz ruševina prošlosti. Svi gradovi koji su ikada postojali podarili su ponešto Dijasparu: još pre dolaska Osvajača njegovo ime bilo je poznato na svetovima koje je Čovek izgubio.

U zdanje Dijaspara slile su sve veštine, sva umetnost Zlatnog doba. Kada je počeo da se približava kraj slavni dana, genijalni ljudi su preobrazili grad i opskrbili ga mašinama koje su ga učinile besmrtnim. Bez obzira na mogući zaborav, Dijaspar će nastaviti da živi i bezbedno spušta Čovekove potomke niz reku vremena.

Verovatno su bili zadovoljni kao i ma koja druga rasa koju je svet upoznao i na neki svoj način bili su srećni.

Svoje dugačke živote provodili su među lepotom koja nikada nije bila prevaziđena, jer je trud miliona vekova bio posvećen slavi Dijaspara.

Ovo je bio Alvinov svet, svet koji je vekovima tonuo u otmenu propast. Toga Alvin još nije bio svestan, jer sadašnjost je bila tako puna čuda da se lako zaboravljalo na prošlost. Toliko toga je trebalo uraditi, toliko toga naučiti pre no što proteknu dugi vekovi njegove mladosti.

Od umetnosti ga je prvo privukla muzika, tako da je izvesno vreme eksperimentisao sa mnogim instrumentima. Ali ta najdrevnija od svih umetnosti bila je sada tako složena da bi mu možda bilo potrebno hiljadu godina da ovlada svim njenim tajnama, tako da je na kraju ipak odustao. Bio je u stanju da sluša, ali ne i da stvara. Dugo je bio opčinjen konvertorom misli. Na svom ekranu tvorio je beskrajna ustrojstva oblika i boja, obično kopije - namerno ili ne - dela drevnih majstora. Sve češće i češće hvatao je sebe kako stvara predele iz snova sa nestalog sveta Zore i često su mu se misli setno vraćale na zapise koje mu je Jeserak pokazao. Tako je tinjavi plamen njegovog nezadovoljstva lagano napredovao ka površini svesti, mada ga sada još uopšte nije brinuo nejasan nemir koji je često osećao.

Ali tokom meseci i godina taj nemir je sve više rastao. Nekada je Alvin bio zadovoljan što uživa prijatnosti i zanimljivosti Dijaspara, ali sada je znao da to nije dovoljno. Njegovi horizonti su se širili i znanje koje celog njegovog života mora ostati omeđeno zidovima grada postajalo mu je nepodnošljivo. Pa ipak bilo mu je dobro poznato da drugih mogućnosti nema, jer je pustoš pustinje prekrivala ceo svet.

Pustinju je osmotrio svega nekoliko puta u životu, ali nije poznavao nikog drugog ko ju je uopšte video. Nikako nije mogao da razume strah svojih sunarodnika prema spoljašnjem svetu: za njega on nije bio užasan već samo tajanstven. Kada bi mu Dijaspar dojadio, osećao je zov tog sveta kao što je i sada bio slučaj.

Pokretni putevi svetlucali su životom i bojom dok su ljudi iz grada išli svojim poslom. Smeškali su se Alvinu dok se probijao ka najbržoj središnjoj traci. Ponekad bi ga oslovljavali imenom: nekada je laskao sebi da ga poznaje ceo Dijaspar, ali sada mu to više nije predstavljalo nikakvo zadovoljstvo.

Ekspresni kanal ga je za nekoliko minuta odneo iza zakrčenog srca grada; na vidiku je bilo svega nekoliko ljudi kada se glatko zaustavio kraj jedne dugačke platforme od svetio obojenog mermera. Pokretni putevi su u toj meri predstavljali deo njegovog života da Alvin nikada

nije ni pokušao da zamisli neki drugi način prevoza. Neki inženjer drevnog sveta lagano bi poludeo ako bi pokušao da shvati kako jedan čvrsti put može biti fiksiran na oba kraja dok se njegovo središte kreće brzinom od stotinu milja na čas. Jednog dana će možda i Alvin biti zbunjen ovim, ali za sada je prihvatao sve što ga je okruživalo bez ikakvog kritičkog odnosa kao i svi ostali građani Dijaspara.

Ova oblast grada bila je gotovo napuštena. Iako se broj stanovnika Dijaspara već milenijumima nije uvećavao, bio je običaj da se porodice često sele. Jednog dana će plima života ponovo proći ovim putem, ali velike kule su sada bile puste već stotinu hiljada godina.

Mermerna platforma završavala se zidom izbušenim sjajno osvetljenim tunelima, Alvin bez oklevanja izabra jedan i stupi unutra. Smesta ga dograbi peristaltičko polje i potisnu napred, a on se udobno zavalio i stade da promatra okolinu.

Izgledalo je nemoguće da se nalazio u tunelu koji je išao duboko ispod tla. Umetnost koja je koristila ceo Dijaspas kao svoje platno bila je i ovde na delu, te se činilo da su nebesa iznad Alvina otvorena za nebeske vetrove. Svuda unaokolo nalazili su se šiljati tornjevi grada, prelivajući se na suncu. To nije bio grad koji je poznavao, već Dijaspas iz daleke prošlosti. Iako mu je većina velikih zgrada bila poznata, postojale su izvesne razlike koje su samo doprinosile zanimljivosti prizora. Alvin je želeo da zastane, ali još nije uspeo da pronađe bilo kakav način da uspori svoje napredovanje kroz tunel.

Ubrzo je bio nežno spušten u jednu veliku eliptičnu odaju, svu u prozorima. Kroz njih je mogao da uhvati bolne odseve bašta, ali ove su postojale samo u umu umetnika koji ih je izmislio. Danas na svetu sigurno nije bilo cveća poput ovog.

Alvin koraknu kroz jedan od prozora — i opsene nestade. Nalazio se u kružnom prolazu koji je strmo zaokretao naviše. Patos pod njegovim nogama stade lagano da klizi napred, kao da je željan da ga odnese do njegovog cilja. Napravio je još nekoliko koraka dok brzina nije postala tolika da bi svaki daljnji napor bio uzaludan.

Hodnik je još vodio naviše, a posle nekoliko stotina stopa zavijao je pod potpuno pravim uglom. Alvin je samo logički bio toga svestan: čula su mu govorila da se i dalje kreće duž jednog potpuno vodoravnog hodnika. Činjenica da je u stvari hitao kroz jedno

vertikalno okno, duboko hiljadama stopa, nije u Alvinu izazivala nikakvu nesigurnost, jer bilo je nezamislivo da dođe do otkazivanja polarizujućeg polja.

Uskoro hodnik stade da se ponovo spušta »nadole« sve dok još jednom ne skrenu pod pravim uglom. Kretanje poda neprimetno se usporavalo sve dok se nije zaustavio na kraju jedne dugačke dvorane ispunjene ogledalima. Alvin je znao da se sada nalazi gotovo na vrhu Loranine kule.

Malo se zadržao u dvorani sa ogledalima, opčinjen njenom jedinstvenom čarolijom. Koliko je Alvinu bilo poznato, u celom Dijasparu nije postojalo ništa slično. Zbog nekog umetnikovog hira, svega je nekoliko ogledala odražavalo prizor onakav kakav je stvarno bio — pa čak su i ona, bio je ubeden Alvin, stalno menjala svoj položaj. Ostala su, nema sumnje, odražavala nešto, ali bilo je pomalo zbunjujuće videti sebe kako hodaš kroz okolinu koja se neprestano menja i koja je potpuno imaginarna. Alvin se pitao šta bi učinio ako bi ugledao kako mu se neko približava u tom svetu ogledala, ali do sada se to još nije dogodilo.

Pet minuta kasnije stigao je u jednu malu, praznu sobu kroz koju je neprestano strujao topli vetar. Bila je deo ventilacijskog sistema kule i vazduh koji se kretao dopirao je kroz nizove širokih otvora koji su stajali u zidu zgrade. Kroz njih se mogao baciti pogled na svet van Dijaspara.

Možda ne bi trebalo reći da je Dijaspar namerno tako podignut da njegovi stanovnici ne mogu da vide spoljašnji svet. Pa ipak, bilo je čudno da se ni sa jednog drugog mesta u gradu, koliko je Alvinu bilo poznato, nije mogla videti pustinja. Krajnje kule Dijaspara obrazovale su zid oko grada, okrenuvši leđa neprijateljskom svetu s druge strane, i Alvin ponovo pomisli da čudno opiranje svojih sunarodnika da govore, pa čak i da misle o bilo čemu što nije pripadalo njihovoj maloj Vaseljeni.

Hiljadama stopa ispod sunce je napuštalo pustinju. Gotovo vodoravni zraci stvarali su ustrojstvo svetlosti na istočnom zidu te male sobe, a iza Alvina se pružala njegova ogromna senka. On zakloni oči od tog sjaja i proviri naniže prema tlu po kome nijedan čovek nije hodao već nebrojeno vekova.

Malo šta je imalo da se vidi: samo dugačke senke peščanih dina i, daleko na zapadu, niski lanac izlomljenih brda za koja je sunce zalazilo. Bilo je čudno razmišljati o tome kako je jedino on, od svih tih miliona živih bića, video sve ovo.

Sumraka nije bilo: sa odlaskom sunca, preko pustinje je prohujala noć poput vetra, razbacujući se zvezdama. Visoko na jugu plamtela je neka čudna formacija koja je i ranije zbunjivala Alvina - savršeni krug od šest šarolikih zvezda, sa jednim jedinim belim džinom u središtu. Malo je još zvezda posedovalo takav sjaj, jer velika sunca koja su nekada tako divlje gorela u slavu mladosti sada su svetlucala ka svojoj propasti.

Alvin je dugo klečao kod otvora, posmatrajući kako se zvezde spuštaju prema zapadu. Činilo se da ovde u ovoj svetlucavoj tami, visoko iznad grada, njegov um radi natprirodnom jasnošću. U njegovom znaju je još bilo ogromnih pukotina, ali problem Dijaspara je lagano počeo da se nazire.

Ljudska rasa se izmenila... a on nije. Nekada je ceo svet delio znatiželju i žed za znanjem, koje su Alvina sada razdvajale od njegovih sunarodnika. Daleko u vremenu, pre mnogo miliona godina, mora da se dogodilo nešto što je u potpunosti izmenilo čovečanstvo. Te neobjašnjive aluzije o Osvajačima... da li se u njima krio odgovor?

Došlo je vreme da se vrati. Kada se podigao da krene, Alvina iznenada zateče misao koja mu nikada ranije nije pala na pamet. Prorez za vazduh bio je gotovo vodoravan i protezao se možda desetak stopa u dužinu. Uvek je zamišljao da se on završava samim zidom kule, ali to je bila puka pretpostavka. Sada mu je postalo jasno da je bilo još nekoliko mogućnosti. Odisto bilo je mnogo verovatnije da se ispod otvora nalazi neka vrsta ispusta, ako ni zbog čega drugog a ono radi sigurnosti. Bilo je suviše kasno da sada preduzme bilo kakva istraživanja, ali sutra će doći ponovo...

Bilo mu je žao što mora da laže Jeseraka, ali pošto starac nije blagonaklono gledao na njegove ekscentričnosti skrivanje istine predstavljalo je znak uvidavnosti. Alvin nije bio u stanju da kaže šta se nadao da će otkriti. Savršeno dobro je znao da bi, kada bi nekako i uspeo da iziđe iz Dijaspara, uskoro morao da se vrati. Ali dečačko uzbuđenje zbog moguće pustolovine bilo mu je dovoljno opravdanje.

Uopšte nije bilo teško proći kroz tunel, mada mu to pre godinu dana ne bi baš lako pošlo za rukom. Pomisao na mogućnost pada sa visine od nekih pet hiljada stopa na kraju uopšte nije zabrinjavala Alvina, jer Čovek je potpuno prestao da se plaši visina. No, taj pad bi zapravo iznosio svega jednu jardu — do široke terase koja se pružala nalevo i nadesno sa spoljašnje strane kule.

Alvin izmile na otvoreno, dok mu je krv ubrzano kolala žilama. Pred njim je ležalo čitavo prostranstvo pustinje koje više nije bilo uokvireno uskim kamenim pravougaonikom. Iznad njega, pročelje kule još je stremilo stotinama stopa u nebo. Okolne kule protezale su se na sever i jug, obrazujući aveniju titana. Alvin sa zanimanjem primeti da Loranina kula nije bila jedina koja je imala otvore za ventilaciju okrenute prema pustinji. Za trenutak je stajao, upijajući veličanstvenost predela: zatim je počeo da ispituje ispust na kome je stajao.

Bio je možda dvadeset stopa širok i završavao se iznenada jednim okomitim spustom. Pogledavši bez imalo straha preko ivice ponora, Alvin proceni da je pustinja bila bar milju ispod njega. U tom pravcu nije imao šta da traži.

Mnogo je zanimljivija bila činjenica da se sa jednog kraja terase spuštalo stepenište koje je očigledno vodilo do jednog drugog ispusta, nekoliko stotina stopa niže. Stepenice su bile usečene u samo pročelje zdanja i Alvin se zapita vode li one do samog tla. Bila je to veoma uzbudljiva mogućnost; no, u plimi oduševljenja, prevideo je fizičke implikacije takvog silaženja od pet hiljada stopa.

Ali stepenište je bilo tek nešto duže od stotinu stopa. Iznenada se završavalo kod velikog kamenog bloka koji kao da je bio zavaren preko njega. Prolaza nije bilo: namerno i potpuno, ovaj put bio je, zaprečen.

Alvin se pogruženo približio prepreci. Potpuno je smetnuo s uma da bi mu bilo nemoguće da se popne stepeništem koje je vodilo jednu milju u visinu, da je i uspeo da siđe do kraja te je osećao jed zbog činjenice što je dospeo čak dovde samo zbog toga da se suoči sa promašajem.

On posegnu prema kamenu i prvi put ugleda poruku urezanu u njega. Slova su bila drevna, ali dosta lako uspeo je da ih dešifruje.

Tri puta je pročitao taj jedinstveni natpis: zatim je seo na kamenu ploču i zagledao se u nedostupno tlo ispod sebe.

POSTOJI I BOLJI PUT.
POZDRAVITE U MOJE IME ČUVARA ZAPISA

Alen od Lindara

DRUGA GLAVA POČETAK POTRAGE

Rorden, čuvar zapisa, zatomio je iznenađenje kada mu se posetilac najavio. Istog časa je prepoznao Alvina, pa je, dok je dečak ulazio, već otkucao njegovo ime na mašini za obaveštenja. Tri sekunde kasnije u ruci je držao karticu sa Alvinovim ličnim podacima.

Prema Jaserakovim rečima, dužnosti čuvara zapisa bile su pomalo nejasne, ali Alvin je očekivao da će ga naći u središtu nekog registarskog sistema. Takođe je... bez ikakvog razloga... očekivao da će to biti neko ko je gotovo isto tako star kao i Jeserak. Umesto svega toga, zatekao je jednog sredovečnog čoveka, u jednoj jedinoj sobi, u kojoj se nalazilo otprilike desetak velikih mašina. Bez obzira na nekoliko listova hartije razbacanih po stolu, Rorden ga je nekako odsutno pozdravio, jer je kradomice proučavao Alvinovu karticu.

»Alen od Lindara?« upita on. »Ne, nikada nisam čuo za njega. Ali lako ćemo pronaći ko je to bio«.

Alvin ga je sa zanimanjem pratio dok je ovaj pritiskao dugmad na jednoj od mašina; gotovo istog časa pojavio se sjaj polja sintesajzera i materijalizovao se jedan list hartije.

»Izgleda da je Alen bio moj prethodnik... pre mnogo vremena. Mislio sam da znam sve čuvare za poslednjih sto milipna godina, ali on mora da je to bio još ranije. To beše tako davno da se u zapisima sačuvalo samo njegovo ime bez ikakvih drugih pojedinosti. Gde si našao taj natpis?«

»U Loraninoj kuli«, odvrati Alvin posle trenutka oklevanja.

Čuvar zapisa stade da pritiska novu dugmad, ali ovog puta se ne pojavi ni polje niti se materijalizovala hartija.

»Šta to radite?« upita Alvin. »Gde su svi ti vaši zapisi?«

Čuvar se nasmeja.

»To uvek zbunjuje ljude. Bilo bi nemoguće čuvati ispisane zapise svih potrebnih obaveštenja: napravljen je njihov elektronski snimak koji se automatski briše posle određenog vremena, sem ako ne postoji neki naročit razlog da se sačuva. Ako je Alen ostavio bilo kakvu poruku za buduća pokolenja, uskoro ćemo to otkriti.«

»Kako?«

»Ne postoji niko na svetu ko bi ti na to pitanje mogao odgovoriti. Znam samo da je ova mašina Asocijator. Ako u nju pohraniš gomilu činjenica, ona će pretražiti celokupno ljudsko znanje dok ih ne dovede u vezu.«

»Zar joj za tako nešto nije potrebno dosta vremena?«

»Veoma često jeste. Ponekad sam morao da čekam po dvadeset godina na odgovor. Ne bi li bilo bolje da sedneš?« dodade on, a bore oko njegovih očiju samo su još više isticale njegov svečani glas.

Alvin nikada ranije nije sreo osobu nalik na čuvara zapisa i ubrzo je zaključio da mu se ovaj dopada. Dozlogrdilo mu je da mu stalno ponavljaju da je još dete, i bilo mu je prijatno što se neko prema njemu odnosi kao prema odrasloj osobi.

Polje sintesajzera još jednom zatreperi, i Rorden se pognu kako bi pročitao materijalizovani list hartije. Poruka mora da je bila poduža, jer mu je bilo potrebno nekoliko minuta da stigne do kraja. Konačno sede na jedan od divana u prostoriji i zagleda se u svog posetioca očima koje su, a Alvin je to tada prvi put primetio, bile krajnje pronicljive.

»Šta piše?« prevali on konačno pitanje preko usana, jer više nije bio u stanju da obuzdava znatiželju.

Rorden mu ne odgovori. Umesto toga, on od njega zatraži obaveštenje.

»Zašto želiš da napustiš Dijaspar?« upita on tiho.

Da su mu Jeserak ili njegov otac postavili to pitanje, Alvin bi se zapleo u gomilu poluistina i pravih laži. Ali u prisustvu ovog čoveka, koga je poznavao svega nekoliko minuta, nisu ga sputavale prepreke koje su ga odvajale od onih koje je poznavao celog svog života.

»Nisam siguran«, odvrati on, lagano ali razgovetno. »To sam oduvek želeo. Znam da izvan Dijaspара ne postoji ništa... ali ipak želim da odem«.

On stidljivo pogleda Rordena, kao da od njega očekuje da ga ohrabri, ali čuvarev pogled je bludio negde u daljinu. Kada se konačno ponovo okrenuo prema Alvinu, na njegovom licu je počivao izraz koji dečak nije mogao u potpunosti da odgonetne, ali jasno je uočio trag tuge koja je na njega delovala pomalo uznemirujuće.

Niko nije mogao da razabere da se Rorden našao pred najvećom krizom u svom životu. Hiljadama godina on je vršio dužnost tumača mašina, dužnost koja je od njega zahtevala malo inicijative ili preduzetništva. Pomalo odvojen od vreve grada, prilično usamljen, Rorden je provodio život srećan i zadovoljan. A sada je došao ovaj dečak, uznemirio duhove iz jednog doba koje je bilo mrtvo milionima vekova, i zapretio je da uzdrma njegov dragoceni umni mir.

Da se ta pretnja uništi bilo bi dovoljno i nekoliko obeshrabrujućih reči, ali prodirući u te uznemirene, nesrećne oči, Rorden je shvatio da neće moći da izabere lakše rešenje. Čak i da nije bilo Alenove poruke, to mu ne bi dozvolila njegova savest.

»Alvine«, počeo on, »znam da te mnoge stvari zbunjuju. Pretpostavljam da te najviše od svega zanima zašto sada živimo ovde u Dijasparu, a nekada nam nije bio dovoljan ni ceo svet?«

Alvin klimnu, pitajući se kako je uspeo tako podrobno da mu čita misli.

»E pa, bojim se da neću u potpunosti moći da ti odgovorim na to pitanje. Ne gledaj me tako razočarano: još nisam završio. Sve je počelo borbom između Čoveka i Osvajača. .. ko god ili šta god da su oni bili. Pre toga Čovek se širio među zvezdama, ali bio je ponovo sateran na Zemlju ratovima o kojima ništa ne znamo. Možda mu je taj poraz promenio karakter i učinio da bude zadovoljan životom na Zemlji. Ili su možda Osvajači obećali da će ga ostaviti na miru ako ostane na vlastitoj planeti: to ne znamo. Jedino je izvesno da je počeo da razvija veoma centralizovanu kulturu, čiji je krajnji izraz Dijaspar.

U početku je bilo mnogo velikih gradova, ali na kraju ih je Dijaspar sve upio u sebe, kao da je postojala neka sila koja je privlačila ljude da se okupljaju, kao što ih je nekada povukla ka zvezdama. Malo je ljudi ikada postalo svesno njenog postojanja, ali svi se plašimo spoljašnjeg sveta, a žudimo za onim što je poznato i razumljivo. Taj strah je možda iracionalan ili pak možda ima neke korene u istoriji, ali to je jedna od najjačih sila u našim životima.«

»Ali zašto se onda i ja tako ne osećam?«

»Hoćeš da kažeš da te pomisao da napustiš Dijaspar, gde imaš sve što ti je potrebno i gde se nalaziš među samim prijateljima, ne ispunjava ničim sličnim užasu?«

»Da upravo to.«

Čuvar se nasmeši, nagnuvši glavu.

»Bojim se da ja ne mogu to isto da kažem za sebe. Ali bar mogu da cenim tvoju tačku gledanja, čak iako nisam u stanju da je prihvatim. Nekada bih se možda libio da ti pomognem, ali sada kada sam pročitao Alenovu poruku to više nije slučaj.«

»Još mi niste rekli šta piše u njoj!«

Rorden se nasmeja.

»Ni ne nameravam dok ne budeš mnogo stariji. Ali reći ću ti suštinu.

Alen je predvideo da će se u budućim vekovima rađati ljudi poput tebe; shvatio je da bi oni mogli pokušati da napuste Dijaspaspar i rešio je da im pomogne. Pretpostavljam da ćeš, bilo kojim putem da pokušaš da napustiš grad naići na natpis koji će te upućivati na čuvara zapisa. Pošto je znao da će čuvar onda postaviti pitanja svojim mašinama, Alen je ostavio poruku, sigurno zakopanu među hiljadama i milionima postojećih zapisa. Moguće ju je pronaći samo ako Asocijator baš nju traži. Ta poruka upućuje svakog čuvara da pomogne ispitivaču, čak iako se ne slaže sa njegovim zahtevom. Alen je bio ubeđen da ljudska rasa postaje dekadentna i želeo je da pomogne svakome ko bi mogao da je preporodi. Da li ti je sve ovo jasno?«

Alvin ozbiljno klimnu i Rorden nastavi.

»Nadam se da nije bio u pravu. Ne smatram da je čovečanstvo dekadentno... jednostavno se promenilo. Ti ćeš se, razume se, složiti sa Alenom... ali nemoj to učiniti zato što smatraš da je lepo razlikovati se od svih drugih! Mi smo srećni: ako smo išta izgubili, mi toga nismo svesni.

Alen je u svojoj poruci o mnogo čemu pisao, ali najvažnije je ovo. *Postoje tri puta da se napusti Dijaspaspar.* Ne kaže kuda oni vode, niti pruža ikakav nagoveštaj kako se oni mogu pronaći, mada postoje neke nejasne reference o kojima moram da razmislim. Ali čak iako je ono što kaže tačno, ti si suviše mlad da napustiš grad. Sutra moram da porazgovaram sa tvojima. Ne, neću te odati! Ali sada me ostavi... moram o mnogim stvarima da porazmislim.«

Rorden se pomalo neprijatno osećao kada je dečak počeo da mu se zahvaljuje. Kada je Alvin otišao, ostao je izvesno vreme da sedi,

pitajući se da li je, ipak, pravilno postupio.

Dečak je bez sumnje predstavljao atavizam... povratak u velika vremena. Još se svakih nekoliko pokolenja pojavljuju umovi koji se mogu meriti sa onima koji su bili znani u drevnim danima. Rođeni van svog vremena, oni gotovo da nisu mogli da ostvare bilo kakav uticaj na svet Dijaspara koji je spokojno snevao. Drugo, sporo nestajanje ljudske volje isuviše je uznapredovalo da bi ga mogao zadržati jedan jedini genije, ma koliko bio briljantan. Posle nekoliko vekova uznemirenosti različiti ljudi su se mirili sa sudbinom i prestajali da se bore protiv nje. Kada Alvin bude shvatio svoj položaj, da li će i njemu postati jasno da je njegova jedina nada da pronade sreću u saobražavanju sa ostalim svetom? Rorden se pitao ne bi li bilo bolje da ga je obeshrabrio. Ali sada je to bilo kasno: Alen se za to pobrinuo.

Drevni čuvar zapisa morao da je bio izuzetan čovek, možda je i sam predstavljao atavizam. Koliko su puta tokom vekova neki drugi čuvari pročitali tu njegovu poruku i delovali ili u saglasnosti ili u suprotnosti s njom? Ako je bilo ranijih slučajeva, zasigurno je o tome napravljen neki zapis.

Rorden je na trenutak napeto razmišljao: zatim je, lagano u početku, ali ubrzo sa sve većom samouverenošću, stao da postavlja mašinama jedno pitanje za drugim, sve dok svi Asocijatori u prostoriji nisu radili punim kapacitetom. Na načine koje čovek nije bio u stanju da shvati, ispitivane su milijarde i milijarde činjenica. Trebalo je samo čekati...

Alvin se u toku narednih godina uvek divio svojoj sreći. Da je čuvar zapisa bio neprijateljski raspoložen prema njemu, nikada ne bi započeo svoju istragu. Ali Rorden je, uprkos godina koje su ih delile, posedovao nešto od njegove znatiželje. U Rordenovom slučaju radilo se jedino o želji da pronade izgubljeno znanje: on ga nikad ne bi iskoristio, jer se kao i svi ostali u Dijasparu užasavao spoljašnjeg sveta, što je Alvinu bilo tako čudno. Iako je njihovo prijateljstvo postalo veoma blisko, između njih se uvek prečila ta prepreka.

Alvinov život je sada bio razdeljen na dva prilično različita dela. Nastavio je da uči sa Jeserakom, upijajući ogromno i zamršeno znanje o ljudima, mestima i običajima bez koga niko nije mogao da sudeluje u gradskom životu. Jeserak je bio savestan, ali ležeran

učitelj pred kojim je bilo mnogo vekova tako da se nije žurio da završi svoj zadatak. U stvari, bilo mu je prilično drago što se Alvin sprijateljio sa Rordenom. Ostali stanovnici Dijaspara sa poštovanjem su gledali na čuvara zapisa, jer jedino je on imao izravan pristup svom znanju o prošlosti.

Kako je neizmerno, a opet nepotpuno bilo to znanje. Alvin je lagano učio. Uprkos samobrišućim kolima koja su poništavala sva obaveštenja čim bi ova postala zastarela, glavni registar je sadržao stotinu biliona bezvrednih činjenica. Rordenu nije bilo poznato da li je kapacitet mašina bio ograničen: to znanje bilo je izgubljeno zajedno sa tajnom njihovog rada.

Za Alvina su Asocijatori predstavljali izvor beskrajnih čuda, i on bi provodio sate postavljajući pitanja za njihovim komandnim tablama. Bilo je zabavno otkriti da su ljudi čija su imena počinjala sa »S« težila da nastanjuju istočni deo grada... mada su mašine žurno dodavale da ta činjenica nema nikakvu statističku važnost. Alvin je ubrzo nakupio gomilu sličnih beskorisnih činjenica, koje je upotrebljavao da ostavi utisak na svoje prijatelje. Istovremeno, pod Rordenovim vođstvom, učio je sve što se znalo o Vekovima Zore, jer Rorden je zahtevao da se godinama priprema pre no što započne svoju istragu. Alvin je shvatao da je to bilo potrebno, mada se ponekada bunio. Ali posle jednog pokušaja, napustila ga je svaka nada da će pre vremena saznati ono što ga zanima.

Jednog dana kada je Rorden otišao u jednu od svojih retkih poseta gradskom administrativnom centru, ostao je sam. Izazov je bio suviše jak, te je naložio Asocijatorima da se daju u potragu za Alenovom porukom.

Kada se Rorden vratio, zatekao je jednog veoma uplašenog dečaka koji je pokušavao da otkrije zašto su sve mašine odjednom stale. Na Alvinovo ogromno olakšanje, Rorden se samo nasmejao i stao da pritiska niz kombinacija koje su raščistile zbrku. Zatim se okrenuo ka krivcu i pokušao grubo da mu se obrati.

»Neka ti to bude pouka, Alvine! Očekivao sam nešto slično, te sam blokirao sva kola koja ne želim da istražuješ. Ta blokada će ostati sve dok ne budem smatrao da je mogu ukloniti.«

Alvin smeteno razvuče usta u osmeh, ali ništa ne reče. Posle toga nije više pravio eskurzije u zabranjena kraljevstva.

TREĆA GLAVA GROB JARLANA ZEJA

Tri godine Rorden je samo povremeno pominjao svrhu njihovog rada. Vreme je dovoljno brzo prolazilo, jer trebalo je toliko toga naučiti, a i saznanje o tome da mu cilj nije nedosežan teralo je Alvina da bude strpljiv. A zatim, jednog dana, dok su nastojali da usaglase dve raznorodne mape drevnog sveta, glavni Asocijator iznenada stade da skreće pažnju na sebe.

Rorden požuri do mašine i vrati se sa dugačkim ispisanim listom hartije. Na brzinu pročita ono što je na njemu bilo ispisano, te pogleda Alvina sa smeškom.

»Uskoro ćemo saznati da li je prvi put još otvoren«, reče on tiho.

Alvin poskoči sa svoje stolice, razbacavši mape na sve strane.

»Gde se nalazi?« povika on žustro.

Rorden se nasmeja i gurnu ga nazad na stolicu.

»Nisam te terao ovoliko da čekaš zato što sam to želeo« reče on. »Istina je da si bio suviše mlad da napustiš Dijaspār ranije, čak i da smo znali kako se to može učiniti. Ali to nije jedini razlog zbog koga si morao da čekaš. Onog dana kada si me posetio, naložio sam mašinama da pretraže zapise ne bi li otkrile da li je iko posle Alenovog doba pokušao da napusti grad. Mislio sam da možda ti nećeš biti prvi, i bio sam u pravu. Bilo je mnogo drugih: poslednji je otpre približno petnaest miliona godina. Svi su se trudili da nam ne ostave nikakve tragove i u tome nazirem Alenov uticaj. U svojoj poruci on naglašava da će samo onima koji budu tragali zbog sebe samih biti dozvoljeno da pronađu put, te sam stoga morao da istražim mnoge ćorsokake. Znao sam da je tajna bila pažljivo skrivena. .. pa ipak ne toliko pažljivo da se ne bi mogla otkriti.

Pre otprilike godinu dana počeo sam pažnju da usredsređujem na ideju o transportu. Bilo je očigledno da je Dijaspār morao mnogobrojnim vezama biti spojen sa ostalim delom sveta, te iako je sama Luka već vekovima počivala ispod pustinje, mislio sam da su mogli postojati i drugi načini putovanja. Odmah na početku otkrio sam da Asocijatori neće da odgovore na izravna pitanja: mora da ih je Alen blokirao isto onako kako sam to onda ja učinio za tvoje

dobro. Na nesreću ja nisam u stanju da uklonim Alenove prepreke, te sam stoga morao da se poslužim izravnim metodama.

Ako je postojao neki spoljašnji transportni sistem, sasvim je izvesno da danas nema ni traga od njega. Stoga, ako je uopšte postojao, on mora da je namerno bio prikriven. Podesio sam Asocijatore da ispituju sve veće inženjerske operacije izvedene u gradu od početka pravljenja zapisa. Ovo je izveštaj o izgradnji centralnog parka... *uz koji je sam Alen dodao jednu zabeležku.* Razume se, čim je naišao na njegovo ime, mašina je znala da je završila potragu i pozvala me je.«

Rorden baci pogled na papir kao da jedan njegov deo ponovo čita. Zatim nastavi:

»Uvek smo uzimali zdravo za gotovo da svi pokretni putevi mora da se stiču u Parku: to bi bilo prirodno. Ali u ovom izveštaju stoji da je Park bio izgrađen posle osnivanja grada... mnogo miliona godina kasnije, u stvari. *Što znači da su pokretni putevi nekada vodili ka nečem drugom.*«

»Možda ka aerodromu?«

»Ne: samo u veoma drevnim vremenima, pre izgradnje pokretnih puteva bilo je dozvoljeno da se leti preko gradova. Čak ni Dijaspars nije tako star! Ali poslušaj Alenovu zabeležku:

Kada je pustinja zakopala Luku Dijasparsa, sistem u slučaju nužde koji je bio izgrađen upravo zbog dana kada će se to dogoditi, bio je u stanju da podmiri preostali transport. Konačno ga je zatvorio Jarlan Zej, graditelj Parka, pošto se gotovo nije koristio još od Migracije.«

Alvin je bio prilično zbunjen.

»To mi ne kazuje gotovo ništa«, požali se on.

Rorden se nasmeši. »Dozvolio si da uglavnom Asocijatori razmišljaju umesto tebe«, ukori ga on blago. »Kao i sve ostale Alenove izjave, i ova je namerno nejasna, kako pogrešni ljudi ne bi nešto na osnovu nje dokučili. Ali ja smatram da nam ona prilično toga otkriva. Zar ti ime 'Jarlan Zej' ništa ne znači?«

»Čini mi se da shvatam«, reče lagano Alvin. »Govorite o spomeniku?«

»Da: on se nalazi tačno u središtu Parka. Kada bi produžio sve pokretne puteve, oni bi se svi tamo sreli. *Možda su se nekada i sretali.*«

Alvin je već bio na nogama.

»Hajde da pogledamo«, uzviknu on.

Rorden odmahnu glavom.

»Hiljadu puta si video grobnicu Jarlana Zeja i nisi primetio ništa neobično. Pre no što jurnemo tamo, zar ne misliš da bi bilo pametno postaviti mašinama još koje pitanje?«

Alvin je morao da se složi, te dok su čekali počeo da čita izveštaj koji im je Asocijator već isporučio.

»Rordene«, javi se on konačno, »na šta je Alen mislio kada je pomenuo Migraciju?«

»To je izraz koji se često koristi u najranijim zapisima«, odvrati Rorden. »To se odnosi na vreme kada su ostali gradovi propadali i celokupna ljudska rasa se kretala prema Dijasparu.«

»To znači da 'sistem za slučaj nužde', što god bio vodi do njih?«

»To je gotovo izvesno«.

Alvin je izvesno vreme razmišljao.

»Znači, vi smatrate da čak i kad bismo pronašli taj sistem, on bi nas odveo samo do mnogih porušenih gradova?«

»Sumnjam da bi nas doveo čak i dotle«, odvrati Rorden.

»Pošto su napušteni, mašine su prestale sa radom i pustinja ih je do sada već sigurno preobrazila.«

Alvin nije želeo da se obeshrabri.

»Ali Alen to mora da je znao!« pobuni se on. Rorden slegnu ramenima.

»Mi samo nagađamo«, reče on, »a Asocijatori u ovom trenutku ne mogu da nam pruže nikakvo obaveštenje. Možda će im biti potrebno nekoliko časova, ali pošto se radi o tako ograničenom predmetu trebalo bi da sve zapisane činjenice dobijemo do kraja dana. Ne brini, ispunićemo i tvoju želju«.

Štitnici grada bili su spuštani, a sunce je nemilosrdno peklo, mada bi njegovi zraci izgledali neobično slabi nekom čoveku iz Doba Zore. Alvin je već stotinu puta kretao na ovo putovanje, pa ipak mu se sada učini kao da je pošao u neku novu pustolovinu. Kada su stigli do kraja pokretnog puta, on se sagnu i stade da ispituje površinu koja ih je nosila kroz grad. Prvi put u životu, počeo je da shvata ponešto od njene čudovišnosti. Na ovom mestu je bila nepokretna, a

na samo stotinu jardi od njega hitala je pravo prema njemu brže no što je čovek u stanju da trči.

Rorden ga je promatrao, ali je pogrešno protumačio dečakovu znatiželju.

»Kada je Park bio sagrađen«, reče on, »pretpostavljam da su morali da uklone poslednji komad puta. Sumnjam da će ti on bilo šta otkriti.«

»Nisam o tome razmišljao«, primeti Alvin. »Pitao sam se na kom principu rade pokretni putevi.«

Rorden je izgledao zaprepašćen, pošto ta misao njemu nikada nije pala na pamet. Od kada su se ljudi preselili u gradove, prihvatili su bez razmišljanja mnogobrojna sredstva koja su im se našla nadohvat ruke. A kada su gradovi postali potpuno automatizovani, oni su čak prestali i da ih primećuju.

»Ne razbijaj glavu o tome«, reče on. »Mogu ti pokazati hiljadu još većih zagonetki. Reci mi, na primer, kako se moji Rikorderi snabdevaju obaveštenjima.«

Tako je Rorden bez razmišljanja odbacio pitanje pokretnih puteva... jedan od najvećih trijumfa ljudskog inženjerstva. Njemu ništa nisu značili dugi vekovi traganja za stvaranjem anizotropne materije. Da mu je neko rekao kako neka supstanca može u jednoj dimenziji da poseduje svojstva čvrstog stanja, a u druge dve svojstva tečnog stanja, on se čak ne bi ni iznenadio.

Park je imao gotovo tri milje u prečniku, a kako je svaka staza bila na neki način izuvijana, sve razdaljine bile su sledstveno tome znatno uvećane. Dok je bio mlađi, Alvin je dosta vremena provodio među drvećem i biljkama u ovom najvećem od svih otvorenih gradskih prostora. Celog ga je istražio u raznim prilikama, ali u kasnijim godinama dobar deo njegovog šarma je nestao. Sada je shvatio zašto: video je drevne zapise i saznao da je Park predstavljao samo bledu senku lepote koja je nestala sa sveta.

Dok su kročili avenijama večno mladog drveća i preko patuljaste trajne trave kojoj nikada nije bilo potrebno šišanje, sreli su mnogo ljudi. Posle izvesnog vremena su se umorili odgovarajući na pozdrave, jer svi su poznavali Alvina i gotovo svi su poznavali čuvara zapisa. Stoga su napustili staze i stali da lutaju tihim prečicama gotovo zaklonjenim drvećem. Ponekad su stabla bila tako gusto

nagomilana oko njih da nisu mogli da vide visoke kule grada, te je Alvin nakratko mogao da zamisli kako se nalazi u drevnom svetu o kome je tako često sanjario.

Grobnica Jarlana Zeja bila je jedina građevina u Parku. Jedna avenija večnog drveća vodila je do vrha brežuljka na kome se ona nalazila, dok su se njeni ružičasti stubovi presijavali na sunčevoj svetlosti. Krov je bio otvoren prema nebu, a jedina postojeća prostorija bila je popločana velikim pločama od očigledno prirodnog kamena. Ali tokom geoloških vekova ljudska stopala su prolazila i prolazila preko tog poda, pa ipak nisu ostavila nikakvog traga na tom veoma tvrdom materijalu. Alvin i Rorden lagano uđoše u tu odaju i nisu se zaustavili dok se nisu našli pred samim kipom Jarlana Zeja.

Tvorac velikog Parka sedeo je neznatno oborenih očiju, kao da proučava planove raširene na kolenima. Na njegovom licu je poigravao onaj čudno neuhvatljiv izraz koji je zbunjivao svet tokom mnogih pokolenja. Neki su ga proglašavali umetnikovim hirom ali drugima se činilo da se Jarlan Zej smeši zbog neke tajne šale. Alvin je sada bio ubeden da su bili u pravu.

Rorden je nepokretno stajao ispred kipa, kao da ga vidi prvi put u životu. Uskoro se vratio nekoliko stopa unazad i počeo da ispituje velike kamene kocke.

»Šta to radite?« upita Alvin.

»Bavim se pomalo logikom i povodim se za jakom intuicijom«, odvrati Rorden. Odbio je da bilo šta dalje kaže, te Alvin nastavi da proučava kip. Još je to činio kada mu neki slabi zvuk iza njega privuče pažnju. Rorden, čije se lice svo razvuklo u osmeh, lagano je tonuo u pod. On poče da se smeje kada spazi izraz dečakovog lica.

»Mislim da znam kako ću da se vratim«, reče on, pošto je iščezao. »Ako se smesta ne pojavim, moraćeš da me izvučeš pomoću gravitacionog polarizatora. Ali mislim da to neće biti potrebno«.

Poslednje reči su bile prigušene i nestajale su ka ivici pravougaone jame. Alvin vide da se njegov prijatelj nalazi već mnogo stopa ispod površine. Čak i dok je gledao, okno se brzo produbljivalo dok se Rorden nije pretvorio u tačku koja više nije imala oblik ljudskog bića. A potom, na Alvinovo olakšanje, udaljeni pravougaonik svetlosti stade da se širi i jama poče da se skraćuje dok se Rorden ponovo nije našao pred njim.

Trenutak je vladala duboka tišina. Zatim se Rorden nasmeši i stade da govori.

»Logika je u stanju«, reče on, »da počini čuda ako ima za šta da se uhvati. Ova građevina je tako jednostavna da se u njoj ništa nije moglo sakriti, te tako jedini mogući tajni prolaz mora da se nalazi u podu. Došao sam do zaključka da on mora biti na neki način obeležen, te sam se dao u potragu dok nisam pronašao ploču koja se razlikuje od svih ostalih.«

Alvin se sagnu i stade da pretražuje pod.

»Ali ona se ni po čemu ne razlikuje od ostalih!« pobuni se on.

Rorden položi šake na dečakova ramena i okrenu ga licem prema kipu. Alvin je trenutak netremice zurio u nju. Zatim lagano klimnu i reče:

»Shvatam«, prošaputa on. »Znači to je tajna Jarlana Zeja!«

Oči kipa bile su usmerena prema delu poda pred njegovim stopalama. Greške nije moglo biti. Alvin se pomerio na narednu ploču i utvrdi da Jarlan Zej više ne gleda u njegovom pravcu.

»Od hiljadu osoba nijedna to ne bi primetila sem u slučaju da upravo za tim traga«, reče Rorden, »pa čak ni tada joj to ništa ne bi značilo. U početku sam se i sam prilično budalasto osećao, stojeći na toj ploči dok su mi kroz glavu promicale razne kombinacije mentalne kontrole. Srećom, kola mora da su dosta tolerantna, tako da je ispalo da je šifrovana misao Alen od Lindara. Prvo sam probao 'Jarlan Zej', ali to je bilo pogrešno, kao što je trebalo i da pretpostavim. Suviše bi ljudi na taj način stavilo mašinu u pogon sasvim slučajno da su upotreбили tu misao kao pokretač.«

»Zvuči veoma jednostavno«, priznade Alvin, »ali mislim da ja do toga ne bih došao ni za hiljadu godina. Da li Asocijatori rade na tom principu?«

Rorden se nasmeja.

»Možda«, reče on. »Ponekad dođem do odgovora pre njih, ali oni uvek dođu do njega.« On za trenutak zastade.

»Moraćemo da ostavimo okno otvoreno: malo je verovatno da će iko u njega upasti.«

Dok su klizili u zemlju, pravougaonik neba lagano je nestajao dok nije postao veoma mali i udaljen. Okno je bilo osvetljeno fosforescencijom koja je bila ugrađena u zidove i činilo se da je bar

hiljadu stopa duboko. Zidovi su bili savršeno glatki i nisu odavali prostorija bila najmanji trag koji bi ukazivao na mašineriju koja ih je spuštala.

Prolaz na dnu okna se automatski otvorio prolazila su krenuli ka njemu. Morali su da naprave nekoliko koraka kako bi prošli kroz jedan kratak hodnik... a zatim su se našli, zastrašeni njenom ogromnošću, u jednoj ogromnoj kružnoj pećini čiji su se zidovi spajali u jednoj gracioznoj, sveobuhvatnoj krivi, tri stotine stopa iznad njihovih glava. Stub pored koga su stajali izgledao je suviše vitak da bi njegovom stotine stopa stene iznad sebe. Alvin je zatim primetio da on, izgleda, uopšte nije predstavljao integralni deo te odaje, već je bio očigledno mnogo kasnije konstruisan. Rorden je došao do istog zaključka.

»Ovaj stub je«, reče on, »bio sagrađen jednostavno stoga da učvrsti okno niz koje smo mi došli. Bili smo u pravu što se tiče pokretnih puteva... svi vode ovamo.«

Alvin je uočio, mada nije shvatio njihovu namenu, velike tunele koji su počinjali duž oboda odaje. Mogao je da vidi da su usmereni blago naviše, a potom je prepoznao i poznatu sivu površinu pokretnih puteva. Ovde, daleko ispod srca grada, sticao se u jednu tačku zadivljujući transportni sistem koji je podmirivao celokupan saobraćaj Dijaspara. Ali ovo su bili samo je patrici velikih auto-puteva: čudan materijal koji im je darivao život bio je smrznut i nepokretan.

Alvin krenu prema najbližem tunelu. Prešao je tek nekoliko koraka kada je shvatio da se nešto događa sa tlom pod njegovim potrebno«.

Poslednje i izgledalo je kao da stoji u vazduhu bez ikakve stvarne potpore. On zastade i njegov prijatelj u prazninu pod sobom.

»Rordene!« pozva ga on. »Dođite da vidite ovo!«

Ovaj drugi mu se pridruži te zajedno stadoše da zure u veličanstven prizor pod nogama. Jedva vidljiva, na neodređenoj dubini, ležala je ogromna mapa... velika mreža linija koje su se sticale u jednoj tački ispod centralnog okna. U početku je to ličilo na neki zbrkani lavirint, ali posle izvesnog vremena Alvin je bio u stanju da razabere glavne obrise. Kao i obično, jedva da je i započeo da vrši vlastitu analizu pre no što je Rorden svoju već završio.

»Ceo ovaj pod mora da je nekada bio providan«, reče čuvar zapisa. »Kada je ova odaja bila zapečaćena i okno izgrađeno, inženjeri mora

da su nešto učinili, tako da je centar postao neprovidan. Shvataš li, Alvine, šta je ovo?»

»Mislim da shvatam«, odgovori dečak. »To je mapa transportnog sistema, a oni mali krugovi mora da predstavljaju ostale gradove Zemlje. Nazirem pored njih imena, ali suviše su nejasna da bih mogao da ih pročitam.«

»Nekada mora da je postojala neka vrsta večnog osvetljenja«, primeti odsutno Rorden. Pogled mu je bio upravljen prema zidovima odaje.

»To sam i mislio!« uzviknu on. »Vidiš li kako sve ove zrakaste linije vode prema malim tunelima?«

Alvin je primetio da pored velikih lukova pokretnih puteva postoji i bezbroj manjih tunela koji su vodili iz ove odaje... tunela koji su se protezali nadole umesto nagore.

Rorden nastavi, ne sačekavši odgovor.

»Bio je to veličanstven sistem. Ljudi bi se spustili pokretnim putevima, izabrali mesto koje su želeli da posete, a zatim sledili odgovarajuću liniju na mapi.«

»A šta potom?« upita Alvin.

Kao i obično, Rorden je odbio da nagađa.

»Nemam dovoljno obaveštenja«, odvrati on. »Voleo bih da možemo da pročitamo imena tih gradova!« požali se on, iznenada promenivši temu.

Alvin krenu dalje i stade da kruži oko centralnog stuba. Uskoro njegov glas dopre do Rordena, pomalo prigušen, i stade da se odbija od zidova odaje.

»Šta se dogodilo?« povika Rorden, ne želeći da se pokrene, jer je gotovo dešifrovao jednu od jedva vidljivih grupa znakova. Ali Alvinov glas je bio uporan, te on ode da mu se pridruži.

Daleko ispod nalazila se druga polovina velike mape, čija se jedva vidljiva zrakasta mreža poklapala sa tačkama kompasa. Ali ovog puta nije sve bilo u toj meri nejasno da se nije moglo jasno razabrati, jer je jedna od linija, samo jedna, bila svršeno osvetljena. Činilo se da ni na koji način nije povezana sa ostalim delom sistema i pokazivala je poput neke svetleće strelice prema jednom tunelu koji se spuštao naniže. U blizini kraja ta linija se pretvarala u kružić

zlataste svetlosti, a pored tog kružića nalazila se samo jedna reć »LIS«. I to je bilo sve.

Dugo vremena su Alvin i Rorden proveli zureći nadole u taj nemi simbol. Za Rordena je to bilo samo još jedno od pitanja koje je trebalo da postavi svojim mašinama, ali za Alvina je ono što mu je to obećavalo bilo bezgranično. Pokušao je da zamisli ovu veliku odaju onako kako je izgledala u drevnim danima, kada više nije bilo vazdušnog saobraćaja, ali dok su gradovi Zemlje još trgovali između sebe. Mislio je na bezbrojne milione godina koji su prolazili i tokom kojih se saobraćaj postojano smanjivao, a svetla na velikoj mapi gasila jedno za drugim, dok na kraju nije ostala samo ova jedna linija. Pitao se koliko dugo je sjala tamo među svojim zatamnjenim sadruzima, čekajući da usmeri korake koji do nje nikada nisu stigli, dok na kraju Jarlan Zej nije zapečatio pokretne puteve i ogradio Dijaspar od ostalog sveta.

To je bilo pre stotinu miliona godina. Čak i tada mora biti da Lis više nije bio u nikakvoj vezi sa Dijasparom. Izgledalo je nemoguće da je preživeo: možda ipak ova mapa nije sada više ništa značila.

Konačno je Rorden prodro u njegovo sanjarenje. Činilo se da je pomalo nervozan i nestrpljiv.

»Vreme je da se vratimo«, reče on. »Mislim da za sada ne bi trebalo da krećemo dalje.«

Alvin je shvatio skrivenu poruku u glasu svoga prijatelja i nije se prepirao. Žudeo je da krene dalje, ali je shvatao da to možda ne bi bilo mudro bez dodatnih priprema. Nevoljno se okrenuo prema centralnom stubu. Dok se kretao prema otvoru okna, pod njim postepeno je postajao neproziran, a sjajna enigma daleko ispod lagano se gubila iz vida.

ČETVRTA GLAVA PUT ISPOD

Sada kada se konačno našao pred mogućnošću da iziđe, Alvin je osetio neki čudan otpor, koji ga je sprečavao da napusti poznati svet Dijaspara. Počeo je da otkriva kako ni on sam nije imun na strahove koje je tako često ismevao kod ostalih.

Jednom ili dvaput Rorden je pokušao da ga odvрати, ali i ti njegovi pokušaji bili su bezvoljni. Jednom čoveku iz Doba zore izgledalo bi čudno što ni Alvin ni Rorden nisu mislili da je ono što su preduzimali bilo opasno. Već milionima godina na svetu nije bilo ničeg što bi moglo da zaplaši čoveka, pa čak ni Alvin nije bio u stanju da zamisli tipove ljudskih bića koji bi se umnogome razlikovali od onih koje je poznao u Dijasparu. Za njega je bilo sasvim nepojmljivo da bi ga neko mogao pritvoriti protiv njegove volje. U najgorem slučaju jedino mu se moglo dogoditi da ništa ne otkrije.

Tri dana kasnije, ponovo su se nalazili u napuštenoj odaji pokretnih puteva. Pod njihovim nogama svetlosna strelica još je bila upravljena prema Lisu... i ovog puta su bili spremni da krenu za njom.

Kada su zakoračili u tunel, osetili su poznati trzaj peristaltičkog polja i u tilu čas bez ikakvog napora povučeni su u dubinu. Putovanje je potrajalo jedva pola minuta: kad se okončalo, stajali su na jednom kraju dugačke, uzane odaje u obliku polucilindra. Na suprotnom kraju u beskonačnost su se protezala dva slabo osvetljena tunela.

Ljudi gotovo svih civilizacija koje su postojale od Zore osećali bi se ovde kao kod kuće: pa ipak za Alvina i Rordena to je predstavljalo pogled u drugi svet. Namena dugačke aerodinamične mašine koja je poput nekog projektila bila usmerena prema udaljenom tunelu bila je očigledna, ali ona zbog toga nije izgledala ništa manje neobična. Njen gornji deo bio je providan; zagledavši se kroz zidove, Alvin je ugledao redove luksuzno opremljenih sedišta. Nigde se nije video nikakav ulaz, a cela mašina lebdela je otprilike jednu stopu iznad jedine metalne šine koja se protezala u daljinu, nestajući u jednom od tunela. Nekoliko jardi odatle jedna druga šina vodila je u drugi tunel, ali iznad nje nije lebdela nikakva mašina. Alvin je bio siguran, kao da je to već od nekoga čuo, da je negde ispod nepoznatog, udaljenog Lisa, druga mašina čekala u nekoj sličnoj odaji.

»Pa«, zausti Rorden, prilično neuverljivo, »jesi li spreman?«
Alvin klimnu.

»Voleo bih da i ti pođeš«, reče on... ali smesta zažali jer je na licu ovog drugog ugledao uznemirenost. Rorden mu je bio najbliži prijatelj koga je ikada imao, ali ipak nije uspeo da savlada prepreke koje su okruživale celu njegovu rasu.

»Vratiću se za otprilike šest časova«, obeća Alvin - teško izgovarajući reči, jer ga je nešto nepoznato stezalo u grlu. »Nemojte me čekati. Ako se ranije vratim pozvaću vas... mora da ovde negde postoji neki komunikator«. Alvin je ubeđivao sebe da je ono na šta se spremao sasvim običan poduhvat. Pa ipak poskočio je kada su zidovi mašine nestali i pred njim se otvorila divno uređena unutrašnjost.

Rorden je govorio prilično užurbano i nestrpljivo.

»Uopšte ti neće biti teško da upravljaš mašinom«, reče on. »Da li si video kako se povinovala onoj mojoj misli? Trebalo bi da uđeš unutra, jer je moguće da je otvaranje vremenski ograničeno«.

Alvin uđe unutra i smesti svoje stvari na najbliže sedište. Zatim se okrenu i pogleda prema Rordenu koji je stajao u jedva vidljivom ramu vrata. Na trenutak je zavladala napeta tišina, dok su obojica čekala da onaj drugi progovori.

No, niko to nije dočekao. Providni deo je jedva vidljivo zaiskrio i zidovi mašine su se ponovo zatvorili. Čak i dok je Rorden tek počeo da mu maše, dugi cilindar se ustremio napred. Pre no što je uopšte ušao u tunel, već se kretao brže no što je čovek bio u stanju da trči.

Rorden lagano krenu nazad ka odaji pokretnih puteva i njenom centralnom stubu. Dok se dizao ka površini, sunce je svetlelo niz otvoreno okno. Kada se ponovo pojavio u grobnici Jarlana Zeja bio je zubnjen, mada ne i iznenađen, kada se našao okružen grupom znatiželjnih posmatrača.

»Nemojte se uzbuđivati«, reče on ozbiljno. »Neko ovo mora činiti svakih nekoliko hiljada godina, mada se teško može reći da je to potrebno. Osnove grada savršeno su stabilne... nisu se pomerile ni za jedan mikron otkad je Park sagrađen«.

On se živahno udalji, a kad se našao van grobnice nakratko se osvrnu da bi se uverio da su se posmatrači već razišli. Rorden je

dovoljno dobro poznao svoje sugrađane tako da je znao da oni više neće razmišljati o ovom događaju.

Alvin se zavalio u tapacirano sedištu i stade pogledom da luta po unutrašnjosti mašine. A onda prvi put primeti pokazivač koji je bio deo prednjeg zida. Na njemu je bila ispisana jednostavna poruka:

LIS 35 MINUTA Još dok je gledao u nju, broj se promeni na »34«. Konačno to je bilo korisno obaveštenje, mada zbog toga što nije imao pojma kojom se brzinom kretala mašina ono mu ništa nije govorilo o dužini puta. Zidovi tunela promicali su poput nejasnog sivila, te mu je jedino osećanje kretanja dolazilo od veoma slabog vibriranja koje uopšte ne bi ni osetio da ga nije očekivao.

Dijaspar sada mora da je već mnogo milja daleko, a iznad njega trebalo bi da se nalazi pustinja sa svojim peščanim dinama koje su se pomerale. Možda je upravo u ovom trenutku hitao ispod iskrzanih brda koja je kao dete posmatrao sa Loranine kule.

Njegove misli ponovo se vratiše na Lis, što je stalno i bio slučaj u nekoliko proteklih dana. Pitao se da li još postoji, te još jednom stade da uverava sebe kako uprotivnom ne bi bilo mašine koja bi ga tamo ponela. Na kakav će grad naići? Koliko god se trudio, uspeo je jedino da zamisli sliku grada koji je predstavljao manju verziju Dijaspara.

Iznenada oseti određenu promenu u vibriranju mašine. Usporavala je... u to nije bilo sumnje. Vreme mora da je prošlo mnogo brže no što je mislio: pomalo iznenađen, Alvin baci pogled na pokazivač.

LIS 23 MINUTA Veoma zbunjen i pomalo zabrinut, on prisloni lice uz stranicu mašine. Zidovi tunela su usled velike brzine kretanja još predstavljali samo nejasne mrlje bezobličnog sivila, pa ipak sada je s vremena na vreme uspevao na trenutak da ugleda oznake koje su nestajale gotovo isto onako brzo kao što su se i pojavljivale. A svaki put kada bi se ponovo pojavile, izgledalo je da se malo duže zadržavaju u njegovom vidnom polju.

A onda, bez ikakvog upozorenja, zidovi tunela se sa obe strane udaljiše. Mašina je prolazila, još uvek velikom brzinom, kroz ogroman prazan prostor, mnogo veći od odaje pokretnih puteva.

Zureći u čudu kroz providne zidove, Alvin je ispod sebe mogao da vidi zamršenu mrežu šina-vođica, koje su se protezale i ukrštale da bi konačno nestajale u lavirintu tunela sa obe strane. Iznad njegove

glave, ovu odaju je obasjavao dugi niz veštačkih sunaca, naspram čijeg sjaja je uspeo da razabere siluete velikih nosećih mašina. Svetlost je bila tako jaka da su ga zbolele oči, a Alvinu postade jasno da ovo mesto nije napravljeno za Čoveka. Trenutak kasnije postala mu je jasna njegova namena, kada je njegovo vozilo prohujalo pored nizova cilindara, koji su nepokretno stajali iznad svojih šina-vođica. Bili su veći od mašine u kojoj je on putovao, i Alvin shvati da su to verovatno bili teretni transporteri. Oko njih bile su grupisane neke nepoznate mašine, sve neme i nepomične.

Gotovo isto onako brzo kako se i pojavila, ogromna i usamljena odaja je i iščezla iza njega. Njen nestanak ostavio je trag straha u Alvinovom umu: po prvi put je odista shvatio značenje one velike, zatamljene mape ispod Dijaspara. Svet je bio pun čuda o kojima nikada nije ni sanjao. Alvin ponovo baci pogled na pokazivač. Broj na njemu bio je isti: bilo mu je potrebno manje od jednog minuta da projuri kroz tu veliku pećinu. Mašina je ponovo ubrzavala, mada se i dalje nije osećalo nikakvo kretanje. Ali, s druge strane, zidovi tunela su promicali brzinom koju nije mogao ni da nasluti.

Činilo mu se da je čitav vek prošao dok opet nije usledila ona neodređena promena u vibriranju. Na pokazivaču je sada stajalo:

LIS 1 MINUT

a taj minut bio je najduži koji je Alvin do tada proživeo. Mašina se kretala sve sporije i sporije: nije to bilo samo blago usporavanje. Konačno će se zaustaviti.

Glatko i tiho, dugački cilindar iskliznuo je iz tunela u jednu pećinu koja je mogla biti sestra-bliznakinja onoj ispod Dijaspara. Jedan trenutak Alvin je bio suviše uzbuđen da bi išta primećivao. Misli su mu bile u haosu čak nije mogao ni vrata da kontroliše, tako da su se ona nekoliko puta otvorila i zatvorila pre no što je uspeo da se sabere. Dok je iskakao iz mašine, poslednjim pogledom obuhvatio je pokazivač. Natips na njemu se izmenio, a nova poruka je ulivala hrabrost:

DIJASPAR 35 MINUTA

PETA GLAVA ZEMLJA LIS

Sve je bilo tako jednostavno. Niko nije mogao ni da nasluti da je preduzeo putovanje koje je bilo sudbonosno kao i bilo koje drugo u Čovekovoј i storiji.

Čim se dao u potragu za izlazom iz odaje, Alvin je naišao na prvi znak da se nalazi u civilizaciji koja se umnogome razlikovala od one koju je napustio. Bilo je jasno da put do površine vodi kroz nizak, širok tunel na kraju pećine. .. a kroz taj tunel vodilo je stepenište. Takva stvar bila je gotovo nepoznata u Dijasparu. Mašinama se nisu dopadala stepeništa, a gradski arhitekti izgradili su rampe ili iskošene hodnike svuda gde je postojala razlika u nivou tla. Je li moguće da u Lisu nije bilo mašina? Ta ideja bila je toliko fantastična da ju je Alvin smesta odbacio.

Stepenište je bilo dosta kratko i završavalo se kod vrata koja su se otvorila čim im se približio. Čim su se nečujno za njim zatvorila, Alvin se našao u velikoj kockastoj sobi iz koje nije bilo drugog izlaza. Za trenutak je stajao pomalo zbunjen a zatim je počeo da istražuje suprotni zid. Dok je to činio otvoriše se još jednom vrata kroz koja je bio ušao. Pomalo uznemiren, Alvin iziđe iz sobe... i nade se naspram jednog zasvođenog hodnika koji se blago uzdizao do lučnog prolaza što je uokviravao polukružno nebo. On shvati: mora da se popeo mnogo stotina stopa, a da to kretanje uopšte nije osetio. Zatim je pohitao napred, uz nagib, do suncem obasjanog otvora.

Stajao je na padini niskog brda i na trenutak mu se učinilo kao da se ponovo obreo u centralnom parku Dijaspara. Pa ipak, ako se odista nalazio u nekom parku mora da je taj park bio odviše veliki, tako da ga ni u mislima nije mogao celog obuhvatiti. Nigde ni traga od grada koji je očekivao da će ugledati. Dokle god je pogled dopirao, nije bilo ničeg drugog do šume i travom obraslih nizina.

Alvin potom podiže pogled prema obzorju, i tamo iznad drveća, pružajući se zdesna nalevo u velikom luku koji je okruživao svet, nalazio se niz kamenova prema kojima bi i najmoćniji divovi u Dijasparu izgledali poput patuljaka. Bilo je toliko udaljeno da su pojedinosti na njima bile nejasne, ali postojalo je nešto u vezi sa njihovim obrisima što je Alvina zbunilo. Oči mu se ubrzo priviknuše

na razmere tog divovskog predela i on shvati da te udaljene zidove nije sagradio Čovek.

Vreme nije sve porobilo: na Zemlji je još bilo planina kojima se ona mogla ponositi.

Alvin je dugo ostao da stoji na otvoru tunela, polako se privikavajući na čudni svet u kome se obreo. Mogao je da krene u potragu, ali nigde unaokolo nije mogao da vidi nikakav trag ljudskog života. Pa ipak, put koji je vodio niz padinu brda bio je dobro održavan: ništa drugo nije mogao do da krene njime.

U podnožju brda, put je nestajao između velikog drveća koje je gotovo zaklonilo sunce. Čim je Alvin stupio u njihovu senku pozdravila ga je neka čudna mešavina mirisa i zvukova. Sum vetra u lišću poznavao je odranije, ali pored njega čulo se još hiljadu neodređenih zvukova koji ga ni na šta nisu podsećali. Nepoznati mirisi nasrnuli su na njega, mirisi koji su se čak izgubili i iz sećanja njegove rase. Toplina, obilje mirisa i boja, kao i nevidljivo prisustvo miliona živih bića, nasrnuli su na njega gotovo nasilničkom divljinom.

Bez ikakvog upozorenja nabasao je na jezero. S desne strane iznenada je nestalo drveća i pred njim se prostiralo veliko vodeno prostranstvo, posuto sićušnim ostrvcima. Nikada u svom životu Alvin nije video toliku količinu te dragocene tečnosti: on se uputi ka ivici jezera i pusti da mu topla voda promiče između prstiju.

Velika srebrna riba, koja se iznenada probila kroz podvodnu trsku, bila je prvo neljudsko stvorenje koje je ikada video. Dok mu je nestajala s vidika, jedva primetno pokrećući peraja, Alvin se pitao zašto mu je njen oblik bio tako zapanjujuće poznat. Zatim se prisetio zapisa koje mu je Jeserak pokazao dok je bio dete, te mu postade jasno gde je video te ljupke konture. Logika mu je govorila da je ta sličnost sigurno samo slučajna... ali logika nije bila u pravu.

Vekovima je umetnike nadahnjivala ozbiljna lepota velikih brodova koji su putovali s jednog sveta na drugi. Nekada su postojale zanatlije koje su radile, ne metalom koji se mrvio, ili nepostojanim kamenom, već najpostojanijim od svih materijala... mesom, krvlju i kostima. Mada su oni i cela njihova rasa bili potpuno zaboravljeni, jedan od njihovih snova nadživeo je ruševine gradova i slom kontinenata.

Alvin konačno prekinu jezersku čaroliju i krenu dalje putem koji je krivudao. Još jednom se nađe usred šume, ali samo nakratko. Put se uskoro završavao na jednoj čistini koja je bila možda pola milje široka i dvaput toliko dugačka. Alvin je tada shvatio zašto ranije nije naišao na tragove ljudi.

Čistina je bila ispunjena niskim, dvospratnim zgradama, obojenim nežnim bojama na kojima su se oči odmarale čak i pri jarkom suncu. Odlikovale su se jasnom, pravolinijskom građom, ali nekoliko ih je sazdano u složenom arhitektonskom stilu u okviru koga su se koristili žlebasti stubovi i skladno istesani kameni blokovi. Kod tih zdanja, čija je starost izgledala ogromna, bilo je primenjeno jedno neizmerno drevno sredstvo: šiljati luk.

Dok je lagano išao prema selu, Alvin se još borio da shvati novu okolinu u kojoj se našao. Ništa mu nije bilo poznato: čak se i vazduh promenio. A i visoki ljudi zlataste kose koji su se kretali između zgrada bili su sasvim drugačiji od mlitavih građana Dijaspара.

Alvin je već gotovo stigao do sela kada je ugledao grupu muškaraca koji su se namerno kretali prema njemu. Osetio je iznenadno, žestoko uzbuđenje i krv stade da mu dobuje u venama. Na trenutak mu je kroz um prohujalo sećanje na sve Čovekove sudbonosne susrete sa drugim rasama. Zatim se zaustavio na nekoliko stopa od ovih drugih.

Činilo se da su iznenađeni što ga vide, pa ipak ne onoliko koliko je on očekivao. Ubrzo je shvatio zašto. Vođa ove skupine ispruži šaku u znak drevnog znaka prijateljstva.

»Smatrali smo da će najbolje biti ako se s tobom ovde sretnemo«, reče on. »Naš dom se veoma razlikuje od Dijaspара, a šetnja od terminusa pruža posetiocu mogućnost da se... prilagodi«.

Alvin prihvati ispruženu šaku, ali za trenutak je bio suviše zaprepašćen da bi išta odgovorio.

»Znali ste da dolazim?« izusti on konačno.

»Uvek znamo kada se nosači pokrenu. Ali nismo očekivali nekog tako mladog. Kako si otkrio put«?

»Mislim da bi trebalo da obuzdamo našu znatiželju, Gerane. Seranis čeka.«

Ispred imena »Seranis« upotrebio je jednu reč koja je Alvinu bila nepoznata. Ona je na neki način izražavala i naklonost i poštovanje.

Geran se složi sa govornikom i skupina krenu ka selu. Dok su hodali, Alvin je proučavao lica oko sebe. Izgledala su ljubazna i inteligentna: na njima nije bilo znakova dosade, mentalnog razdora i izbledele oštroumnosti koje je mogao da pronađe kod neke slične grupe u njegovom vlastitom gradu. Njegovom sve liberarnijem umu činilo se da oni poseduju sve ono što je njegov narod izgubio. Dok su se smešili, a to je bilo često, otkrivali su nizove zubi, belih poput slonove kosti... bisere koje je Čovek gubio i dobijao, i ponovo gubio u dugoj priči evolucije.

Narod iz sela sa iskrenom znatiželjom posmatrao je Alvina koji je pratio svoje vodiče. Bio je zadivljen kada je video ne malu gomilu dece koja je ozbiljno zurila u njega. Nijedna druga pojedinost nije mogla tako živo da ga podseti na to koliko je daleko od sveta koji je poznao. Dijaspas je platio i preplatio cenu besmrtnosti.

Skupina se zaustavila ispred najveće građevine koju je Alvin do sada video. Nalazila se u središtu sela, a na njenom malom kružnom krovu vijorila se zelena zastavica, pokretana povetarcem.

Svi ostali sem Gerana ostali su napolju kada je on ušao u građevinu. Unutra je bilo tiho i hladno: sunčeva svetlost propuštena kroz providne zidove osvetljavala je sve mekim, spokojnim sjajem. Pod je bio gladak i savitljiv, s uzorkom lepих mozaika. Na zidovima je neki umetnik velike veštine i snage naslikao nekoliko šumskih scena. Sa ovim slikama bili su pomešani i drugi murali koji Alvinovom umu ništa nisu otkrivali, ali su bili privlačni i prijatni za gledanje. Umetnuto u zid bilo je nešto što je najmanje očekivao da će videti... vizifonski prijemnik, divne izrade, čiji je prazan ekran bio ispunjen lavirintom boja koje su se pomerale.

Zajedno su se popeli kratkim kružnim stepeništem koje ih je odvelo na ravan krov zgrade. S ovog mesta videlo se celo selo, te je Alvin mogao da razabere kako se ono sastoji od otprilike stotinak zgrada. U daljini drveće se širilo do prostranih poljana: na nekim poljima je mogao da vidi životinje, ali je njegovo znanje biologije bilo suviše mršavo da bi razabrao kojoj vrsti pripadaju.

U senci kule sedelo je dvoje ljudi zajedno za stolom i pomno ga posmatralo. Kada su ustali da ga pozdrave, Alvin vide da je jedno od njih dostojanstvena, vrlo lepa žena, čija je zlatna kosa bila prošarana

sedim vlasima. To mora da je bila Seranis, nije sumnjao u to. Gledajući je u oči, mogao je da oseti onu mudrost i dubinu iskustva koje je osećao dok je bio sa Rordenom i mnogo ređe kod Jeseraka.

Drugi je bio mladić nešto stariji od njega i, sudeći po izgledu, Alvinu je bio dovoljan jedan pogled pa da zaključi da mu je Seranis sigurno majka. Pravilne crte lica bile su iste, mada u očima nije nazirao onu gotovo zastrašujuću mudrost, već samo prijateljstvo. I kosa mu je bila drugačija. .. crna umesto zlatna... ali niko nije mogao da se prevari u pogledu njihovog srodstva.

Osetivši prevelik strah, Alvin se okrete ka svom vodiču tražeći podršku... ali Geran je već bio iščezao. Seranis se tada nasmeši i njegove nervoze nestade.

»Dobro došao u Lis«, reče ona. »Ja sam Seranis, a ovo je moj sin Teon, koji će jednog dana zauzeti moje mesto. Ti si najmlađi koji nam je ikada stigao iz Dijaspara: reci mi kako si pronašao put.«

U početku zastajkujući, a potom sa sve većim poverenjem, Alvin poče svoju priču. Teon je željno upijao njegove reči, jer mora da je Dijaspar za njega bio isto onako čudan kao što je Lis bio za Alvina. Ali Seranis je, Alvin je to mogao da nazre, znala sve o čemu joj je pričao, a jednom ili dvaput je postavila pitanja koja su mu pokazala da je u nekim stvarima bila čak obaveštenija i od njega. Kad je završio, nastupila je kratka tišina. Zatim ga Seranis pogleda i tiho upita:

»Zašto si došao u Lis?«

»Želeo sam da istražim svet«, odvrati on. »Svi su mi govorili da s one strane grada postoji samo pustinja, ali ja sam želeo da se sam u to uverim.«

Seranisine oči bile su pune naklonosti i čak tuge kada je ponovo progovorila:

»A da li je to bio jedini razlog?«

Alvin je oklevao. Dok je odgovarao, iz njega više nije progovarao istraživač, već mladić koji je tek nedavno prestao da bude dete.

»Nije«, reče on lagano, »to nije bio jedini razlog, mada toga nisam do sada bio svestan. Bio sam usamljen.«

»Usamljen? U Dijasparu?«

»Da«, odvrati Alvin. »Ja sam jedino dete koje se tamo rodilo u poslednjih sedam hiljada godina.«

Te predivne oči su još počivale na njemu i zagledavši se u njihove dubine, Alvin iznenada postade ubeđen da je Seranis bila u stanju da mu čita um. Čim mu je to sinulo, on vide kako preko njenog lica prelazi izraz zabavnog iznenađenja. .. i bi mu jasno da je njegova pretpostavka tačna. Nekada su i ljudi i mašine posedovali ovu moć, i nepromenjive mašine još su bile u stanju da čitaju naređenja svojih gospodara. Ali u Dijasparu je Čovek izgubio taj dar, koji je poklonio svojim robovima.

Seranis je prilično brzo prodrila u njegove misli.

»Ako tragaš za životom«, reče ona, »tvoja potraga je završena. Pored Dijaspara, iza naših planina postoji samo pustinja«.

Bilo je čudno što Alvin koji je tako često ranije stavljao pod sumnju opšte prihvaćena mišljenja, nije sumnjao u ono što je Seranis rekla. Njegova jedina reakcija bila je tuga zbog toga što je sve ono što je naučio bilo gotovo tačno.

»Ispričajte mi nešto o Lisu«, zamoli on. »Zašto ste tako dugo odsečeni od Dijaspara kada znate sve o nama?«

Seranis se nasmeši na njegovo pitanje.

»Na to nije lako odgovoriti u nekoliko reči, ali potrudiću se.

Pošto ste ceo svoj život proveli u Dijasparu, počeli ste o Čoveku da mislite kao o stanovniku grada. To nije ispravno, Alvine. Od kada su nam mašine podarile slobodu, stalno je postojalo suparništvo između dva različita tipa civilizacije. U Doba zore postojalo je na stotine gradova, ali veliki deo čovečanstva živeo je u zajednicama kakvo je ovo naše selo.

Nemamo zapise o osnivanju Lisa, ali poznato nam je da su naši davni preci jako mrzeli gradski život i da nisu želeli da imaju ništa sa njim. Uprkos brzom i univerzalnom transportu, oni su se uglavnom držali po strani od ostalog sveta i razvili su jednu nezavisnu kulturu, jednu od najupečatljivijih s kojom se rasa ikada sreća.

Kroz vekove, dok smo napredovali svojim različitim putevima, ponor između Lisa i gradova se produbio. Bio je premošćavan jedino u doba velikih kriza: poznato nam je da su u vreme pada Meseca njegovo uništenje isplanirali i izvršili naučnici iz Lisa. Isto je bilo i sa odbranom Zemlje od Osvajača, koje smo zadržali u bici kod Šalmirana.

To veliko iskušenje iscrpio je čovečanstvo: gradovi su jedan za drugim izumirali i pustinja ih je osvajala. Pošto je stanovništvo pokleklo, čovečanstvo je započelo migraciju koja je od Dijaspara trebalo da napravi poslednji i najveći od svih gradova.

Većina tih promena nas je mimoišla, ali mi smo imali svoju bitku koju je valjalo izvojevati... bitku protiv pustinje. Nije bila dovoljna prirodna prepreka - planine, te su prošle mnoge hiljade godina pre no što smo obezbedili svoju zemlju. Duboko ispod Lisa nalaze se mašine koje će nas snabdevati vodom sve dok bude sveta, jer stari okeani još uvek su tamo, miljama duboko u Zemljinoj kori,

To je, ukratko, naša istorija. Uvidećeš da smo čak i u 'Dobu zore imali malo veze sa gradovima, mada su ljudi iz njih često dolazili u našu zemlju. Nismo im to branili, jer mnogo je naših velikana došlo spolja, ali u doba izumira nja gradova nismo želeli da budemo umešam u njihovu propast. S prestankom vazdušnog saobraćaja, postojao je samo jedan način da se dospe u Lis... prenosni sistem iz Dijaspara. Pre četiri stotine miliona godina i on je zatvoren na obostranu saglasnost. Ali mi nismo zaboravili Dijespar, premda mi nije poznato zašto ste vi zaboravili Lis.«

Seranis se nasmeši pomalo veštački.

»Dijaspar nas je iznenadio. Očekivali smo da će proći poput ostalih gradova, ali, umesto toga, on je ostvario jednu stabilnu kulturu, koja je u stanju da potraje koliko i sama Zemlja. To nije kultura kojoj se divimo, pa ipak nam je drago što su oni koji su želeli da uteknu bili u stanju da to i učine. Više ih je no što možeš, da zamisliš preduzelo ovakav put, i gotovo sve su to bili izvanredni muškarci.«

Alvin se pitao kako je Seranis mogla da bude tako sigurna u svoje navode i nije se slagao sa njenim stavom u pogledu Dijaspara. On je jedva »pobegao«... konačno, ta reč i nije bila baš sasvim pogrešno upotrebljena.

Negde je zatreperilo neko veliko zvono udarcima koji su zamirali u mirnom vazduhu. Otkucalo je šest puta, a kada je poslednji zvuk utihnuo, Alvin shvati da je sunce nisko na obzorju i da se na istočnom nebu već nazire nagoveštaj noći.

»Moram se vratiti u Dijaspar«, reče on. »Rorden me očekuje.«

ŠESTA GLAVA POSLEDNJA NIJAGARA

Seranis ga je jedan čas zamišljeno posmatrala. Zatim je ustala i krenula prema stepeništu.

»Molim te, sačekaj malo«, reče ona. »Moram nešto da obavim, a verujem da i Teon želi da ti postavi mnoga pitanja«.

Potom se udaljila, a u nekoliko narednih minuta paljba Teonovih pitanja odagnala mu je iz uma sve ostale misli. Teon je čuo za Dijaspar i video je zapise o tome kakvi su gradovi bili na vrhuncu svoje slave, ali nije mogao da zamisli kako su njihovi stanovnici provodili svoj život. Alvina su mnoga njegova pitanja zabavljala... sve dok nije shvatio da on još manje zna o Lisu.

Seranis je bila odsutna mnogo minuta, ali njen izraz lica ništa nije otkrivao kada se vratila.

»Razgovarali smo o tebi«, reče ona... ne objasnivši ko bi to mogao biti »mi«: »Ako se vratiš u Dijaspar, ceo grad će saznati za nas. Bilo kakvo obećanje da daš, tajnu nećeš moći da sačuvaš«

Alvina poče da obuzima panika. Seranisi mora da su bile poznate njegove misli, pošto se, kada je nastavila da govori, trudila da ga umiri.

»Ne želimo da te zadržimo ovde protiv tvoje volje, ali ako resiš da se vatiš u Dijaspar, moraćemo iz tvog uma da izbrišemo svako sećanje na Lis.« Trenutak je oklevala. »Ovo se nikada ranije nije dogodilo: svi tvoji prethodnici došli su ovamo da bi ostali.«

Alvin se duboko zamisli.

»Kakve veze ima«, upita on, »ako Dijaspar ponovo sazna za vas? To bi neosporno bilo dobro za oba naša naroda?«

Seranis je izgledala nezadovoljna.

»Mi ne mislimo tako«, odvrati ona. »Ako bi kapije bile otvorene, našu zemlju preplavili bi tragači za uzbuđenjima i znatiželjni besposličari. Do sada su samo najbilji iz tvog naroda uspevali da stignu do nas.«

Alvin je iz trenutka u trenutak osećao sve veći strah, ali shvatio je da je Seranisin stav potpuno nesvestan.

»To nije tačno«, reče on ravnodušno. »Mali broj bi ikada pristao da napusti Dijaspar. Ako mi dozvolite da se vratim, to u Lisu neće

prouzrokovati nikakve promene.«

»Nije na meni da odlučujem o tome«, odvrati Seranis, »ali izneću to na Veću kada se kroz tri dana sastane. Do tada, možeš biti moj gost, a Teon će ti pokazati našu zemlju.«

»Voleo bih da ostanem«, reče Alvin, »ali Rorden će me čekati. On zna gde sam i ako se smesta ne vratim, svašta bi se moglo dogoditi.«

Seranis se jedva primetno nasmeši.

»O tome smo dosta razmišljali«, priznade ona. »Izvesni ljudi upravo se bave tim problemom... videćemo da li će uspeti da ga reše.«

Alvina prestraši to što je prevideo nešto tako očigledno. Znao je da su inženjeri iz prošlosti gradili za večnost... njegovo putovanje u Lis bilo je dokaz za to. Pa ipak doživeo je šok kada je sa ekrana viziofona nestala hromatska izmaglica i pojavili su poznati obrisi Rordenove sobe.

Čuvar zapisa podiže pogled sa svog stola. Oči mu zasijaše kada ugleda Alvina.

»Nisam ni očekivao da ćeš se ranije vratiti«, reče on... mada je bilo očigledno da je ovim šaljivim rečima želeo da prikrije olakšanje. »Da dođem pred tebe?«

Pošto je Alvin oklevao, Seranis stupi napred i Rorden je ugleda prvi put. Oči mu se raširiše i on se nagnu napred kao da želi da je bolje vidi. Taj pokret bio je beskoristan i automatski, čovek ga se nije oslobodio iako se već hiljadu miliona godina koristio viziofonom.

Seranis položi šake na Alvinova ramena i poče da govori. Kada je završila, Rorden je izvesno vreme ostao da ćuti.

»Daću sve od sebe«, reče on konačno. »Ako sam dobro razumeo, radi se o tome da li Alvina treba poslati nazad pod izvesnim oblikom hipnoze... ili ga vratiti bez ikakvih ograničenja. Ali mislim da vam mogu obećati da će Dijaspaspar čak i u slučaju da sazna za vaše postojanje nastaviti da ne obraća pažnju na vas.«

»Nećemo prenebreći tu mogućnost«, odvrati Seranis sa jedva primetnom razdražljivošću, Rorden je to ipak istog časa osetio.

»A šta je sa mnom?« upita on sa osmehom. »Ja znam isto onoliko koliko i Alvin.«

»Alvin je mladić«, odvrati brzo Seranis, ali vi upravljate kancelarijom koja je drevna poput Dijaspaspara. Ovo nije prvi put da se Lis obratio

čuvaru zapisa i on do sada nikada nije odao našu tajnu.«

Rorden ništa ne reče na to; samo upita: »Koliko dugo želite da zadržite Alvina?«

»Najviše pet dana. Veće se sastaje kroz tri dana.«

»Dobro: znači, narednih pet dana Alvin će biti strašno zaposlen oko nekog istorijskog istraživanja sa mnom. To neće biti prvi put... ali moraćemo da budemo odsutni u slučaju da nas Jeserak pozove.«

Alvin se nasmeja.

»Jadni Jeserak ! Čini mi se da sam pola života proveo skrivajući stvari od njega.«

»Nisi bio baš tako uspešan kako misliš«, odvrati Rorden, pomalo smetano. »Ali ipak ne očekujem da će biti nekih nevolja. No, neka to ne bude duže od pet dana!«

Kada je slika izbledela, Rorden je ostao izvesno vreme da sedi zureći u zatamnjen ekran. Uvek je podozrevao da još postoji svetska komunikacijska mreža, ali šifre za njenu upotrebu bile su izgubljene i Čovek više nije mogao da uđe u trag milijardama kola. Bilo je čudno zamisliti da se čak i sada mogu uzalud pozivati viziofoni u izgubljenim gradovima. Možda će doći vreme kada će se to isto dogoditi i sa njegovim prijemnikom, i kada neće biti čuvara zapisa koji bi odgovorio nepoznatom pozivaču...

Počeo je da oseća strah. Ogromnost onoga što se dogodilo polako je počela da ga pritiska. Do ovog trenutka Rorden nije mnogo razmišljao o svojim postupcima. Njegovo vlastito zanimanje za istoriju i naklonost prema Alvinu bili su dovoljan motiv za ono što je učinio. Mada je popuštao Alvinu i hrabrio ga, nijednog trenutka nije poverovao da se nešto slično ovome može dogoditi.

Uprkos vekovnoj razlici u godinama, mladićeva volja je uvek bila jača od njegove. Sada je bilo suviše kasno za bilo šta: Rorden je osećao da su ga događaji poneli prema klimaksu koji je bio potpuno van njegove kontrole.

»Da li je sve ovo odista neophodno?« upita Alvin, »Bićemo odsutni svega dva ili tri dana? Konačno, poneli smo sintesajzer.«

»Možda i nije«, odvrati Teon, ubacujući poslednje kontejnere s hranom u malo površinsko vozilo. »Može ti izgledati čudno, ali mi nikada nismo sintetizovali neke od naših najboljih namirnica... volimo da ih gledamo kako rastu. Takođe, možemo sresti i druge skupine s

kojima iz ljubaznosti treba razmeniti hranu. Gotovo je svaka oblast poznata po nekom naročitom proizvodu, a Erli je nadaleko čuven po svojim breskvama. Zato sam ih toliko poneo... a ne zbog toga što mislim da ih sve sam možeš pojesti.«

Alvin hitnu polupojedenu breskvu na Teona, koji se hitro izmaknu u stranu. Na trenutak se u vazduhu pojaviše sve dugine boje i začu se pokretanje nevidljivih krila kada se Kirf spustio na vočku i počeo da siše njen sok.

Alvin još nije uspeo da se navikne na Kirfa. Teško mu je bilo da shvati da je taj veliki insekat, iako je dolazio kada je bio pozvan i...ponekad... izvršavao jednostavna naređenja, bio gotovo potpuno bezuman. Život je za Alvina uvek bio sinonim za inteligenciju.. ponekada za inteligenciju koja je bila na daleko višem stupnju nego što je Čovekova.

Kada se Kirf odmarao, njegovih šest prozračnih krila ležalo je smotano duž tela koje je kroz njih svetlucalo poput žezla optočenog dragim kamenjem. Prestavljao je istovremeno najviši i najlepší oblik insektolikog života koji je svet ikada upoznao... najnovije i možda poslednje od svih stvorenja koje je Čovek izabrao za svog pratioca.

Lis je bio pun sličnih iznenađenja i Alvin se u to stalno iznova osvedočavao. Njegov neupadljiv ali efikasan transportni sistem bio je isto tako neočekivan. Površinsko vozilo je očigledno radilo na istom principu kao i mašina koja ga je donela iz Dijaspara, pošto je lebdelo u vazduhu nekoliko inča iznad ledine. Iako se nigde nisu mogle videti nikakve šine. Teon mu je kazao da su se kola mogla kretati jedino po predviđenim tragovima. Na taj način su bili međusobno povezani svi naseljeni centri, dok se do udaljenih delova zemlje moglo stići samo pešice. Alvinu se takvo stanje stvari učinilo neobičnim, ali pokazalo se da je Teon smatrao kako je to bila odlična ideja.

Teon je ičigledno planirao ovu ekspediciju već duže vreme. Njegova glavna strast bila je istorija prirode... Kirf je bio samo najneobičniji od njegovih mnogobrojnih ljubimaca... i on se nadao da će pronaći nove tipove insekata u nenaseljenim južnim delovima Lisa.

Kada je Alvin čuo za to, ispunilo ga je ushićenje. Želeo je da vidi još nešto od ove predivne zemlje; iako su Teonova interesovanja bila drugačija od njegovih, on se osećao veoma bliskim sa svojim novim drugarom; a takvu bliskost kod njega nije probudio čak ni Rorden.

Teon je nameravao da putuje prema jugu dokle god ga mašina odnese... A to je bila vožnja nešto duža od sata... dok će ostatak puta morati da predu pešice. Ne shvatajući šta to u stvari znači, Alvin se sa svime složio.

Za Alvina je putovanje po Lisu bilo nestvarno poput kakvog snoviđenja. Tiha kao kakav duh mašina je klizila preko ustalasanih ravnica i krivudala probijajući se kroz šume, uopšte ne skrećući sa svog nevidljivog traga. Putovali su možda deset puta brže no što je čovek bio u stanju ugodno da hoda. Niko nikada u Lisu nije više žurio.

Mnogo puta su prošli kroz sela od kojih su neka bila veća od Erlija, ali većina ih je bila veoma slična po izgledu. Alvinu su privukle pažnju tanane, ali značajne razlike u odevanju pa čak i u fizičkoj pojavi ljudi koje su sretali na svom putu iz jedne zajednice u drugu. Civilizacija Lisa sastojala se od stotina raznih kultura, koje su, svaka ponaosob, prilagale celini neki naročiti talenat.

Jednom ili dvaput Teon se zaustavio da popriča sa prijateljima, ali pauze su bile kratke, tako da je još bilo jutro kada se mala mašina zaustavila između obronaka jedne gusto pošumljene planine. To nije bila neka naročito velika planina, ali Alvin je smatrao da je to najgolemija stvar koju je ikada video.

»Odavde ćemo peške«, reče Teon. veselo, vukući opremu iz kola.
»Dalje se ne možemo voziti.«

Dok se vezivao trakama koje je trebalo da ga pretvore u tegleću životinju, Alvin je sumnjičavo pogledao u veliku masu stenja ispred njih.

»Unaokolo je mnogo duže, zar ne?« raspitivao se on.

»Nećemo ići okolo«, odvrati Teon. »Želim da stignem do vrha pre no što padne mrak.«

Alvin ništa ne reče. Bio je dosta zaplašen.

»Odavde«, reče Teon, podigavši glas da bi nadjačao tutnjavu vodopada, »možeš videti ceo Lis.«

Alvin mu je mogao verovati. Na severu su se miljama prostirale šume, koje su tu i tamo bile ispresecane čistinama, poljima i zavojitim nitima stotina reka. Sakriveno negde u toj nepreglednoj panorami nalazilo se selo Erli. Alvinu se učini da je uspeo na trenutak da ugleda veliko jezero, ali shvati da su ga oči prevarile. Još

dalje na severu i drveće i čistine su se gubili u išaranom ćilimu zelenila, tu i tamo naboranom nizovima brda. A iza toga, na samoj ivici preglednosti, ležale su planine koje su delile Lis od pustinje poput nasipa od udaljenih oblaka.

Pogled je bio malo drugačiji prema istoku i zapadu, ali prema jugu se činilo da su planine udaljene svega nekoliko milja. Alvin je sasvim jasno mogao da ih vidi i on shvati da su se nalazili na mnogo većoj visini nego što je bio mali vrh na kome je stajao.

Ali još veličanstveniji od njih bio je vodopad. Iz samog lica planine moćna traka vode iskakala je daleko preko doline, praveći luk kroz prostor prema stenama koje su se nalazile hiljadu stopa ispod. Tamo se gubila u svetlucavoj izmaglici vodene prašine, dok se iz dubine dizala neprekidna zaglušujuća grmljavina koja se odbijala muklim odjecima od zidova planine. A podrhtavajući u vazduhu iznad osnove vodopada, nalazila se poslednja preostala duga na Zemlji.

Dva dečaka dugo su ostala da leže na ivici stene, zureći u ovu poslednju Nijagaru i nepoznatu zemlju ispod. Veoma se razlikovala od one koju su napustili, jer je na neki neodređen način izgledala napuštena i prazna. Čovek nije ovde živio već mnogo, mnogo godina.

Teon odgovori na prijateljevo neizgovoreno pitanje.

»Nekada je ceo Lis bio naseljen«, reče on, »Ali to je bilo dosta davno. Sada ovde žive samo životinje.«

I zaista, nigde nije bilo ni znaka ljudskog života... nijedna od čistina ili ukroćenih reka nije nagoveštavala Čovekovo prisustvo. Samo je na jednom mestu postojao nagoveštaj da je on ikada ovde živio, jer se na udaljenosti od mnogo milja iznad šumskog krova uzdizala neka usamljena bela ruševina poput kakvog slomljenog očnjaka. Svuda drugde džungla se vratila na svoje mesto.

SEDMA GLAVA ŽITELJ KRATERA

Bila je noć kadu se Alvin probudio, mrkla noć planinskog predela, zastrašujuća u svojoj gustoći. Nešto ga je uznemirilo, neki šaputavi zvuk koji mu se uvukao u um pored ravnomerne tutnjave vodopada. On sede u tami, naprežući oči da vidi preko sakrivenog predela, dok je, zadržavši dah, osluškivao zaglušujuću buku vodopada i slabi ali uporan šum koji je poticao od nečeg živog među drvećem koje ga je okruživalo.

Ništa se nije videlo. Svetlost zvezda bila je suviše slaba da bi obasjala milje predela koji je ležao stotinama stopa ispod: samo je škrbasta linija veće tame koja je zasenjivala zvezde nagoveštavala planine na južnom obzorju. U tami pored sebe Alvin začu kako se njegov prijatelj prevrće i seda.

»Šta je?« dopre do njega šaputavi glas.

»Mislim da sam čuo neku buku.«

»Kakvu buku?

»Ne znam. Možda sam samo sanjao.«

Vladala je tiišina dok su dva para očiju zurila u tajanstvo noći. Zatim iznenada, Teon šćepa prijatelja za ruku.

»Pogledaj«! prošaputa on.

Daleko na jugu sijala je jedna usamljena tačka svetlosti suviše nisko na nebu da bi bila zvezda. Bila je blistavo bela, osenčena ljubičastim, i dok su je dečaci posmatrali postajala je sve jača, dok oko više nije bilo u stanju da gleda u nju. Zatim je eksplodirala... i izgledalo je kao da je munja udarila ispod oboda sveta. Na trenutak su planine i veliko prostranstvo koje su one štatile, bili prošarani vatrom naspram tame noći. Mnogo kasnije do njih je dopro odjek snažne eksplozije i u šumi ispod njih neki iznenadni vetar prohuja između drveća. Lagano je minuo i jedna za drugom raspršene zvezde vratiše se na nebo.

Prvi put u životu, Alvin je dokučio da je strah od nepoznatog bio utelotvoren u drevnom Čoveku. To osećanje je bilo tako čudno da izvesno vreme nije čak bio u stanju ni ime da mu nadene. U trenutku poimanja, toga je nestalo i on je ponovo bio pri sebi.

»Šta je to?« prošaputa on.

Nastala je tako duga pauza da je on ponovio svoje pitanje.

»Pokušavam da se setim«, odvrati Teon i ponovo začuta izvesno vreme. Malo kasnije ponovo progovori.

»To mora da je Šalmiran«, reče on jednostavno.

»Šalmiran! Još postoji?«

»Gotovo sam zaboravio«, odgovori Teon, »ali sada mi se sećanje vraća. Majka mi je jednom rekla da se ta tvrđava nalazi u ovim planinama. Razume se, već je vekovima u ruševinama, ali izgleda da tamo još neko živi.«

Šalmiran! Za ovu decu dve rase, koje su se tako mnogo razlikovale po kulturi i istoriji, ovo je odista bilo magično ime. U celoj dugoj priči o Zemlji nije bilo većeg epa od onog koji opisuje odbranu Šalmirana protiv osvajača koji je pokorio celu Vaseljenu.

Uskoro se ponovo začu Teonov glas iz tame.

»Ljudi sa juga mogli bi nam reći nešto više o tome. Pitaćemo ih na povratku«.

Alvin jedva da ga je čuo: duboko se zaneo u vlastite misli, prisećajući se priča koje je davno čuo od Rordena. Bitka kod Šalmirana odigrala se u zoru zabeležene istorije: označavala je kraj legendarnog doba Čovekovih osvajanja i početak njegove duge propasti. Ako su se igde na Zemlji nalazili odgovori za probleme koji su ga toliko godina mučili, onda je to mesto bilo Šalmiran. Ali južne planine bile su veoma daleko.

Teon mora da je posedovao nešto od majčinih moći, jer je tiho rekao:

»Ako bismo krenuli u zoru, mogli bismo da stignemo do tvrđave u sumrak. Nikada nisam bio tamo, ali mislim da bih mogao da pronađem put.«

Alvin razmisli o tome. Bio je umoran, stopala su mu bila ranjava, a mišići butina boleli su ga od napora na koje nije bio sviknut. Bilo je vrlo privlačno ostaviti to za neki drugi put. Pa ipak možda neće biti drugog puta, a postojala je čak mogućnost da je ona eksplozija svetlosnog zračenja predstavljala znak kojim je neko tražio pomoć.

Pod nejasnom svetlošću slabih zvezda, Alvin se borio sa svojim mislima i uskoro je doneo odluku. Ništa se nije promenilo: planine su nastavile da bdiju nad usnulom zemljom. Ali u istoriji je došlo do

prekretnice, a ljudska rasa je krenula ka jednoj čudnoj, novoj budućnosti.

Sunce tek što se izdiglo iznad istočnog zida Lisa kada su stigli da predvorja šume. Ovde je Priroda bila jedini gospodar. Činilo se da se čak i Teon izgubio među džinovskim drvećem koje je zaklanjalo sunčevu svetlost i bacalo senke po tlu džungle. Srećom, reka koju je stvarao vodopad tekla je prema jugu, a njen tok bio je suviše prav da bi bio potpuno prirodan, te su, držeći se njene ivice, bili u stanju da izbegnu gušće šipražje. Teon je dobar deo vremena proveo vodeći računa o Kirfu, koji je povremeno nestajao u džungli ili je divlje preletao preko vode. Čak je i Alvin, kome je sve bilo još tako novo i nepoznato, mogao da oseti da je ova šuma posedovala opčinjenost koja nije krasila manje, pripitomljenije šumske predele severnog Lisa. Bilo je malo istog drveća: većina ih je bila u različitim stadijumima degeneracije, a neko je kroz vekove gotovo povratilo svoj originalni prirodni oblik. Mnoga očigledno uopšte nisu poticala sa Zemlje... možda čak ni iz Sunčevog sistema. Džinovske sekvoje, visoke tri ili četiri stotine stopa, stražarile su nad nižim drvećem. Nekada su ih nazivali najstarijim stvarima na Zemlji: još su bile nešto starije od Čoveka.

Sada se reka širila: stalno je iznova stvarala mala jezera na kojima su bila usidrena sićušna ostrva. Bilo je i insekata, stvorenja veličanstvenih boja koja su besciljno lepršala napred-nazad iznad površine vode. Jednom je Kirf, ne obazirući se na Teonove povike, odleteo da se pridruži svojim dalekim rođacima. Istog časa je nestao u oblaku svetlucavih krila i do njih dopre ljutito zujanje. Malo kasnije taj oblak se raspršio i Kirf se vratio preko vode tako brzo da ga pogledom nisu mogli pratiti. Od tada se držao Teona i više nije lutao unaokolo.

Kako se veće sve više približavalo, povremeno bi ugledali planine ispred njih. Reka koja im je bila tako veran vodič sada je tekla dosta tromo, kao da se i ona sama približavala kraju svoga puta. Ali postalo je jasno da do mraka neće stići do planina: šuma je mnogo pre zalaska sunca postala tako mračna da dalje nisu mogli nastaviti. Veliko drveće ležalo je u dubokoj senci, a kroz lišće je brisao hladan vetar. Alvin i Teon su se ulogorili pored jednog džinovskog mamutovca čije su grane na vrhu još bile obasjane suncem.

Kada je skriveno sunce konačno zašlo, svetlost se i dalje zadržavala na nemirnoj vodi. Dva mladića ležala su u sve dubljoj tami, posmatrajući reku i razmišljajući o svemu što su videli. Kada je Alvin zaspao, počeo je da se pita u snu ko je poslednji ovuda prošao i koliko je vremena od tada minulo.

Sunce je već bilo visoko odskočilo kada su napustili šumu i konačno se našli pred planinskim zidovima Lisa. Pred njima se tle strmo uzdizalo prema nebu u talasima ogoljene stene. Reka se ovde završavala na isto onako veličanstven način na koji je nastajala, jer tle se na njenom putu jednostavno otvorilo i ona je hućeći iščezavala s vidika.

Teon je trenutak stajao, gledajući u vrtlog i izlomljenu zemlju s druge strane. Zatim je uperio prst prema jednom procepu u brdima.

»Salmiran se nalazi u onom pravcu«, reče on poverljivo. Alvin ga iznenađeno pogleda.

»Rekao si mi da nikada pre nisi bio ovde!«

»I nisam.«

»Otkud onda znaš put?«

Teon je izgledao zbunjen.

»Ne znam... nikada ranije nisam o tome razmišljao. Mora da je u pitanju neka vrsta instinkta, jer ma kuda da pođemo u Lisu uvek znamo kojim putem treba da idemo«.

Alvinu je bilo teško da u to poveruje, te je Teona pratio dosta sumnjičavo. Ubrzo su prošli kroz procep u brdima i sada se pred njima nalazio neki čudan plato čije su ivice bile blago uzdignute. Teon je načas oklevao, a zatim stade da se penje. Alvin ga je pratio ispunjen sumnjom i dok se penjao počeo je da sastavlja jedan mali govor. Ako se pokaže da je njihovo putovanje bilo uzaludno, Teon će tačno saznati šta on misli o njegovom nepogrešivom instinktu.

Čim su se približili vrhu, tle se iznenada pomerilo. Niže padine su se sastojale od poroznog vulkanskog kamenja, ovde-onde nagomilanog u velikim brežuljcima šljake. Površina se sada iznenada izmetnula u čvrste komade stakla, glatke i lažne, koji su izgledali kao da je stenje nekada teklo u obliku istopljenih reka niz planine. Obod platoa bio im je na domaku. Teon prvi stiže do njega, a nekoliko sekundi kasnije Alvin ga sustiže i nemo se zaustavi pored njega. Jer ispostavilo se da stoje na ivici jedne džinovske činije

duboke pola milje i prečnika od tri milje, a ne na ivici platoa kao što su očekivali. Tle pred njima je strmo poniralo u dubinu, lagano se ispravljajući na dnu udoline i ponovo se uzdižući, sve strmije i strmije ka suprotnom obodu. Ali iako je sada bila izložena jarkom sjaju sunca, cela ta velika udubina bila je crna poput abonosa. Od čega je bio krater, to mladići nisu mogli ni da pretpostave, ali bio je crn poput stene nekog sveta koji nikada nije video sunce. To nije bilo sve, jer pod njihovim nogama ležala je jedna bešavna traka metala koja je obrubljivala ceo krater, široka nekoliko stotina stopa, potamnela od neizmerne starosti, ali bez i najmanjeg traga korozije.

Kada su im se oči navikle na taj nestvaran prizor, Alvin i Teon uvideše da crnilo činije nije bilo baš potpuno kako im se u prvi mah učinilo. Tu i tamo, po zidovima boje abonosa nepostojano su svetlucale sićušne eksplozije svetlosti tako da su oni mogli samo posredno da ih primete. Pojavljivale su se nasumično, zamirujući čim bi se rađale, poput odraza na nemirnom moru.

»Veličanstveno je!« izusti Alvin. »Ali šta je to?«

»Liči na neku vrstu reflektora.«

»Ne mogu da zamislim da to crnilo može bilo šta da reflektuje.«

»Ne zaboravi da ga mi samo vidimo kao crno. Ne znamo kakvu su vrstu zračenja koristili.«

»Ali mora da postoji još nešto pored ovoga! Gde je tvrđava?«

Teon pokaza prema dnu kratera, prema onome što je Alvin mislio da je hrpa nagomilanog kamenja. Kada je ponovo pogledao, uspeo je da razazna gotovo zatrt smisao u grupisanju velikih blokova. Da, tamo su ležale ruševine nekada moćnih zdanja, koja je porušilo vreme.

Prvih nekoliko stotina jardi zidovi su bili suviše glatki i strmi tako da mladići nisu mogli uspravno da stoje, ali malo kasnije su doprli do blažih padina po kojima su mogli da se kreću bez ikakve teškoće. Blizu dna kratera glatka abonosovina njegove površine završavala se tankim slojem zemlje koju mora da su ovamo naneli vetrovi Lisa tokom vekova.

Četvrt milje odatle, titanski blokovi kamenja bili su nagomilani jedni na druge, poput odbačenih igračka nekog džinovskog deteta. Ovde se još mogao razaznati jedan deo masivnog zida: tamo, su dva izrezbarena obeliska označavala mesto gde se nekada nalazio

veličanstven ulaz. Posvuda je rasla mahovina i puzavice, kao i sićušno, zakržljalo drveće. Čak je i vetar bio mnogo tiši.

I tako su Alvin i Teon stigli do ruševina Šalmirana. Na ove zidine su, ako je predanje govorilo istinu, nasrtale sile koje su bile u stanju čitav svet da pretvore u prah, plamtele su i tutnjale, da bi na kraju bile poražene. Jednom je ovo mirno nebo gorelo od vatri istrgnutih iz utrobe sunaca, a planine Lisa mora da su drhtale poput živih stvari kad se na njih sruči bes gospodara.

Niko nikada nije osvojio Šalmiran. Ali sada je tvrđava, ta nepopustljiva tvrđava, konačno pala... osvojili su je i uništili strpljivi izdanci bršljana i pokoljenja crva koja su nasumično rovala.

Zastrašeni njenom veličanstvenošću, dva mladića bez reči su išla ka toj kolosalnoj ruševini. Zašli su u senku jednog srušenog zida i stupili u kanjon gde su planine kamenja bile raspolučene.

Pred njima je ležao veliki amfiteatar, sav ispresecan humkama šuta koji mora da je označavao grobove pokopanih mašina. Jednom je ceo ovaj nepregledan prostor bio nadsvođen, ali krov se odavno srušio. Pa ipak, negde u ovoj pustoši mora da je još postojao život i Alvin je shvatio da je čak i ova ruševina možda tek veštačka tvorevina. Veći deo tvrđave trebalo bi da se nalazi daleko ispod zemlje, van dometa Vremena.

»Moraćemo se vratiti do podneva«, reče Teon, »te se stoga ne smemo suviše dugo zadržavati. Biće brže ako se odvojimo. Ja ću pregledati istočni deo, a ti možeš istražiti ovu stvarni. Vikni ako pronađeš bilo šta zanimljivo... ali nemoj se suviše udaljavati«.

Tako su se razdvojili i Alvin je počeo da se penje preko šuta, obilazeći veće humke kamenja. U blizini središta arene on iznenada nabasa na jednu manju kružnu čistinu, trideset do četrdeset stopa u prečniku. Bila je prekrivena travom koja je sada bila pocrnela i spaljena usled užasne toplote, tako da se rasipala u prah dok joj se približavao. U sredinu te čistine nalazio se tronožni nosač jedne uglačane metalne činije, koja je dosta ličila na sam model Salmiraha. Mogla je da se kreće po geografskoj širini i azimutu, a u njenom središtu bila je postavljena spirala od neke providne supstance. Ispod tog reflektora bila je zavarena jedna crna kutija iz koje se preko tla udaljavala tanka žica.

Alvinu je bilo jasno da ova mašina mora da je predstavljala izvor svetlosti i on stade da prati žicu. Nije bilo baš lako slediti jednu tanku žicu koja je iznenada uranjala u pukotine te se ponovo pojavljivala na neočekivanim mestima. Na kraju ju je potpuno izgubio, te je pozvao Teona da mu pomogne.

Puzao je ispod jedne nadnete stene kada mu je neka senka iznenada zaklonila svetlo. Mислеći da je to njegov prijatelj, Alvin se pojavio iz pećine i počeo da govori. Ali reči mu istog časa zamreše na usnama.

Viseći u vazduhu pred njim se nalazilo jedno ogromno tamno oko okruženo satelitom manjih očiju. Takav je bar bio Alvinov prvi utisak: zatim je shvatio da gleda u jednu složenu mašinu... i da ona isto tako gleda u njega.

Alvin razbi bolnu tišinu. Celog života izdavao je naredjenja mašinama, i mada nikada nije video ništa slično ovom stvorenju, zaključio je da je ono vrlo verovatno inteligentno.

»Okreni se«, naredi on za probu.

Ništa se ne dogodi.

»Pođi. Dođi. Podigni se, Spusti se. Napred.«

Nijedna od uobičajenih misli za proveravanje nije izazvala nikakav učinak. Mašina je ostala prezrivo nepokretna.

Alvin napravi korak napred i oči se pomalo žurno povukoše. Na nesreću njihov vidni ugao izgleda da je bio ograničen, jer mašina se iznenada zaustavila, naleteвши na Teona, koji je poslednji minut bio znatiželjni gledalac. Uz sasvim ljudski uzvik, ceo aparat je odskočio dvadeset stopa uvis, otkrivši gomilu pipaka i zglobnih udova koji su se obmotali oko zdepastog cilindričnog tela.

»Spusti se... nećemo te povrediti!« povika Teon, trljajući modricu na grudima.

Nešto progovori: to nije bio bezbojan, kristalno jasan glas mašine, već drhtavi govor nekog veoma starog i veoma umornog čoveka.

»Ko ste vi? Šta radite u Šalmiranu?«

»Moje ime je Teon, a ovo je moj prijatelj Alvin od Loroneja. Istražujemo južni Lis.«

Nastala je kratka pauza. Kada je mašina ponovo progovorila, u njenom glasu se nedvosmisleno osećala razdraženost i dosada.

»Zašto me ne ostavite na miru? Poznato vam je koliko puta sam tražio da me ostave na miru!«

Teon, koji je obično bio dobro raspoložen, vidno se nakostreši.

»Mi smo iz Erlija i ništa ne znamo o Salmiranu.«

»Pored toga«, dodade Alvin prekorno, »videli smo vašu svetlost i pomislili da dozivate u pomoć.«

Bilo je čudno čuti tako ljudski uzdah koji je dopro iz hladne beživotne mašine.

»Do sada mora da sam signalizirao već milion puta, i sve što sam postigao bilo je da pri vučem znatiželjnika iz Lisa. Ali jasno mi je da mi ne želite ništa našao. Sledite me.«

Mašina je lagano odlebdela preko raspolućenog kamenja da bi se zaustavila ispred jednog tamnog otvora u srušenom zidu amfiteatra. Nešto se pomeri u senci pećine i na svetlost dana stupi jedna ljudska prilika. On je bio prva odista stara osoba koju je Alvin ikada video. Glava mu je bila potpuno ćelava, ali je gusta, potpuno bela dlaka prekrivala donji deo njegovog lica. Preko ramena mu je bilo nehajno prebačen ogrtač od upredenog stakla, a sa svake njegove strane lebdele su još dve čudne, mnogooke mašine.

OSMA GLAVA PRIČA O ŠALMIRANU

Nastupila je kratka tišina dok su obe strane odmeravale jedna drugu. Zatim starac progovori... a tri mašine odjeknuše njegovim glasom, ali u sledećem trenutku nešto ih isključi.

»Znači vi ste sa severa i vaš narod je već zaboravio Šalmiran.«

«Oh ne!« brzo odvratila Teon. »Nismo zaboravili. Ali nismo zasigurno znali da neko još živi ovde, a još manje smo znali da ne želite da vas iko uznemirava.«

Starac ništa ne odgovori. Krećući se tako sporo da im je bilo mučno da ga gledaju, on othrama kroz vrata i nestade, a tri mašine nečujno odlebdеше za njim. Alvin i Teon se iznenađeno zagledaše: nije im se dopalo da se povinuju, ali stavio im je do znanja da su nepoželjni... ako je njegovo ponašanje tako trebalo tumačiti... na krajnje osoran način. Upravo su se spremali da rasprave tu stvar kada se jedna od mašina iznenada vrati.

»Šta čekate? Dođite!« naredila ona. Zatim ponovo nestade.

Alvin slegnu ramenima.

»Izgleda da smo pozvani. Mislim da je naš domaćin pomalo ekscentričan, ali izgleda prijateljski raspoložen.«

Od otvora u zidu jedno široko kružno stepenište vodilo je naniže desetak stopa. Završavalo se u jednoj maloj kružnoj prostoriji iz koje je zračno polazilo nekoliko hodnika. Međutim, ni na koji način nisu mogli da pogreše, jer svi prolazi sem jednog bili su zatrpani.

Alvin i Teon su prešli svega nekoliko jardi kada se nađoše u jednoj velikoj i neverovatno neurednoj odaji pretrpanoj svim mogućim stvarima. Jedan kraj odaje zauzimale su mašine za domaću upotrebu... sintesajzeri, uništivači, oprema za čišćenje i slično... od koje bi čovek obično očekivao da bude skrivena u zidovima i podovima. Oko ovih mašina bili su nagomilani kovčezi sa zapisima misli i prepisivačima koji su obrazovali piramide što su dopirale gotovo do tavanice. Cela odaja bila je neprijatno topla zahvaljujući prisustvu desetak stalnih vatri razbacanih po podu. Privučen zračenjem, Kirf odlete prema najbližoj od metalnih kugli, raskošno pred njom raširi krila i istog časa zaspa.

To se dogodilo nešto pre no što su dečaci primetili starca i njegove tri mašine koji su ih čekali na malom praznom prostoru što Alvina podseti na neku čistinu u džungli. Ovde je bilo i izvesnog nameštaja... jedan sto i tri udobna ležaja. Jedan je bio star i pohaban, ali druga dva bila su tako upadljivo nova da je Alvin bio siguran da su napravljeni u nekoliko prethodnih minuta. Čak i dok je sve to gledao, poznati sjaj polja sintesajzera zatreperi iznad stola i njihov domaćin bez reči mahnu prema njemu. Oni mu se učtivo zahvališe i počеше da izdvajaju hranu i piće koji su se iznenada pojavili. Alvin shvati da mu je pomalo dosadio nepromenjivi repertoar Teonovog ručnog sintesajzera, te da mu je ova promena dobro došla.

Izvesno vreme jeli su u tišini, povremeno ispod oka bacajući poglede na starca. Izgledalo je da je zadubljen u vlastite misli i da je na njih potpuno zaboravio... ali čim su završili s jelom, podigao je pogled i počeo da im postavlja pitanja. Kada mu je Alvin objasnio da on dolazi iz Dijaspara, a ne iz Lisa, starac nije pokazao neko naročito iznenađenje. Teon je davao sve od sebe kako bi udovoljio njegovoj znatiželji: za nekoga ko nije voleo posetioce, njihov domaćin pokazivao je veliko zanimanje za ono što se dešavalo u spoljašnjem svetu. Alvin je smesta zaključio da njegov malopredašnji stav mora da je predstavljao pozu.

Uskoro je ponovo ućutao. Mladići su se trudili da budu strpljivi: ništa im nije ispričao o sebi ili o tome šta radi u Šalmiranu. Svetlosni signal koji ih je doveo ovamo i dalje je predstavljao veliku tajnu, pa ipak nisu želeli da od njega izravno zatraže objašnjenje. I tako su nastavili da sede u neprijatnoj tišini dok su im pogledi lutali po toj zadivljujućoj odaji u kojoj su svakog časa otkrivali ponešto novo i neočekivano. Alvin konačno prekide starčevo sanjarenje.

»Uskoro moramo poći«, prirneti on.

To je više zazvučalo kao nagoveštaj nego kao tvrdnja. Izborano lice se okrete prema njemu, ali pogled mu je i dalje bludio. A onda taj umorni, beskrajno drevni glas poče da govori. Bio je tako tih i prigušen da su ga u početku jedva čuli: posle kraćeg vremena starac mora da je primetio u čemu je poteškoća, jer tri mašine sasvim iznenada počеше ponovo da prenose njegove reči.

Mnogo od onoga što im je ispričao oni nikada nisu uspjeli da shvate. Ponekad je koristio reči koje su im bile nepoznate: drugi put bi pak izgovarao rečenice ili cele govore koje pre mnogo vremena mora da je napisao neko drugi. Ali jasno su se mogli nazirati glavni obrisi priče koja vrati Alvinove misli u vekove o kojima je sanjario još od detinjstva.

Priča je počinjala, kao i mnoge druge, usred haosa Prelomnih Vekova, u vreme kada su Osvajači otišli, a svet se još oporavljao od zadobijenih rana. U to doba se u Lisu pojavio čovek koji je kasnije postao poznat kao Gospodar. Pratili su ga tri čudne mašine... upravo one koje su ih sada promatrale... Ove su ga opsluživale, ali i posedovale vlastitu inteligenciju. Tajnu svog porekla nikada nikome nije otkrio, te je na kraju pretpostavljeno da je stigao iz svemira, pošto je nekako uspeo da se probije kroz blokadu Osvajača. Daleko među zvezdama još možda postoje ostrva i ljudi koje plima rata nije uspela da zahvati.

Gospodar i njegove mašine posedovali su moći koje je svet izgubio, te je on oko sebe okupio skupinu muškaraca koje je podučio mnogim mudrim stvarima. Mora da je imao jaku ličnost i Alvin je nejasno uspeo da shvati magnetizam kojim je mnoge privukao k sebi. Iz umirućih gradova na hiljade ljudi dolazilo je u Lis, u potrazi za odmorom i mirom posle mnogih godina pometnje. Tamo među šumama i planinama, slušajući Gospodareve reči, konačno su nalazili taj mir.

Pred kraj svog dugog života Gospodar je zatražio od svojih prijatelja da ga iznesu napolje kako bi mogao da posmatra zvezde. Čekao je, dok mu je snaga slabila, do kulminacije Sedam Sunaca. Dok je umirao, izgleda da je popustila njegova rešenost da nikom ne otkrije svoju tajnu i on je izbrbljao mnoge stvari o kojima su kasnije napisane silne knjige. Stalno je iznova pominjao »Velikane« koji su sada napustili svet ali koji će se sasvim izvesno jednog dana vratiti, i zadužio je svoje sledbenike da ostanu kako bi ih pozdravili kada se pojave. To su bile njegove poslednje razumne reči. Posle toga više nije bio svestan svoje okoline, ali na samom kraju izgovorio je rečenicu koja je bar delimično razotkrila njegovu tajnu i sačuvala se kroz vekove opsedajući umove svih koji bi je čuli: »*Divno je*

posmatrati obojene senke na planetama večne svetlosti.» Potom je umro.

Tako je nastala religija Velikana, jer to se tada pretvorilo u religiju. Po Gospodarevoj smrti mnogi od njegovih sledbenika su se razišli, ali mnogi su ostali verni njegovim učenjima, koja su kroz vekove lagano razrađivali. U početku su verovali da će se Velikani, ko god oni bili, uskoro vratiti na Zemlju, ali ta nada je izbledela tokom vekova koji su prolazili. Pa ipak, bratstvo je nastavljalo da postoji, okupljajući nove članove iz okolnih oblasti i lagano su njegova snaga i moć toliko narasli da je ono ovladalo celim Južnim Lisom.

Alvinu je bilo veoma teško da prati starčevo pripovedanje. Neke reči koristio je tako čudno da nije mogao razabrati šta je od svega toga bila istina, a šta predanje... ako je u toj priči uopšte bilo istine. Imao je tek nejasnu sliku o pokolenjima fanatika koji su čekali da se dogodi nešto veliko, nešto što nisu ni shvatali, a što je trebalo da se odigra u nekoj neodređenoj budućnosti.

Velikani se nikada nisu vratili. Moć pokreta se lagano osula i stanovnici Lisa su ga potisnuli ka planinama, dok se konačno nije skrasio u Salmiranu. Čak ni tada posmatrača nisu izgubili veru, već su se zakleli da će biti spremni kad Velikani dođu, ma koliko dugo morali da čekaju na njih. Čovek je davno naučio da na jedan način određuje Vreme, i to znanje je preživelo iako su mnoga druga izgubljena. Ostavivši svega nekolicinu da bdiju nad Šalmiranom, ostali su se predali snu bez snova, to jest hibernaciji.

Njihov broj se lagano osipao pošto su spavači buđeni da zamene one koji su pomrli, ali posmatrača su i dalje ostali verni Gospodaru. Izgledalo je izvesno, sudeći prema njegovim poslednjim rečima, da su Velikani živeli na planetarna Sedam Sunaca, te su tokom kasnijih godina vršeni pokušaji sa slanjem signala u svemir. Već odavno je to signaliziranje preraslo u besmisleni obred i sada je priča počela da se bliži kraju. Za veoma kratko vreme u Salmiranu će ostati samo ove tri mašine koje će motriti na brodove ljudi koji su ovamo stigli pre toliko vremena zbog nečega što je samo njima bilo jasno.

Slabašni glas zamre i Alvinove misli se vratiše svetlu koji mu je bio poznat. Više nego ikada pre pritisnu ga jačina njegovog neznanja. Nakratko je osvetljen jedan delić prošlosti, ali tama se ponovo sklopila nad njim.

Istorija sveta predstavljala je zbrku takvih nepovezanih niti i niko nije umeo da kaže koje su od njih bile značajne, a koje nevažne. Ova fantastična priča o Gospodaru i Velikanima možda nije ništa više do jedno od mnogobrojnih predanja koje je nekako preživelo još od civilizacije Zore. Pa ipak ove tri mašine nisu ličile ni na šta što je Alvin ikada video. Iako je bio u iskušenju da odbaci celu tu priču kao izmišljotinu nastalu samozavaravanjem i zasnovanu na ludilu, ipak nije mogao da to učini.

»Ove mašine«, ogłosi se on iznenada, »sigurno su ispitane? Ako su na Zemlju stigle sa Gospodarem, onda je izvesno da su im poznate njegove tajne.«

Starac se umorno osmehnu.

»One ih znaju«, reče on, »ali nikada ih neće otkriti. Gospodar se za to postarao pre no što je drugima predao upravu. Bezbroj puta smo pokušali, ali bezuspešno.«

Alvin je shvatio. Setio se Asocijatora u Dijasparu i zabrana koje je Alan stavio na svoje znanje. Čak i te zabrane, sada je bio ubeđen u to, vremenom bi se mogle ukloniti, a glavni Asocijator mora da je, mnogo složeniji od ovih malih robota-robova. Pitao se da, li bi Rorden, koji je bio tako vešt u razotkrivanju tajni prošlosti, bio u stanju da iz ovih mašina iscedi skriveno znanje. Ali Rorden je bio jako daleko, i on nikada neće napustiti Dijaspar.

Sasvim iznenada zamislio je potpuno razrađen plan.

Samo je jedna veoma mlada osoba mogla toga da se seti, pa ipak i Alvinova samouverenost bila je na velikoj probi.

No, kada je jednom doneo odluku, odlučno je krenuo napred prema svom cilju.

Upro je prst prema tri mašine.

»Jesu li istovetne?« upitao je. »Hoću da kažem, može li svaka od njih sve da obavlja ili su na bilo kakav način specijalizovane?«

Starac je bio pomalo zbunjen.

»O tome nikad nisam razmišljao«, reče on. »Kada mi je nešto potrebno, onda to zatražim od one koja mi je najbliža. Mislim da među njima nema nikakve razlike.«

»Sada za njih sigurno nema puno posla«, nevino nastavi Alvin. Teon je bio iznenađen, ali Alvin je pažljivo izbegavao pogled svog prijatelja. Starac prostodušno odvrati.

»Ne«, reče on tužno, »Šalmiran je sada mnogo drugačiji.«

Alvin tada zastade osetivši simpatiju prema njemu, ali onda brzo nastavi da govori. U početku je izgledalo da starac ne shvata šta mu on to predlaže: kasnije, kada mu je to pošlo za rukom, Alvin mu nije dao priliku da ga prekine. Pričao je o velikim skladištima znanja u Dijasparu i o veštini kojom Čuvar zapisa ume njime da se koristi. Iako su Gospodareve mašine odolele svakom ispitivanju, možda bi Rordenu otkrile svoje tajne. Bilo bi prava šteta da se ta mogućnost propusti, jer ona se nikada više neće ponoviti.

Zarumenivši se od žara kojim je govorio, Alvin završi svoju molbu rečima:

»Pozajmite mi jednu mašinu... vama nisu sve potrebne. Naredite joj da izvršava moja naređenja i ja ću je odneti u Dijaspar. Obećavam da ću je vratiti bez obzira na to da li eksperiment uspe ili ne.«

Čak je i Teon izgledao zaprepašćen, a na starčevom licu se pojavi izraz užasa.

»To ne mogu da učinim«, izusti on hvatajući vazduh.

»Ali zašto da ne? Promislite šta bismo sve mogli saznati!«

On odrešito odmahnu glavom.

»To bi se protivilo Gospodarevim željama.«

Alvin je bio razočaran... razočaran i ljut. Ali on je bio mlad, a njegov protivnik star i umoran. Ponovo je počeo sa ubeđivanjem, pojačavši pritisak i iznoseći stalno nove prednosti tog poduhvata. Teon je sada prvi put video Alvina u jednom novom svetlu... video je u njemu ličnost koja je i samog Alvina iznenadila. Ljudi iz Doba Zore nikada nisu dopuštali da im bilo kakve smetnje dugo preprečuju put, a snaga volje i odlučnost koji su predstavljali njihovo nasleđe još nisu nestali sa Zemlje. Čak i kao dete Alvin se opirao silama koje su težile da ga ukalupe u ustrojstvo Dijaspara. Sada je bio stariji i protivnik mu nije bio najveći grad na svetu, već samo jedan ostareo čovek koji je jedino čeznuo za mirom i koji će ga uskoro sigurno naći.

DEVETA GLAVA GOSPODAR ROBOTA

Veće je već bilo poodmaklo kada je površinsko vozilo nečujno skliznulo kroz poslednji zaklon od drveća i zaustavilo se na velikom proplanku Erlija. Rasprava koja je trajala gotovo celim putem sada je zamrla i ponovo je uspostavljen mir. Do prave tuče nije došlo, možda i zato što je jedan od njih bio u velikoj prednosti nad drugim. Teon je na svojoj strani imao samo Kirfa, a Alvin je mogao u pomoć da pozove mašinu sa mnogobrojnim očima i pipcima koju je čuvao s puno ljubavi.

Teon nije birao reči. Nazvao je svog prijatelja nasilnikom i rekao je Alvinu da bi trebalo duboko da se stidi sam sebe. Ali Alvin bi se samo nasmejao i nastavljao da se igra svojom novom igračkom. Nije znao kako je prenos izvršen, ali sada je samo on mogao da upravlja robotom, da govori njegovim glasom i vidi njegovim očima. On ne bi poslušao nikog drugog na celom svetu.

Seranis ih je dočekala u jednoj neverovatnoj odaji koja kao da nije imala tavanicu, mada je Alvin znao da se iznad njih nalazi naredni sprat. Izgledala je zabrinuta i nesigurnija nego što ju je ikada ranije video, te se setio izbora koji će uskoro morati da napravi. Gotovo da je zaboravio na to. Verovao je da će Veće, nekako, rešiti tu poteškoću. Sada je shvatio da mu se njegova odluka možda neće dopasti.

Kada je Seranis počela da govori, u glasu joj se osećala zabrinutost, a na osnovu povremenih predaha koje je pravila, Alvin je razabrao da je ponavljala reči koje je već mnogo puta pre toga izgovorila.

»Alvine«. poče ona, »ima mnogo stvari o kojima ti ranije nisam govorila, ali sa kojima sada moraš da se upoznaš, kako bi mogao da razumeš naše postupke.

Poznat ti je jedan od razloga razdvojenosti naše dve rase. Strah od Osvajača, ta tamna senka u dubinama svakog ljudskog uma, okrenula je tvoj narod protiv sveta i naterala ga da se izgubi u vlastitim snovima. Ovde u Lisu taj strah nikada nije bio tako veliki, mada smo na svojim plećima iskusili teret tog napada. Za ono što smo činili imali smo bolji razlog i tome smo pristupali otvorenih očiju.

Nekada davno, Alvine, ljudi su tragali za besmrtnošću i pronašli su je. Zaboravili su da svet koji je prognao smrt mora takode prognati rađanje. Moć da se život unedogled produži donela je zadovoljstvo pojedincima, ali i stagnaciju rasi kao takvoj. Jednom si mi rekao da si ti jedino dete koje se rodilo u Dijasparu za sedam hiljada godina... a video si koliko mi dece imamo ovde u Erliju. Pre mnogo vekova žrtvovali smo svoju besmrtnost, ali Dijaspar još sledi svoj lažni san. To je razlog zbog koga su se naši putevi razišli... *i oni se nikada više ne smeju sresti.*"

Iako je ovako nešto očekivao da čuje, udarac je ipak bio prejak za njegovu svest. Alvin je ipak odbio da prihvati da su svi njegovi... do sada polovični planovi... bili uzaludni, tako da je samo delimično slušao ono što mu je Seranis sada govorila. Razumeo je i upamtio sve njene reči, ali svesni deo njegovog uma ponovo je razmatrao mogućnosti povratka u Dijaspar, pokušavajući da zamisli sve prepreke na koje bi mogao da naiđe na tom putu.

Jasno se videlo da je Seranis nesrećna. U glasu joj se gotovo osećala molba dok je govorila i Alvinu je bilo jasno da se ona ne obraća samo njemu već i svom rođenom sinu. Teon je zabrinuto posmatrao majku, a u toj zabrinutosti naziralo se i dosta optužbe.

»Mi ne želimo da te zadržavamo ovde u Lisu protiv tvoje volje, ali moraš shvatiti do čega bi došlo kada bi se naša dva naroda pomešala. Između naše i vaše kulture postoji jaz koji je velik poput onoga koji je uvek delio Zemlju od njenih drevnih kolonija. Razmisli o ovoj činjenici. Alvine. Ti i Teon sada imate otprilike isto godina... *ali on i ja ćemo već vekovima biti mrtvi, a ti ćeš još biti mladić.*"

U odaji je bilo vrlo tiho, tako tiho da je Alvin mogao čuti čudne, tugaljive krike nepoznatih životinja u poljima iza sela. On uskoro reče, gotovo šapatom:

»Šta želite da učinim?«

»Iznela sam tvoj slučaj pred Veće, kao što sam obećala, ali zakoni se ne mogu menjati. Možeš ostati ovde i postati jedan od nas ili se možeš vratiti u Dijaspar. Ako to učiniš, prethodno ćemo morati da preoblikujemo ustrojstvo tvoga uma, tako da se uopšte nećeš sećati Lisa niti ćeš ikada ponovo pokušati da dopreš do nas.«.

»A Rorden? On će i dalje znati istinu, čak iako ja sve zaboravim.«

»Od kada si otišao, mnogo puta smo razgovarali sa Rordenom. On shvata da su naši postupci mudri.«

U tom mračnom trenutku, Alvinu se činilo da se ceo svet okrenuo protiv njega. Mada je u Seranisinin rečima bilo dosta istine, on to nije uviđao: pred očima mu je bila samo propast njegovih još nejasno začetih planova, kraj potrage za znanjem koja je sada postala najvažnija stvar u njegovom životu.

Seranis mora da mu je čitala misli.

»Ostaviću te malo samog«, reče ona, »ali nemoj zaboraviti. .. bilo kakvu odluku da doneseš, nema ti povratka.«

Teon krenu za njom prema vratima, ali ga Alvin pozva. On upitno pogleda majku, koja je trenutak oklevala, a zatim klimnula. Vrata se za njom nečujno zatvoriše i Alvin je znao da se neće ponovo otvoriti bez njenog odobrenja.

Alvin je sačekao dok mu nije pošlo za rukom da pribere svoje uskomešane misli.

»Teone«, počeo on, »Ti ćeš mi pomoći, zar ne?«

Ovaj klimnu, ali ništa ne reče.

»Onda mi reci ovo... kako me tvoj narod može sprečiti ako pokušam da pobegnem?«

»To bi im bilo lako. Ako bi pokušao da pobegneš, moja majka bi preuzela kontrolu nad tvojim umom. Kasnije, kada bi postao jedan od nas, više ne bi želeo da odeš.«

»Shvatam. Možeš li mi reći da li ona i sada motri na moj um?«

Teon je izgledao zabrinut, ali pobunivši se, već je odgovorio na to pitanje.

»To ne bih smeo da ti kažem?«

»Ali hoćeš, zar ne?«

Dva dečaka su se nemo promatrala nekoliko dugih sekundi. Zatim se Teon nasmeši.

»Mene ne možeš da pređeš, znaš. Bez obzira šta smeriš... a ja ne mogu da ti čitam misli... onog trenutka kada budeš probao to da izvedeš, majka će stvar uzeti u svoje ruke. Neće te puštati iz vida dok sve ne bude gotovo.«

»To mi je jasno«, odvrati Alvin, »ali da li ona zaviruje u moj um u ovom trenutku?«

Teon je oklevao.

»Ne, ne zaviruje«, reče on konačno. »Mislim da te namerno ostavlja samog, kako njene misli ne bi uticale na tebe«.

To je bilo sve što je trebalo da zna. Alvin se prvi put odvažio da usredsredi misli na jedini plan koji mu je pružao kakvu takvu nadu. Bio je suviše tvrdoglav da bi prihvatio ijednu od mogućnosti koje mu je Seranis ponudila, a čak i da ništa nije bilo na kocki - on bi se snažno odupro bilo kakvom pokušaju da se upravlja njegovom voljom.

Seranis će se uskoro vratiti. Ništa nije mogao da preduzme dok se ponovo ne nadu napolju, a čak i tada će Seranis biti u stanju da kontroliše njegove akcije ako pokuša da pobegne. A pored toga, bio je siguran da bi ga mnogi seljani presreli znatno pre no što bi stigao do sigurnosti.

Veoma pažljivo, proverivši svaku sitnicu, stao je da sledi jedini put koji je mogao da ga vrati u Dijaspar pod njegovim uslovima.

Teon ga je upozorio kada se Seranis približila, i on je brzo počeo da razmišlja o beznačajnim stvarima. Nikada joj nije bilo lako da razume njegov um, a sada joj se činilo kao da se nalazi negde daleko u svemiru i da odozgo gleda na svet obavijen neprobojnim oblacima. Ponekad bi se pojavio otvor u omotaču i ona bi na trenutak videla šta se nalazilo ispod. Nakratko je prodrla u um svoga sina, ali Teon ništa nije znao o planovima ovog drugog. Ponovo je stala da razmišlja o merama opreznosti koje je preduzela: kao što je neki muškarac vežbao mišiće pre velikog napora, tako je ona prošla kroz niz prinudnih ustrojstva koja će možda morati da upotrebi. Ali kada se s vrata nasmešila Alvinu, na njenom licu se ništa od ovoga nije očitavalo.

»Pa«, poče ona, »jesi li odlučio?«

Alvinov odgovor izgledao je dovoljno iskren.

»Jesam«, reče on. »Vratiću se u Dijaspar.

»Žao mi je, a znam da ćeš i Teonu nedostajati. Ali možda je tako i najbolje: ovo nije tvoj svet i moraš misliti na vlastiti narod.«

Uz pokret potpunog poverenja, ona se skloni u stranu, kako bi Alvina propustila kroz vrata.

»Ljudi koji su u stanju da izbrišu tvoje sećanje na Lis, čekaju te: očekivali smo da ćeš doneti ovakvu odluku.«

Alvinu je bilo drago što ga Seranis vodi u pravcu u kome je želeo da pođe. Nije se osvrnula da bi proverila da li je sledi: kao da mu je sve vreme govorila: »Pokušaj da pobegneš, ako želiš... moj um je moćniji od tvoga.« A njemu je bilo jasno da je to sušta istina.

Već su napustili predeo sa kućama, kad se zaustavio i okrenuo se svom prijatelju.

»Zbogom. Teone«, reče on, ispruživši šake. »Hvala ti za sve što si učinio. Jednog dana ću se vratiti«.

Seranis je zastala i pomno ga je posmatrala. Osmehivao joj se dok je prelazio onih dvadeset stopa koje su ih razdvajale.

»Znam da ovo činite protiv svoje volje«, reče on, »i ne krivim vas zbog toga. Ni meni se ne dopada ovo što činim«. (To baš nije bilo istina, pomisli on. Već je počeo da uživa u sebi.) Jednim hitrim pokretom obuhvatio je okolinu: niko im se nije približavao, a Seranis se nije pomerila. Još ga je posmatrala, verovatno pokušavajući da prodre u njegov um. Ubrzano je govorio kako bi sprečio da se i najmanji deo njegovog plana nazre između misli.

»Mislím da niste u pravu«, reče on potpuno nesvestan svoje intelektualne bahatosti kojoj Seranis nije mogla da odoli, te se nasmešila. » Pogrešno je da Lis i Dijaspar zauvek ostanu razdvojeni: jednog dana će možda očajnički biti jedan drugome potrebni. I stoga idem kući ponevši sa sobom sve znanje koje sam stekao ... *i mislim da me ne možete u tome sprečiti.*«

Više nije čekao i to je bilo dobro. Seranis se uopšte nije pokrenula, ali on je istog časa osetio kako mu telo izmiče kontroli. Moć koja je odgurnula njegovu vlastitu volju bila je veća no što je očekivao i on shvati da mnogi skriveni umovi mora da pomažu Seranis. Bespomoćno je krenuo nazad prema središtu sela, i u jednom groznom trenutku kroz um mu prođe misao da su se njegovi planovi izjalovili.

Odjednom se pojavi munja od čelika i kristala i metalne ruke se hitro sklopiše oko njega. Telo mu se borilo protiv njih, i znao je da tako mora biti, ali borba mu je bila uzaludna. Tle se udaljilo ispod njega i on na tren ugleda Teona koji se sledio od iznenađenja sa budalastim osmehom na licu.

Robot ga je nosio na oko deset stopa iznad tla, mnogo brže no što je čovek mogao da trči. Seranis je trebalo samo čas da shvati

njegovo lukavstvo, i on smesta prestade da se otima čim je popustila njena kontrola nad njim. Ali ona još nije bila poražena i ubrzo se zbililo ono čega se Alvin plašio i na šta je usmerio svoj najjači protivnapad.

Unutar njegovo uma sada su se borila dva razdvojena bića. a jedno od njih je molilo robota da ga ponovo spusti na zemlju. Pravi Alvin je čekao, bez daha, samo neznatno se odupirući silama protiv kojih je znao da ne može da se bori. Kockao se: nije bilo načina da predvidi da li će mašina razumeti onako složena naređenja koja joj je izdao. Robotu je rekao da ni pod kojim uslovima ne sme izvršiti nijedno drugo njegovo naređenje dok ne bude na sigurnom u Dijasparu Tako su glasila njegova naređenja. Ako budu izvršena, Alvin je svoju sudbinu stavio van domašaja bilo kog čoveka.

Ni na trenutak ne oklevajući, mašina je hitala napred duž staze koju je tako pažljivo za nju isplanirao. Jedan njegov deo još je ljutito zahtevao da bude oslobođen, ali sada je znao da je spašen. Uskoro je to shvatila i Seranis, jer su sile u njegovom umu prestale međusobno da se bore. Ponovo je našao mir, kao i jedan raniji lualica, pre mnogo mnogo vekova, kada je čuo, vezan za jarbol svoga broda, kako zamire pesma Sirena preko mora tamnog poput vina.

DESETA GLAVA DUPLIRANJE

»Shvatate«, završi Alvin, »on će izvršiti svako moje naređenje, bez obzira na njegovu složenost. Ali, čim počnem da mu postavljam pitanja o njegovom poreklu, on se ovako sledi.«

Mašina je nepomično visila iznad Glavnog Asocijatora, a njena kristalna sočiva svetlucala su srebrnastom svetlošću poput gomile dragulja. Od svih robota koje je Rorden ikada video ovaj je bio najneobičniji: sada je bio gotovo ubeđen da ne potiče ni iz jedne civilizacije ljudi. Uopšte nije bilo čudno što je Gospodareva ličnost preživela tolike vekove kada su je štitile ove večne slugе.

Alvinov povratak stvorio je toliko problema da se Rorden gotovo plašio da misli na njih. Ni njemu samom nije bilo lako da prihvati postojanje Lisa, sa svim što je to podrazumevalo, i pitao se kako će Dijaspār reagovati na to novostečeno znanje. Verovatno će ogromna nepokrenost grada ublažiti šok: mogu proći i godine dok svi njegovi stanovnici ne postanu svesni činjenice da više nisu sami na Zemlji.

Ali ako Alvin uspe u svom naumu, stvari će se mnogo brže odvijati. Bilo je trenutaka kada je Rorden žalio što Seranis nije uspela da izvede dokraja svoj plan... sve bi bilo mnogo jednostavnije. Problem je bio neizmeran i po drugi put u životu Rorden nije mogao da odluči kojim putem da krene. Pitao se koliko će ga još puta Alvin stavljati pred takve dileme i pomalo smeteno se nasmeja na tu pomisao. Jer bilo je svejedno: Alvin bi već učinio onako kako njemu odgovara.

Do sada je tek desetak ljudi van Alvinove porodice znalo istinu. Njegovi roditelji, s kojima gotovo ništa više nije imao zajedničko i koje često nedeljama nije viđao, izgleda da su još mislili kako je stigao tek do nekog udaljenog dela grada. Jedino je Jeserak burno reagovao: kada je pregrmeo šok koji ga je obuzeo u prvom trenutku, upustio se u žestoku svađu sa Rordenom, i njih dvojica su prestali da govore. Alvin koji je već duže vremena predviđao da će se nešto slično dogoditi, mogao je da nasluti pojedinosti, ali na njegovo razočaranje nijedan od dvojice protagonista nije želeo da o toj stvari išta kaže.

Kasnije će biti vremena da se Dijaspār upozna sa istinom; u ovom trenutku Alvin je suviše bio zaokupljen robotom da bi o bilo čemu

drugom brinuo. Verovao je, a sada je u to bio ubeden i Rorden, da je priča koju je čuo u Šalmiranu samo deo neke mnogo veće priče. Rorden je u početku bio skeptičan i još je verovao da su »Velikani« samo još jedan u beskrajnom nizu svetskih religijskih mitova. Samo je robot znao istinu, a on je odoleo milionvekovnom ispitivanju, istom snagom kao što im je odolevao i sada.

»Nevolja je u tome«, reče Rorden, »što na svetu nema više nijednog inženjera.«

Alvin je izgledao zbunjen: iako je, družeći se sa čuvarem zapisa, dosta uvećao svoj rečnik, bilo je još na hiljade arhaičnih reči koje nije razumeo.

»Inženjer je bio«, stade da objašnjava Rorden, »čovek koji je projektovao i izrađivao mašine. Nama je nemoguće zamisliti doba bez robota... ali svaka mašina na svetu morala je jednom biti izmišljena, i sve dok nisu sagrađeni Glavni roboti o njima su morali da se brinu ljudi. Kada su mašine postale sposobne i da se brinu same o sebi, više im nisu bili potrebni ljudi, inženjeri. Mislim da su se stvari upravo tako odvijale, iako se moja pretpostavka uglavnom zasniva na nagađanju. Svaka mašina koju posedujemo postojala je i na početku naše istorije, a mnoge su nestale davno pre no što je ona započeta.«

»Kao što su letaći i svemirski brodovi«, upade Alvin.

»Da«, složi se Rorden, »a i veliki komunikatori koji su mogli da dosegnu zvezde. Sve te stvari nestale su kada više nisu bile potrebne.«

Alvin odmahnu glavom.

»Ipak verujem«, reče on, »da se nestanak svemirskih brodova ne može tako lako objasniti. Ali vratimo se na mašinu... mislite li da bi Glavni roboti mogli da nam pomognu? Ja nikada nijednog nisam video, razume se, i ne znam mnogo o njima.«

»Da nam pomognu? Na koji način?«

»Ni sam ne znam tačno«, reče Alvin neodređeno. »Možda bi je mogli naterati da izvrši sva moja naređenja. Oni popravljaju robote, zar ne? Pretpostavljam da bi to spadalo u neku vrstu popravke...«

Njegov glas zamre kao da ni sam nije bio ubeden u ono što govori.

Rorden se osmehnu: ta ideja mu se učinila suviše genijalnom da bi trebalo u nju polagati velike nade. Međutim, ovaj deo istorijskog

istraživanja predstavljao je prvu od svih Alvinovih shema za koju je i on sam bio dosta zainteresovan, a u ovom trenutku nije imao neki bolji plan.

On se uputi ka Asocijatoru iznad koga je robot još lebdeo potpuno nezainteresovano. Kada je počeo, gotovo automatski, da ispisuje pitanja na velikoj tabli, iznenada mu na um pade jedna tako neprimerena misao da pršte u smeh.

Alvin je iznenađeno gledao svog prijatelja, dok se Rorden okretao prema njemu.

»Alvine«, izusti on čim je prestao na trenutak da se kikoće, »bojim se da ćemo još mnogo toga morati da naučimo o mašinama.« On položi šaku na robotovo glatko metalno telo. »Znaš oni ne poseduju mnoga ljudska osećanja. Uopšte nije bilo potrebno da se dogovaramo šapućući.«

Ovaj svet, Alvin je to znao, nije bio stvoren za Čoveka. Pod sjajem trihromatskih svetala... tako bleštavih da su od njih čoveka bolele oči... dugački, široki hodnici kao da su se protezali u beskonačnost. Ovim velikim prolazima moraju proći svi roboti Dijaspara na kraju svojih strpljivih života, ali njima nijednom za milion godina nisu odzvanjali ljudski koraci.

Nije bilo teško pronaći karte podzemnog grada, grada mašina bez kojih Dijaspars ne bi mogao da opstane. Nekoliko stotina stopa napred ovaj hodnik će se proširiti u jednu kružnu odaju čiji prečnik iznosi više od milje, a čiji krov pridržavaju ogromni stubovi koji takođe moraju da podnose i nezamislivu težinu energetske centra. Odavde su, ako su karte govorile istinu, Glavni roboti, najveće od svih mašina, bdeli nad Dijasparom.

Odaja se nalazila na predviđenom mestu i bila je čak prostranija nego što je Alvin zamišljao... ali gde su bile mašine? Zastao je iznenađen golemom, ali besmislenom panoramom ispod sebe. Hodnik se završavao u zidu odaje... to je sigurno bila najveća pećina koju je čovek ikada izgradio... a sa obe strane su se dugačke rampe spuštale prema udaljenom podu. Ceo taj briljantno osvetljen prostor prekrivale su stotine velikih belih struktura, tako neočekivanog izgleda da je Alvin na trenutak pomislio kako gleda neki podzemni grad. Utisak je bio zastrašujuće živ i on ga se nikada kasnije nije potpuno oslobodio. Nigde nije video ono što je očekivao da će

videti... poznati sjaj metala koji je Čovek od početka vremena naučio da vezuje za svoje sluge.

Ovde je bio kraj jedne evolucije koja je bila gotovo isto onoliko duga kao i evolucija samog Čoveka. Njen početak se gubio u maglama Doba Zore, kada je čovečanstvo tek naučilo da koristi energiju i odaslalo svoje bučne mašine da zvekeću po svetu. Para, voda, vetar... sve se to izvesno vreme koristilo, a zatim napuštalo. Vekovima je energija dobijena iz materije pokretala svet, dok i ona nije bila prevaziđena, a sa svakom promenom stare mašine su bivale zaboravljane, a njihovo mesto zauzimale su nove. Veoma lagano, tokom mnogo miliona godina, približavalo se idealu savršene mašine... taj ideal je prvo bio samo san, zatim daleki projekat, a na kraju stvarnost:

Nijedna mašina ne sme da sadrži nikakve pokretne delove.

To je krajnji izraz tog ideala. Za njegovo dostizanje Čoveku je bilo potrebno možda hiljadu miliona godina, a u času svog trijumfa on je zauvek okrenuo leđa toj mašini.

Robot koga su tražili nije bio velik poput nekih od njegovih sadruga, ali Alvin i Rorden su se osećali poput patuljaka dok su pod njim stajali. Pet slojeva sa svojim vodoravnim linijama koje su promicale podsećali su na neku zgurenu životinju i Alvinu se učini čudno, kada je uporedio ovu mašinu sa svojim robotom, da istom reči mora nazvati obe.

Gotovo tri stope iznad tla celom dužinom ove strukture protezala se jedna široka providna ploča. Alvin prisloni čelo uz gladak, neobično topao materijal i zaviri u mašinu. U početku nije mogao ništa da vidi: zatim, zaklonivši oči, uspeo je da razabere hiljade nejasnih tačaka svetlosti koje su visile u vazduhu. Bile su poređane jedne iza drugih u trodimenzionalnoj rešetci, njemu tako čudnoj i besmislenoj kao što je verovatno bio slučaj sa zvezdama i drevnim Čovekom.

Rorden mu se pridružio i oni zajedno nastaviše da zure u to zamišljeno čudovište. Iako su u posmatranju proveli dosta vremena, obojene svetiljke se nijednom nisu pokrenule sa svojih mesta niti se njihov sjaj izmenio. Ubrzo se Alvin odvojio od mašine i okrete se ka prijatelju.

»Šta one predstavljaju?« upita on smeteno.

»Kad bismo mogli da zavirimo u vlastite umove«, odvrati Rorden, »ni oni nam ne bi ništa više otkrili. Roboti izgledaju nepokretni zato što nismo u stanju da vidimo njihove misli«.

Alvin tada prvi put pogleda prema dugoj aveniji titana sa izvesnom dozom razumevanja. Celog svog života prihvatao je bez pogovora čuda koja su izvodili sintesajzeri, mašine koje su vek za vekom proizvodile beskrajnu reku svega onoga što je gradu bilo potrebno. Hiljadama puta posmatrao je taj čin stvaranja, nikada pri tom ne pomislivši da se negde mora nalaziti prototip onoga što je video kako se pojavljuje.

Dok je ljudski mozak bio u stanju tek izvesno vreme da se bavi jednom jedinom mišlju, ovi veliki mozgovi mogli su da ščepaju i zauvek sačuvaju najzapletenije ideje. Ustrojstva svih stvorenih stvari bila su zamrznuta u ovim večnim umovima, i bio je potreban tek dodir ljudske volje da ih pretvori u stvarnost.

Svet je daleko odmakao od vremena kada je prvi pećinski čovek provodio sate i sate strpljivo oblikujući svoje strele i noževe od tvrdog kamena.

»Naš problem je«, reče Rorden, »kako stupiti u vezu sa ovim stvorenjem. Ono nikada neposredno nije upoznalo Čoveka, te tako nema načina na koji bismo mogli da utičemo na njegovu svest. Ako je moje obaveštenje tačno, tu negde mora postojati neka mašina prevodilac. To je vrsta robota koja je u stanju da pretvara ljudska uputstva u komande koje Glavni roboti mogu da razumeju. One predstavljaju čistu inteligenciju sa vrlo malo sećanja... kao što je ovo nepregledno sećanje sa relativno malom inteligencijom.

Alvin je trenutak razmatrao njegove reči. Zatim je upro prst u svog robota.

»Zašto ne bismo njega iskoristili?« predloži on. »Roboti poseduju vrlo prozaične umove. On neće odbiti da se povinuje našim uputstvima, jer sumnjam da je Gospodar ikada imao u vidu ovakvu jednu situaciju«.

Rorden se nasmeja.

»Verujem da nije, ali pošto postoji mašina koja je naročito napravljena da obavlja upravo taj posao, mislim da bi bilo bolje da nju upotrebimo«.

Prevodilac je bio prilično mali, izrađen u obliku potkovice oko jednog ekrana koji se uključio čim su mu se približili. Od svih mašina u ovoj ogromnoj pećini, ova je jedina pokazala da bar na neki način poznaje Čoveka, i njihov pozdrav im se učinio pomalo prezriv. Jer na ekranu su se pojavile reči:

IZNESITE SVOJ PROBLEM
MOLIM VAS RAZMIŠLJAJTE JASNO

Ne obazirući se na iskazanu uvredu, Alvin poče svoju priču. Iako je nebrojeno puta komunicirao s robotima pomoću govora ili misli, sada je osećao da se obraća nečemu što je bilo više nego samo mašina. Iako je ovo stvorenje bilo beživotno, posedovalo je inteligenciju koja je možda bila veća od njegove. Bila je to čudna misao, ali ga nije tištala... jer od kakve je koristi bila puka inteligencija?

Njegove reči zamreše i na njih se ponovo sruči sva tišina tog nesnosnog mesta. Ekran je jedan trenutak bio ispunjen kovitlacem magle: zatim se ta izmaglica raščistila i mašina je odgovorila:

POPRAVAK NEMOGUĆ
ROBOT NEPOZNATOG TIPRA

Alvin se okrete prema svom prijatelju, uz pokret koji je iskazivao razočarenje, ali još dok je to činio natpis se izmenio i pojavila se druga poruka:

DUPLIRANJE ZAVRŠENO
MOLIM VAS PROVERITE I POTPIŠITE

Istovremeno se na jednoj vodoravnoj ploči, koju Alvin ranije nije primetio, upalilo crveno svetlo i bio je ubeđen da bi ga sigurno video da je i pre bilo tu. Zbunjen, on se nagnu ka njemu ali uzvik koji je ispustio Rorden naterao ga da se iznenađeno osvrne. Ovaj drugi pokazivao je prema velikom Gospodaru robotu, gde je Alvin ostavio svoju mašinu pre nekoliko minuta.

Ona se nije pomerila, ali se umnožila. Viseći u vazduhu pored nje nalazio se istovetni duplikat tako da Alvin nije znao koja je od njih

dve original, a koja kopija.

»Video sam kako se to dogodilo«, reče uzbuđeno Rorden. »Odjednom je izgledalo kao da se izdužuje, kao da se sa svake njene strane pojavljuju milioni kopija. Zatim su sve slike sem ove dve nestale. Ona zdesna je original«.

JEDANAESTA GLAVA VEĆE

Alvin je još bio ošamućen, ali polako je počinjao da shvata šta se verovatno dogodilo. Ništa nije moglo da primora njegovog robota da prekrši naređenja koja su mu tako davno izdata, ali mogao se napraviti duplikat koji poseduje svo njegovo znanje, bez nesalomive prepreke koja je štitila izvesna sećanja. Iako je rešenje bilo predivno, ne bi bilo mudro suviše se baviti moćima koje su to omogućile.

Oba robota krenuše kao jedan kada ih je Alvin pozvao da mu se približe. Izdajući naređenja, kao što je to često činio radi Rordena, on ponovo postavi pitanje koje je već toliko puta izgovorio u različitim oblicima.

»Možeš li mi reći kako je tvoj prvi gospodar stigao do Šalmirana?«

Rorden je poželeo da može razabrati nečujne odgovore, od kojih nikada nije uspeo, čak ni da uhvati delić. Ali ovog puta to nije bilo potrebno, pošto mu je dovoljan odgovor bio zadovoljan osmeh koji je zatitrao na Alvinovom licu.

Dečak ga pobedonosno pogleda.

»Broj jedan ostaje pri svome«, reče on, »ali broj dva je voljan da odgovori.«

»Mislim da bi sa pitanjima trebalo da pričekamo dok se ne vratimo kući«, reče Rorden koji, se pokazao praktičan kao i uvek. »Biće nam potrebni Asocijatori i Rikorderi kada jednom počnemo.«

Iako je bio nestrpljiv, Alvin je morao priznati da je to mudar predlog. Kada se okrenuo da pođe, Rorden se nasmeši zbog njegove užurbanosti i tiho primeti:

»Nisi li nešto zaboravio?«

Crvena svetiljka na prevodiocu još je svetlela, a na ekranu je još sijala poruka.

MOLIM VAS PROVERITE I POTPIŠITE

Alvin ode do mašine i stade da ispituje tablu iznad koje je treperila svetiljka. U nju je bio umetnut prozorčić od neke gotovo nevidljive materije, koji je podupirao jednu gramofonsku iglu što je vertikalno prolazila kroz njega. Vrh igle počivao je na parčetu belog materijala

na kome je već bilo nekoliko potpisa i datuma. Poslednji je bio od gotovo pre pedeset hiljada godina i Alvin je prepoznao ime prethodnog Predsednika Veća. Iznad ovog samo su još dva imena bila vidljiva, ali nijedno od njih nije ni njemu ni Rordenu ništa značilo. To i nije bilo iznenađujuće jer su poticali od pre dvadeset tri i dvadeset sedam miliona godina.

Alvin nije video nikakvu svrhu u ovom postupku, ali znao je da nikada neće moći da shvati način rada umova koji su sagradili ovo mesto. Osetivši se pomalo nestvarno, on dohvati iglu i počeo da ispisuje svoje ime. Činilo se da se ovaj instrument savršeno slobodno kreće po vodoravnoj ravni, jer prozorčić u tom smeru nije pružao veći otpor no što bi to bio slučaj sa zidom od mehurića sapunice. Pa ipak, ni kad bi uložio svu svoju snagu ne bi uspeo da je pokrene uspravno: znao je to jer je probao.

Pažljivo je ispisao datum i ispustio iglu. Ona se lagano povukla unazad preko lista u svoj prvobitni položaj. .. i table sa njenim treperavim svetlom nestade.

Dok se udaljavao, Alvin se pitao zbog čega su njegovi prethodnici došli ovamo i šta su tražili od mašina. Bez sumnje će, u budućnosti, posle hiljada miliona godina, neki drugi ljudi pogledati na tu tablu i zapitati se: »Ko je bio Alvin od Loroneja?« *Da li će biti baš tako?* Možda će umesto toga uzviknuti: »Vidi, molim te! Evo Alvinovog potpisa!«

Ta misao nije bila neobična za njega zbog raspoloženja u kome se trenutno nalazio, ali znao je da je ne bi trebalo saopštiti njegovom prijatelju.

Na ulazu u hodnik oni pogledaše unazad preko pećine i iluzija je bila jača no ikada. Ispod njih se nalazio mrtav grad od čudnih belih zdanja, grad beo zbog jarke svetlosti koja nije bila namenjena ljudskim očima. Možda je i bio mrtav, pošto nikada nije ni živio, ali je Alvin znao, kada Dijaspara više ne bude, ove mašine još će biti ovde, nikada ne prestavši da misle o stvarima za koje su ih zadužili veći ljudi nego što je on.

Malo su govorili na svom putu nazad ulicama Dijaspara, ulicama okupanim sunčevom svetlošću koja je izgledala bleđa i bez sjaja posle blistavosti u mašinskom gradu. Obojica su na svoj način razmišljala o znanju koje će uskoro steći i nijedan nije obraćao

pažnju na lepotu velikih kula koje su promicale ili na znatiželjne poglede sugrađana.

Alvin je razmišljao o tome kako je bilo čudno to što je sve što mu se do sada dogodilo vodilo upravo ka ovom trenutku. Bilo mu je dobro poznato da su sami ljudi tvorci svojih sudbina, pa ipak otkad je sreo Rordena, stvari kao da su se automatski kretale ka jednom unapred određenom cilju. Alanova poruka... Lis... Šalmiran... u svakom trenutku mogao je da prenebregne nešto važno, ali nešto ga je vodilo napred. Bilo je prijatno pretvarati se da je miljenik Sudbine, ali njegov racionalni um znao je da to nije tako. Svaki čovek može pronaći stazu kojom je on prošao, i bezbroj puta u prošlim vekovima i drugi mora da su stigli gotovo isto tako daleko. On je jednostavno bio prvi koji je imao sreće.

Prvi koji je imao sreće. Te reći su mu, izrugujući se, odzvanjale u ušima dok su prolazili kroz vrata Rordenove odaje. Unutra ih je mirno čekao, sa rukama strpljivo prekrštenim u krilu, čovek odeven u čudni ogrtač kakav Alvin nikada ranije nije video. On upitno pogleda Rordena i istog časa ga prenerazi bledilo lica njegovog prijatelja. Tada mu postade jasno ko je taj posetilac.

Kada su ušli, on je ustao i ukrućeno se poklonio. Bez ijedne reći pružio je Rordenu mali cilindar, a ovaj ga je ukočeno prihvatio i polomio pečat. Upečatljivost ove tihe razmene bila je pojačana time što je poruka bila pisana, a to je predstavljalo nečuvenu retkost. Kada je završio, Rorden vrati cilindar uz još jedan laki naklon, na koji je Alvin, uprkos svoje zabrinutosti, ipak morao da se nasmeši.

Pokazalo se da se Rorden brzo povratio, jer kada je progovorio, glas mu je zvučao savršeno normalno.

»Izgleda da bi Veće želelo da porazgovara sa nama, Alvine. Bojim se da smo ga ostavili da čeka na nas.«

Alvin je ovoliko uspeo i sam da dokuči. Do krize je došlo ranije... mnogo ranije... nego što je očekivao. On reče sebi da se ne plaši Veća, ali ovaj prekid došao je tako neočekivano da ga je izluđivao. Njegove oči se, i protiv njegove volje, zaustaviše na robotima.

»Moraćeš ih ostaviti ovde«, reče odlučno Rorden.

Pogledi im se susretoše i sukobiše. Alvin zatim pogleda u glasnika.

»Pa dobro«, reče on tiho.

Skupina je bila vrlo tiha na svom putu do odaje Veća. Alvin je ređao argumente o kojima nikada nije posebno razmišljao, smatrajući da mu oni neće biti potrebni još mnogo mnogo godina. Znatno je više bio ljut nego zabrinut, a i ljutio se na sebe što je bio u toj meri nepripremljen.

U predvorju su čekali svega nekoliko minuta, ali i to je bilo dovoljno da se Alvin zapita zašto je u nogama osećao neku čudnu slabost, ako ga nije obuzeo strah. Zatim su se velika vrata skupila i oni krenuše prema dvadesetorici ljudi koji su bili okupljeni oko svog čuvenog okruglog stola.

Alvin je znao da se Veće sada prvi put sastalo za njegova života i bio je malo polaskan kada je primetio da nema nijednog praznog mesta. Uopšte nije znao da je i Jeserak bio član Veća. Kada mu je uputio jedan zaprepašćen pogled, starac se nelagodno promeškoltio na stolici i uputio mu jedan skriveni osmeh kao da je želeo da kaže: »Ovo nema nikakve veze sa mnom.« Većinu ostalih Alvin je očekivao da će tu videti, a samo su mu dvojica bila potpuno nepoznata.

Predsednik im se obrati prijateljskim glasom, gledajući u poznata lica ispred sebe. Alvin nije shvatao zašto se Rorden toliko uzбудio. Počelo je da mu se vraća samopouzdanje: zaključio je da je Rorden ipak bio kukavica. U tom pogledu je svom prijatelju neneo veliku nepravdu, jer iako hrabrost nikada nije bila jedna od Rordenovih istaknutijih osobina, njegova zabrinutost podjednako se odnosila na njegovu drevnu kancelariju kao i na njega samog. Nikada u istoriji nijedan čuvar zapisa nije bio smenjen: Rorden uopšte nije želeo da napravi presedan.

U nekoliko minuta, od kada je ušao u odaju Veća, Alvinovi planovi pretrpeli su bitne izmene. Govor koji je tako brižljivo uvežbavao bio je zaboravljen: lepe rečenice koje je smislio odlučno su odbačene. Njegov najneverniji saveznik zadobio je njegovu podršku... radilo se o osećanju besmisla koje mu je uvek onemogućavalo da ozbiljno shvati čak i one najsvečanije prilike. Veće je moglo da se sastaje jednom u hiljadu godina: moglo je da upravlja sudbinom Dijaspara... ali oni koji su sedeli u njemu bili su samo umorni starci. Alvin je poznavao Jeseraka, i smatrao je da ni ostali nisu bitno drugačiji. Osećao je zbunjujuće sažaljenje prema njima i iznenada se setio reči

koje mu je u Lisu uputila Seranis: »Pre mnogo vekova žrtvovali smo svoju besmrtnost, ali Dijaspar još sledi taj lažni san.« I uistinu, ovi ljudi su to činili i ništa ga nije moglo ubediti da ih to čini srećnima.

Stoga, kada je na Predsednikov zahtev Alvin počeo da opisuje svoje putovanje u Lis, predstavio se kao mladić koji je slučajno nabasao na otkriće kome nije pridavao veću važnost: iz Dijaspara ga je izvela samo prirodna znatiželja. To se svakome moglo dogoditi, ali ipak je stavio do znanja da očekuje da ga nagrade zbog njegove bistrine. O Šalmiranu i robotima uopšte ništa nije rekao.

Bila je to stvarno dobra predstava, mada je Alvin bio jedini kome se mogla odista dopasti. Činilo se da je na Veće u celini ostavio povoljan utisak, ali na Jeserakovom licu očitavala se borba između olakšanja i sumnjičavosti. A Rordena se Alvin nije ni usuđivao da pogleda.

Kada je završio, nastala je kratkotrajna tišina za vreme koje je veće razmatralo njegovu izjavu. Zatim Predsednik ponovo progovori:

»Potpuno smo svesni«, reče on, očigledno pažljivo birajući reči, »da su te rukovodili najbolji motivi da učiniš ono što si učinio. Međutim, stavio si nas u dosta težak položaj. Jesi li siguran da je tvoje otkriće bilo potpuno slučajno i da niko, da kažemo, nije na tebe ni na koji način uticao?" Njegov pogled zamišljeno odluta ka Rordenu.

Alvin poslednji put popusti svom vragolastom umu.

»Ne bih baš rekao«, odvrati on, pošto se činilo da je dobro razmislio. Među članovima veća oseti se iznenadna zainteresovanost, a Rorden se nelagodno pomeri pored njega. Alvin svojoj publici uputi jedan krajnje sladak osmeh, a zatim brzo dodade bezazlenim glasom:

»Ubeđen sam da mnogo toga dugujem svom tutoru.« Na ovaj neočekivani kompliment koji je pogrešno vodio ka samo jednoj osobi, sve oči se okrenuše ka Jeseraku, koji pocrvene kao bulka, zausti da nešto kaže, a zatim odustade od toga. Nastupila je neobična tišina koju prekide Predsednik kada ustade u njegovu odbranu.

»Hvala ti«, reče on žurno. »Ostaćeš ovde dok ne razmotrimo tvoju izjavu«.

Rorden je čujno odahnuo... i to je bio poslednji zvuk koji je Alvin čuo za izvesno vreme. Obavio ga je veo tišine, te iako je mogao da vidi

kako se Veće žestoko prepire, nijedna izgovorena reč nije doprla do njega. U početku je to bilo, zabavno, ali ubrzo mu je dosadilo i bi mu drago kada se zavesa tišine ponovo podiže.

»Došli smo do zaključka«, reče Predsednik, »da je to bio jedan nesrećan slučaj zbog koga niko ne može biti okrivljen... mada smatramo da je čuvar zapisa trebalo ranije da nas obavesti o onome što se događalo. Međutim, možda je i dobro što je došlo do ovog opasnog otkrića, jer sada možemo preduzeti odgovarajuće korake kako bismo sprečili da se to više ne ponovi. Sami ćemo se pobrinuti za transportni sistem koji si otkrio, a vi ćete se«, on se obrati Rordenu prvi put... »postarati da se iz zapisa uklone sve opaske koje se odnose na Lis«.

Začuo se tihi aplauz i izrazi zadovoljstva pojavili se na licima članova Veća. Brzo su izišli nakraj sa jednom teškom situacijom, izbegli su neprijatnost da moraju ukoriti Rordena i mogli su svaki poći svojim putem sa osećanjem da su oni, glavni građani Dijaspara, izvršili svoju dužnost. Sa malo dobre sreće mogli su proći vekovi pre no što se potreba za tim ponovo ukaže.

Čak je i Rorden osetio olakšanje, iako je bio razočaran kako zbog Alvina, tako i zbog sebe. Stvari su mogle da ispadnu i mnogo gore...

Jedan glas, koji nikada ranije nije čuo, prekide taj san i zamrznu savetnike na njihovim mestima, dok su se sa njihovih lica lagano iščezavali samozadovoljni osmesi.

»A zbog čega ćete tačno, zatvoriti put za Lis?«

Prošlo je izvesno vreme pre no što je Rordenov um, ne želeći da prizna propast, shvatio da je taj glas pripadao Alvinu.

Uspeh njegovog malopredšnjeg izgovora pružio je Alvinu samo trenutno zadovoljstvo. Za sve vreme dok mu se Predsednik obraćao njegov bes se postepeno uvećavao jer je shvatao da će mu planovi, uprkos sve njegove domišljatosti, ipak biti osujećeni. Osećanje koje je upoznao u Lisu, kada je Seranis najavila svoj poslednji povratak, vratilo mu se udvojenom snagom. Tada je pobedio, a ukus moći još je bio sladak.

Ovog puta uz njega nije bio robot koji bi mu pomogao, i on nije znao kako će se sve završiti. Ali više se nije pribojavao ovih budalastih staraca koji su sebe smatrali vladarima Dijaspara. On je video stvarne vladare grada i razgovarao je sa njima u mrtvoj tišini

njihovog briljantnog, pokopanog sveta. Tako je u besu i bahatosti, Alvin odbacio svoj malopredašnji lažni izgled i savetnici su uzalud tražili u njemu onog bezazlenog mladića koji im se malopre obraćao.

'Zbog čega ćete zatvoriti put za Lis?'

U odaji Veća vladala je tišina, ali Jeserakove usne se izviše u jedan lagani, zagonetni smešak. Ovaj Alvin je za njega predstavljao novost, ali ipak mu je bio manje stran od onog koji je malopre govorio.

Predsednik je u prvi mah odlučio da ne obrati pažnju na ovaj izazov. Možda nije mogao da poveruje da to nije samo bezazleno pitanje, bez obzira na žestinu kojom je postavljeno.

»To je stvar visoke politike o kojoj ovde ne možemo da razgovaramo«, reče on s visine, »ali Dijaspar ne sme da rizikuje da se zarazi drugim kulturama«. On uputi Alvinu dobronameran, ali pomalo zabrinut osmeh.

»Prilično je čudno«, primeti Alvin dosta hladno, »da mi je u Lisu isto to rečeno o Dijasparu«. Bilo mu je milo što je primetio da ih je to uznemirilo, ali svojoj publici nije dao vremena da mu odgovori.

»Lis«, nastavi on, »mnogo je veći od Dijaspara i njegova kultura sigurno nije ništa manje vredna. Oni su uvek za nas znali, ali su odabrali da nam se ne otkrivaju. .. kao što vi rekoste, kako bi izbegli zarazu. Zar nije očigledno da niko od nas nije u pravu?«

On, iščekujući, stade da prelazi pogledom preko niza lica, ali ni na jednom ne vide da su njegove reči naišle na razumevanje. Iznenada, njegov bes protiv ovih mutnookih staraca dostiže kulminaciju. U obrazima mu je dobovala krv, te iako mu je glas sada bio postojaniji, u njemu se osećao prizvuk ledenog zadovoljstva koji čak ni oni najmiroljubiviji savetnici više nisu mogli da prenebregnu.

»Naši preci su«, poče Alvin, »izgradili carstvo koje je poseglo za zvezdama. Ljudi su slobodno išli sa jednog na drugi svet... a njihovi potomci sada se plaše da provire izvan zidina svoga grada. *Hoćete li da vam kažem zašto?*«

On zastade: u velikoj praznoj sobi niko nije napravio ni najmanji pokret.

»Zato što se plašimo... plašimo se nečega što se zbilo na početku istorije. U Lisu su mi rekli istinu, mada sam je već dugo podozrevao. Moramo li se zauvek, poput kukavica, kriti u Dijasparu, pretvarajući

se da ništa drugo ne postoji... zato što su nas Osvajači pre pola milijarde godina saterali nazad na Zemlju?»

Upro je prst u njihov potajni strah, strah koji on nikada nije osećao i čiju moć stoga i nije mogao da oseti. Neka učine šta im je volja: on je rekao istinu.

Njegov bes se stišao i on se ponovo povratio, ali ipak je bio pomalo zabrinut zbog onog što je učinio. Okrenuo se ka Predsedniku, poslednji put pokazavši svoju nezavisnost.

»Dozvoljavate li da se udaljim?«

I dalje je vladala tišina, ali lagani naklon stavi mu do znanja da je slobodan. Velika vrata se raskriliše pred njim i još dugo je prošlo pošto su se ponovo zatvorila dok u odaji Veća nije opet izbila oluja.

Predsednik je sačekao dok se ona nije malo stišala, što je i bilo neizbežno. Tada se okrenu Jeseraku.

»Čini mi se«, reče on, »da bismo prvo morali čuti tvoje mišljenje«.

Jeserak razmotri tu opasku, tražeći u njoj moguće zamke. Zatim odvрати:

»Mislim da Dijaspar upravo gubi svoj najizvanredniji um«.

»Kako to misliš?«

»Zar to nije očigledno? Do sada je mladi Alvin stigao na pola puta do grobnice Jarlana Zeja. Ne, ne treba da se mešamo. Biće mi vrlo žao što ću ga izgubiti, iako mu nikada nije bilo mnogo stalo do mene«. On lagano uzdahnu. »Što se toga tiče, njemu nikada ni do koga nije bilo stalo osim do Alvina od Loroneja«.

DVANAESTA GLAVA BROD

Tek jedan sat kasnije uspeo je Rorden da umakne iz odaje Veća. To zadržavanje ga je izluđivalo, kad je stigao do svojih prostorija, znao je da je suviše kasno. Na ulazu je zastao, zapitavši se da li je Alvin ostavio bilo kakvu poruku, i prvi put je shvatio da će mu život ubuduće biti isprazan.

Našao je poruku, ali njena sadržina bila je potpuno neočekivana. Čak i pošto ju je nekoliko puta pročitao, Rorden je i dalje bio potpuno zbunjen:

'Smesta me potraži u Loreninoj kuli'.

Samo je jednom ranije bio u Loreninoj kuli, kad ga je Alvin tamo odvuкао da gledaju zalazak sunca. To se dogodilo pre mnogo godina: bilo je to nezaboravno iskustvo, ali senka noći koja lagano osvaja pustinju toliko ga je užasнула da je pobegao, a Alvin je za njim trčao moleći ga da ostane. Zakleo se da nikada više neće tamo otići...

Pa ipak evo ga opet tu, u toj crnoj odaji sa vodoravnim otvorima za ventilaciju. Od Alvina nije bilo ni traga, ali čim ga je pozvao, mladić mu se smesta odazvao.

»Na parapetu sam... prođite kroz središnji otvor.«

Rorden je oklevao: bilo je mnogo toga što bi u tom času radije učinio. Ali, trenutak kasnije, stajao je pored Alvina, leđima okrenut gradu, dok se pred njim protezala beskonačna pustinja.

Izvesno kraće vreme nemo su se promatrali. A onda Alvin reče prilično pokajnički:

»Nadam se da vam nisam navukao nevolju na vrat.«

Rorden je bio dirnut, tako da su mu na usnama iznenada zamrle sve one istine koje je nameravao da izgovori. Umesto njih, on samo reče:

»Veće je bilo suviše zaokupljeno svađom da bi se gnjavilo sa mnom.« On se zakikota. »Jeserak se upravo nadahnuto branio u trenutku kada sam otišao. Mislim da sam ga pogrešno ocenio.«

»Žao mi je zbog Jeseraka.«

»Možda nije bilo lepo od tebe što si starca tako prevario, ali mislim da je i on u tome dosta uživao. Konačno, bilo je neke istine u tvojoj

primedbi. On ti je prvi ukazao na drevni svet, te mu zbog toga savest baš nije čista.«

Alvin se prvi put nasmeši.

»Čudno je«, reče on, »ali dok nisam pobesneo, nisam ni shvatao šta u stvari želim da učinim. Bilo da se to njima dopada ili ne, ja ću srušiti zid između Dijaspara i Lisa. Ali to može da pričeka: sada to i nije više tako važno.«

Rorden predoseti novu opasnost.

»Kako to misliš?« upita ga on nestrpljivo. Tek tada je primetio da se sa njima, na parapetu, nalazi samo jedan robot. »Gde je druga mašina?«

Alvin lagano podiže ruku i pokaza put pustinje, prema izlomljenim brdima i dugom nizu peščanih dina, izukrštanih poput zamrznutih talasa. Rorden u daljini primeti sjaj sunca na metalu koji se ni sa čim drugim nije mogao zameniti.

»Čekali smo na vas«, reče Alvin tiho. »Čim sam napustio Veće, otišao sam pravo k robotima. Bez obzira na to šta se dogodilo, želeo sam da budem siguran da mi ih niko neće oduzeti pre no što saznam sve što oni mogu da mi otkriju. Nije mi bilo potrebno mnogo vremena, jer nisu baš mnogo inteligentni, i znaju mnogo manje no što sam se nadao. *Ali otkrio sam Gospodarevu tajnu.*« Trenutak je oklevao, a onda ponovo pokaza prema gotovo nevidljivom robotu. »Gledajte!«

Svetlucava mrlja vinula se iz pustinje u visinu i zaustavila se na nekih hiljadu stopa iznad tla. U početku, pošto nije znao šta treba da očekuje, Rorden nije mogao da primeti nikakvu drugu promenu. A onda, jedva verujući svojim očima, ugleda kako se iz pustinje podiže oblak prašine.

Nema ničeg užasnijeg od kretanja tamo gde nikada više ne bi trebalo da bude nikakvog pokreta, ali Rorden je već bio prevazišao osećanje iznenađenja ili straha, kad ogromne peščane dine stadoše da se raspadaju. Nešto se uskomešalo ispod pustinje, poput kakvog diva koji se budi iz sna, i uskoro do Rordenovih ušiju dopre tutnjava zemlje koja pada i zvižduk stene koju je nadvoje cepala neka neodoljiva sila. Onda, iznenada, jedan veliki gejzir peska grunu stotinama stopa u vazduh i tle se više nije videlo.

Prašina je lagano počela da se ponovo taloži u zupčastu ranu nanetu licu pustinje. Ali Rorden i Alvin još su držali pogled prikovan za nebo, na kome je donedavno bio samo robot koji je nešto čekao. Rorden teško da je mogao i zamisliti o čemu je Alvin razmišljao. Konačno je saznao šta je mladić mislio kada je kazao da sada više ništa drugo nije važno. Veliki grad iza njih i još veća pustinja ispred, strašljivog Veća i ponos Lisa... sada je sve to izgledalo beznačajno.

Pokrivač od zemlje i kamenja mogao je da zamagli, ali ne i da prikrije ponosne linije broda koji se još uzdizao iz rascepljene pustinje. Dok ga je Rorden promatrao, on se lagano okrenu prema njima i pretvori se u krug. Zatim, veoma lagano, taj krug stade da se uvećava.

Alvin poče da govori, prilično užurbano, kao da nisu imali mnogo vremena.

»Još ne znam ko je bio Gospodar, niti zašto je došao na Zemlju. Sudeći prema onome što kaže robot, čini mi se da se na Zemlju spustio tajno i da je svoj brod sakrio tamo gde je lako mogao da ga pronađe ako mu ikada ponovo bude potreban. Na celom svetu nije moglo biti boljeg mesta za skrivanje od Luke Dijaspara, koja sada leži pod peskom i koja čak i u njegovo doba mora da je bila potpuno napuštena. Možda je izvesno vreme živeo u Dijasparu, pre no što je otišao u Šalmiran: put još mora da je tih dana bio otvoren. Ali brod mu više nikada nije bio potreban, i sve ove vekove proveo je tamo ispod peska, čekajući.«

Brod je sada bio veoma blizu, dok ga je kontrolni robot vodio prema parapetu. Rorden primeti da je bio oko stotinu stopa dugačak, i veoma zašiljen na oba kraja. Izgleda da nije bilo nikakvih prozora, niti bilo kakvih drugih otvora, mada čovek nije mogao biti siguran, jer ga je prekrivao debeo sloj zemlje.

Kada se jedan deo broda otvorio, njih zasu sva ta prljavština, a Rorden na trenutak ugleda jednu malu, praznu odaju, na čijem su se suprotnom kraju nalazila još jedna vrata. Brod je sada lebdeo samo jednu stopu od parapeta, kome se vrlo pažljivo približio poput neke obazrive žive stvari. Rorden koraknu unazad, kao da se plaši, što i nije bilo daleko od istine. Za njega je taj brod predstavljao simbol svog užasa i sveg tajanstva Vaseljene i budio je, kao nijedan drugi predmet, razne strahove, koji su već tako dugo paralizovali volju

ljudske vrste. Pogledavši u svog prijatelja, Alvinu je bilo sasvim jasno kakve ga misli trenutno more. Gotovo prvi put shvatio je da postoje sile u umovima ljudi nad kojima oni nemaju nikakvu kontrolu, kao i da je prema Veću trebalo pre da oseća sažaljenje nego prezir.

U potpunoj tišini brod se udalji od kule. Rorden pomisli kako je čudno što je drugi put u životu rekao Alvinu zbogom. Mali, zatvoreni svet Dijaspara znao je za samo jedno zbogom, a to je onda značilo zauvek.

Brod je sada bio samo još tamna mrlja na nebu, a onda je za tili čas nestao Rordenu sa vidika. Uopšte nije video kako se udaljio, ali ubrzo je iz nebesa počeo da odzvanja najstrašniji od svih zvukova koje je čovek ikada stvorio - produžena grmljavina vazduha koji se urušava, milju za miljom, u tunel iznenada izbušen preko neba.

Čak i kada su poslednji zvuci zamrli u pustinji, Rorden nije mogao da se pomeri. Razmišljao je o mladiću koji je otišao - pitajući se kao što je to i inače često činio, da li će ikada shvatiti taj udaljen i zbunjujući um. Alvin nikada neće odrasti: za njega je cela Vaseljena predstavljala igračku, slagalicu koju je trebalo složiti radi vlastite zabave. On je sada u svojoj igri pronašao konačnu, smrtonosnu igračku, koja je mogla da uništi ono što je još preostalo od ljudske civilizacije... ali bez obzira na ishod, za njega će to i dalje biti igra.

Sunce se već bilo nisko spustilo na obzorju, a iz pustinje je dopirao prohladni vetar. Ali Rorden je još čekao, pobedujući svoje strahove, i uskoro je prvi put u životu ugledao zvezde.

Čak ni u Dijasparu Alvin nikada nije video takav luksuz kao ovaj koji je ugledao kada su se otvorila unutrašnja vrata vazdušne komore. U prvi mah nije shvatio njegov smisao: zatim je počeo da se pita, prilično nesigurno, koliko je ovaj sićušni svet mogao da izdrži na putu među zvezdama. Nigde nije bilo nikakvih kontrola, ali veliki, ovalni ekran, koji je potpuno prekrivao naspramni zid, predstavljao je dokaz da ovo nije bila obična prostorija. U polukrugu ispred njega bila su poređana tri niska ležaja: ostatak kabine zauzimala su dva stola, izvestan broj krajnje primamljivih stolica i mnogi čudni uređaji koje ovog trenutka Alvin nije mogao da prepozna.

Kada se udobno smestio ispred ekrana, osvrnuo se ne bi li ugledao robote. Na njegovo iznenađenje, njih nije bilo: zatim ih je ugledao, uredno sklonjene u udubljenjima visoko ispod zakrivljene tavanice.

Njihovi postupci bili su u toj meri prirodni tako da je Alvin shvatio njihovu namenu. Setio se Gospodara robota: ovo su bili prevodioci, bez kojih nijedan neobučeni ljudski um nije mogao da upravlja jednom tako složenom mašinom kao što je svemirski brod. Oni su Gospodara doveli na Zemlju, a onda su ga, kao njegove slugu, pratili do Lisa. Sada su bili spremni, kao da proteklih eona uopšte nije bilo, da još jednom izvrše svoju dužnost.

Alvin im izdade eksperimentalnu komandu i veliki ekran zaiskri. Pred njim se nalazila Lorenina kula, neobično skraćena i kao da je ležala na boku. U narednim pokušajima video je delove neba, grad i velika prostranstva pustinje. Jasnoća je bila savršena, gotovo neprirodna, mada je izgledalo kao da nije bilo nikakvog uvećavanja. Alvin se pitao da li se i sam brod kretao dok su se slike smenjivale, ali nije mogao da smisli nikakav način da to otkrije. Još je malo eksperimentisao dok nije uspeo da dobije na ekranu sve što bi poželeo da vidi: tada je bio spreman da krene.

»Odvedi me u Lis«... komanda je bila jednostavna, ali kako je brod mogao da je izvrši kada ni on sam nije znao u kom smeru se Lis nalazio? Alvin o tome nije ranije razmišljao, a kada mu je palo na pamet, mašina se već kretala kroz pustinju ogromnog brzinom. On slegnu ramenima, sa zahvalnošću prihvatajući ono što nije mogao da razume.

Teško je bilo proceniti razmeru slika koje su se smenjivale na ekranu, ali mora da su svakog minuta prelazili mnogo milja. Nedaleko od grada boja tla se odjednom promenila u zagasito sivu i Alvinu je bilo jasno da upravo prelazi dnom jednog od izgubljenih okeana. Nekada se Dijaspaspar morao nalaziti dosta blizu mora, mada nikakav nagoveštaj za to nije postojao ni u najstarijim zapisima.

Iako je grad bio veoma star, okeani mora da su nestali mnogo pre nego što je on sagrađen.

Stotinama milja kasnije, tle se strmo uzdizalo i ponovo se pojavila pustinja. Alvin je jednom zaustavio brod iznad nekog čudnog ustrojstva od ispresecanih linija, koje su se nejasno nazirale kroz prekrivač od peska. Na trenutak ga je ono zbunilo: zatim je shvatio da posmatra ruševine nekog zaboravljenog grada. Nije se dugo zadržao: srce ga je bolelo kada je razmišljao o tome da milijarde ljudi

nisu ostavile nikakav drugi trag o svom postojanju do ovih brazda u pesku.

Konačno se glatki luk obzorja počeo uzdizati, naboravši se u planine koje su se našle ispod njega gotovo istog časa kada ih je i ugledao. Mašina je usporavala i spuštala se ka tlu u velikom luku dugačkom stotinama milja. A onda se pod njim našao Lis, njegove šume i beskrajne reke koje su stvarale prizor takve neuporedive lepote da izvesno vreme nije želeo da krene dalje. Na istoku je tle bilo u senci, a velika jezera su lebdela nad njim poput bazena tamnije noći. Ali u pravcu zalaska sunca, vode su poigravale i iskrile se svetlošću, odbijajući prema njemu takve boje kakve nikada ni u mašti nije video.

Nije teško bilo odrediti gde se nalazi Erli... a to je bilo dobro, jer roboti nisu mogli dalje da ga vode. Alvin je to i očekivao i bilo mu je drago što je uspeo da otkrije izvesne granice njihovih moći. Posle kraćeg eksperimentisanja, on je zaustavio brod na padini brda sa kojeg je prvi put ugledao Lis. Bilo je sasvim lako upravljati ovom mašinom: trebalo je samo da naznači svoje uopštene želje i roboti bi se pobrinuli oko pojedinosti. Pretpostavljao je da bi se oni verovatno oglušili o sva opasna ili nemoguća naređenja, ali nije nameravao da to i ispita.

Alvin je bio gotovo ubeđen da niko nije mogao da primeti njegov dolazak. Smatrao je da je to dosta važno, jer nije uopšte želeo da se ponovo upusti u mentalnu bitku sa Seranis. Planovi su mu bili još pomalo nejasni, ali nije želeo da rizikuje dok ponovo ne uspostavi prijateljske odnose.

Otkriće da ga originalni robot više ne sluša predstavljalo je znatan šok. Kada mu je naredio da iziđe iz svog malog odeljka, ovaj je odbio da se pomeri, ostavši nepomičan i posmatrajuci ga nepristrasno svojim umnoženim očima. Na Alvinovo olakšanje, duplikat ga je smesta poslušao, ali nikakvo laskanje nije moglo da nagna prototip da izvrši makar i najjednostavniju akciju. Alvin je izvesno vreme bio zabrinut pre no što je shvatio razlog ove pobune. I pored svih svojih divnih sposobnosti, roboti nisu bili baš mnogo inteligentni, a događaji koji su se zbili za poslednji sat mora da su bili previše drastični za jednu mašinu. Prisustvovala je potiranju Gospodarevih naređenja. ..

onih naređenja koja je izvršavala tako jednosmerno toliko miliona godina.

Sada je bilo kasno za žaljenje, ali Alvinu je bilo krivo što je napravio samo jedan duplikat. Jer pozajmljeni robot je poludeo.

Alvin nije nikoga sreo na putu ka Erliju. Bilo je čudno sedeti u svemirskom brodu dok se njegovo vidno polje bez po muke kretalo poznatom stazom, a šaputavi glas šume odzvanjao mu je u ušima. Još nije bio u stanju da se sasvim poistoveti sa robotom, a i dosta se naprezao oko upravljanja njime.

Bio je već skoro mrak kada je stigao do Erlija; male kuće lebdele su u bazenima svetlosti. Alvin se držao senki i već začu gotovo stigao do Seranisinog doma kada je bio otkriven. Iznenada se začu neko ljutito, piskutavo zujanje i pogled mu zamrači lepet krila. On se nevoljno povuče pred napadačem: zatim shvati šta se dogodilo. Kirf nije prihvatao ništa što je letelo bez krila i samo ga je Teonovo prisustvo sprečavalo da napadne robota u predašnjim prilikama. Ne želeći da povredi prelepo, ali glupe stvorenje, Alvin zaustavi robota i što je bolje mogao stade da odoleva udarcima koji su se poput kiše sručili na njega. Iako je sedeo udobno smešten na milju udaljenosti, nije mogao da izbegne žacanje i bi mu drago kada Teon iziđe da vidi šta se to događa.

TRINAESTA GLAVA KRIZA

Kada mu se gospodar približio, Kirf je otišao, i dalje zlokobno zujeći. U tišini koja je usledila. Teon je izvesno vreme proveo posmatrajući robota. Zatim se osmehnuo.

»Drago mi je da si se vratio. Ili si možda još u Dijasparu?«

Alvin oseti trunku zavisti, i to ne prvi put, kada shvati koliko je Teonov um brži od njegovog.

»Nisam«, odvrati on, pitajući se dok je odgovarao koliko jasno je robot preneo njegov glas. »Nalazim se u Erliju, nedaleko odatle. Ali za sada ostajem ovde.«

Teon se od srca nasmeja.

»Mislím da je to mudro«, reče on. »Majka ti je oprostila, ali ne i Centralno Veće. Upravo se održava sastanak iza zatvorenih vrata: ja moram da im se sklanjam s puta.«

»O čemu razgovaraju?«

»To ne znam, ali postavili su mi mnogobrojna pitanja o tebi. Morao sam im reći šta se dogodilo u Šalmiranu.«

»To i nije mnogo važno«, odvrati Alvin. »Od tada se mnogo toga dogodilo. Voleo bih da porazgovaram sa tim vašim Centralnim Većem.«

»Oh, celo Veće nije ovde, razume se. Ali tri njegova člana vrše istragu još od dana kada si otišao.«

Alvin se nasmeši. U to uopšte nije sumnjao: gde god da pođe, za sobom ostavlja trag zaprepašćenja.

Udobnost i sigurnost svemirskog broda pružali su mu poverenje koje ranije nije imao prilike često da iskusi, i on se osećao potpunim gospodarem situacije kada je krenuo za Teonom u tu kuću. Vrata odaje za sastanke bila su zaključana i prošlo je izvesno vreme pre no što je

Teonu pošlo za rukom da privuče pažnju onih unutra, zlatim se zidovi nevoljno razmakoše i Alvin lagano uvede svoje robote u sobu.

Soba mu je bila poznata jer je u njoj vodio svoj poslednji razgovor sa Seranis. Iznad njihovih glava treperile su zvezde, kao da nije bilo tavanice niti gornjeg sprata i Alvin se još jednom zapita kako im je uspelo da izazovu tu iluziju. Tri čoveka se slediše na svojim mestima

kada on lebdeći krenu ka njima, ali preko Seranisinog lica pređe samo treptaj iznenađenja.

»Dobro veće«, reče on učtivo, kao da je ovaj njegov posredan ulazak predstavljao najprirodniju stvar na svetu. »Odlučio sam da se vratim.«

Njihovo iznenađenje premašilo je njegova očekivanja. Jedan od većnika. mlad čovek prosede kose, prvi se oporavio.

»Kako si dospao ovamo?« zadahta on.

Alvin je smatrao da bi bilo mudro izbeći odgovor na to pitanje: način na koji je bilo postavljeno uneo je u njega sumnju i on se zapita nije li podzemni transportni sistem stavljen van upotrebe.

»Pa isto onako kako sam stigao i prošli put«, slaga on.

Dvojica većnika netremice su zurila u trećeg, koji raširi ruke u znak nerazumevanja i predavanja. Zatim onaj mladi čovek, koji mu se i malopre obratio, ponovo progovori:

»Zar nisi imao nikakvih... poteškoća?«

»Nikakvih«, reče Alvin, odlučivši da još više poveća njihovu pometnju. Ubrzo vide da je u tome i uspeo.

»Vratio sam se«, nastavi on, »po sopstvenoj volji, ali zbog naših prethodnih neslaganja za sada ostajem po strani. Ako se lično - pojavim, obećavate li mi da nećete pokušati da mi ponovo ograničite kretanje?«

Izvesno vreme niko ništa ne reče, i Alvin se pitao kakve su misli upravo razmenjivali. Zatim Seranis progovori u ime svih.

»Pretpostavljam da to sada ne bi ni imalo smisla. Dijaspar je do sada već verovatno saznao sve o nama.«

Alvin se lagano zarumene kada ponovo ču njen glas.

»Da, Dijaspar zna«, odgovori on. »Ali Dijaspar neće da ima ništa sa vama. Želi da izbegne zarazu koju mu može doneti jedna inferiorna kultura«

Bilo je vrlo zabavno promatrati reakcije većnika, a čak se i Seranis blago zacrvenela čuvši njegove reči. Ako bi uspeo u dovoljnoj meri da uznemiri i Lis i Dijaspar, Alvinu je bilo jasno da bi upola rešio problem. Učio je, mada još nesvesno, izgubljenu umetnost vođenja politike.

»Ali ja ne želim da ostanem napolju cele noći«, nastavi on. »Mogu li smatrati da ste mi dali svoje obećanje?«

Seranis uzdahnu, a jedan jedva vidljivi osmeh zaigra oko njenih usana.

»Možeš«, reče ona, »nećemo pokušati ponovo da ovladamo tobom. Mada mislim da ni prošli put nismo bili baš uspešni u tome.«

Alvin je sačekao dok se robot nije vratio. Veoma pažljivo, mašini je izdao naređenja i naterao je da ih ponovi. Zatim je napustio brod i vazдушna komora se bešumno zatvorila za njim.

Čuo se samo blagi šapat vetra i nikakav drugi zvuk. Na trenutak je jedna tamna senka zaklonila zvezde: zatim je brod otišao. Tek kada je nestao, Alvin je shvatio da se preračunao. Zaboravio je da su se robotska čula dosta razlikovala od njegovih vlastitih, a noć je bila mnogo tamnija nego što je očekivao. Više puta je potpuno gubio stazu kojom se kretao, a u nekoliko navrata je jedva izbegao da se ne sudari sa drvećem. Bilo je to najcrnje mesto u šumi, a jednom je čak nešto veliko, što se pojavilo iz zemlje, krenulo ka njemu. Čulo se veoma slabo pucketanje grančica i u njega se uporno zagledao par smaragdnh očiju koje su mu se nalazile u visini struka. On se nežno oglasi, a po šaci ga liznu jedan neverovatno dug i hrapav jezik. Trenutak kasnije to jako telo se strastveno očeša o njega i udalji se neispustivši nikakav zvuk. Nije imao pojma šta bi to moglo biti.

Uskoro se pred njim kroz drveće promoliše svetla sela, ali ona mu više nisu bila potrebna, pošto se staza pod njegovim stopalima sada pretvorila u reku nejasne plave vatre. Mahovina po kojoj je hodao svetlucala je tako da su njegova stopala ostavljala tamne mrlje koje su lagano nestajale za njim. Bio je to prelep i ushićujući prizor, ali kada se Alvin zaustavio da ubere malo te čudne mahovine, ona je nekoliko minuta svetlela u njegovim skupljenim šakama pre no što joj je zračenje zamrlo.

Teon ga je čekao ispred kuće i on je po drugi put bio predstavljen trojici kancelara. Pomalo ljutito primetio je da jedva prikrivaju iznenađenje: pošto nije cenio neravnopravnu prednost koju mu je ona pružala, nikada mu nije bilo stalo da ga podsećaju na njegovu mladost.

Malo šta su rekli dok se on osvežavao, i Alvin se pitao koje mentalne beleške upravo upoređuju. Trudio se da mu um bude što prazniji dok nije završio: onda je počeo da govori onako kako nikada ranije nije govorio.

Njegova tema bio je Dijaspar. Prikazao im je grad onako kako ga je poslednji put video, dok je snevao na prsima pustinje i dok su njegove kule sijale poput zarobljenih duga naspram neba. Prizvao je iz riznice sećanja pesme koje su pesnici iz starine napisali u slavu Dijaspara i govorio je o bezbrojnim ljudima koji su sagoreli uvećavajući njegovu lepotu. Rekao im je da danas niko ne bi uspeo da za svoga veka iscrpe na stotine blaga koje sadrži taj grad, bez obzira na to koliko dugo živeo. Izvesno vreme opisivao je neka čudesa koje su ljudi Dijaspara načinili: pokušao je da im dočara makar mali deo lepote koju su umetnici, kao Šervan i Perildor, stvorili da bi joj se ljudi večno divili. Takođe je govorio o Loroneju, čije je prezime nosio, i zapitao se pomalo setno da li je stvarno istina da je njegova muzika poslednje što je Zemlja emitovala prema zvezdama.

Saslušali su ga do kraja, ne prekinuvši ga niti mu postavivši ijedno pitanje. Kada je završio bilo je veoma kasno i Alvin oseti da je umorniji no što je to ikada bio. Napetost i uzbuđenje koje mu je doneo taj dugi dan konačno su ga ophrvali i on sasvim iznenada utonu u san.

Alvin je još bio umoran kada su nešto posle svitanja napustili selo. Iako je bilo tako rano, oni nisu bili prvi na putu. Kod jezera su sustigli tri većnika i obe skupine izmeniše pomalo zbunjene pozdrave. Alvin je sasvim dobro znao kuda se Komitet za istragu uputio i pomislio je da bi možda cenili ako im uštedi trud. On se zaustavi kada su stigli do podnožja brda i okrenu se ka svojim pratiocima.

»Bojim se da sam vas sinoć uputio na pogrešan trag«, reče on veselo. »Nisam stigao u Lis kao prošli put, tako da nije potrebno da ga zatvarate.«

Na licima većnika očitavalo se olakšanje, ali i porast nedoumice.

»Pa kako si onda stigao ovamo?« upita voda Komiteta i Alvin je bio ubeđen da je on bio na pragu da nasluti istinu. Zapitao se nije li uhvatio naređenje koje je njegov um poslao preko planina. Ali ništa nije odgovorio, već je samo nemo upro prst prema nebu na severu.

Suviše brzo da bi je oko moglo pratiti, jedna igla srebrne svetlosti napravi luk preko planina, ostavljajući za sobom užareni trag od jedne milje. Zaustavila se dvadeset hiljada stopa iznad Lisa. Nije došlo ni do kakvog smanjivanja brzine, nikakvog laganog usporavanja. Zaustavila se u trenu, tako da je oko koje ju je sledilo

nastavilo da se kreće dobar deo puta preko neba pre no što je mozak uspeo da zaustavi njegovo kretanje. Sa neba se prolomi snažna grmljavina, zvuk vazduha koji je sabila i razbila žestina prolaska broda. Nešto kasnije, sam brod koji je veličanstveno sijao na suncu, zaustavi se na padini brda, nekih stotinu jardi od njih.

Teško je bilo reći ko je bio više iznenađen, ali Alvin se prvi povratio. Dok su žurno koračali... gotovo trčali... prema svemirskom brodu, pitao se da li on uvek putuje na tako isprekidan način. Ta misao ga je zbunjivala pošto za vreme svog prvog putovanja nije uopšte osetio da se kreće. Međutim, još ga je više zbunjivala činjenica da je ovo blistavo stvorenje još dan ranije ležalo skriveno ispod debelog sloja čelično tvrde stene. Dok nije stigao do broda i opekao prste neoprezno ih spustivši na trup, Alvin nije shvatao šta se dogodilo. U blizini stražnjeg dela još je bilo tragova zemlje, ali ona je bila pretvorena u lavu. Sve ostalo bilo je očišćeno, ostavljajući nezaštićen taj otporni metal kome ni vreme ni bilo koja prirodna sila nisu mogli nauditi.

Sa Teonom pored sebe, Alvin zastade na otvorenim vratima i uputi pogled prema tri nema većnika. Pitao se o čemu razmišljaju, ali izrazi na njihovim licima nisu im otkrivali misli.

»Moram da izmirim jedan dug u Šalmiranu«, reče on. »Molim vas recite Seranis da ćemo se vratiti do podneva.«

Većnici su pogledom pratili brod, koji se sada kretao sasvim sporo... jer je pred njim bio kratak put... kako nestaje prema jugu. Zatim onaj mladi čovek koji je predvodio skupinu filozofski slegnu ramenima.

»Uvek ste nam se suprotstavljali što smo želeli promene«, reče on, »i do sada ste uvek pobeđivali. Ali mislim da budućnost nije naklonjena nijednoj od naših stranki. I Lis i Dijaspar su stigli do kraja jednog razdoblja i mi to moramo na najbolji mogući način iskoristiti.«

Izvesno vreme je vladala tišina. Zatim jedan od njegovih sadruga reče krajnje zamišljenim glasom.

»Ne znam ništa o arheologiji, ali ova mašina je sigurno suviše velika da bi bila običan letać. Zar ne mislite da bi to možda mogao biti...«

»Svemirski brod? Ako je tako, eto nam krize!«

I treći muškarac je bio zadubljen u misli.

»Nestanak i letaća i svemirskih brodova predstavlja jednu od najvećih misterija Međuvremena. Ova mašina može biti i jedno i drugo: za sada bi bilo bolje ako pretpostavimo da je ono gore. Ako je to zaista svemirski brod, moramo po svaku cenu sprečiti tog mladića da napusti Zemlju. Postoji opasnost da ponovo privuče Osvajače. To bi onda bio kraj.«

U skupini zavlada sumorna tišina koju ponovo prekide voda.

»Ta mašina došla je iz Dijaspara«, reče on lagano. »Tamo neko mora znati istinu. Mislim da bi bilo najbolje da stupimo u vezu sa našim rođacima... ako se oni uopšte udostoje da razgovaraju sa nama.«

Ranije no što je trebalo da očekuje, seme koje je Alvin posejao počelo je da proklijava.

Planine su se još kupale u senci kada su stigli do Šalmirana. Sa visine na kojoj su se nalazili velika činija tvrđave izgledala je veoma mala: činilo se nemoguće da je sudbina Zemlje nekada zavisila od tog sićušnog diska od abonosa.

Kada je Alvin zaustavio brod među ruševinama, obuze ga očaj koji mu je ledio dušu. Nigde nije bilo ni traga starcu niti njegovim mašinama i bilo im je dosta teško da pronađu ulaz u tunel. Na vrhu stepeništa Alvin zavika kako bi najavio njihov dolazak: odgovora nije bilo, te oni tiho krenuše napred, kako ga ne bi probudili u slučaju da je spavao.

I jeste spavao, sa rukama mirno prekrštenim na prsima. Oči su mu bile otvorene i prazno su zurile put masivnog krova, kao da su kroz njega mogle da vide zvezde s druge strane. Na usnama mu se nazirao jedva primetan osmeh: smrt nije dočekao kao neprijatelja.

ČETRNAESTA GLAVA VAN SISTEMA

Dva robota su nepokretno lebdela pored njega u vazduhu. Kada je Alvin pokušao da se približi telu, oni ispružiše pipke kako bi ga zaustavili, tako da nije prišao bliže. Ništa nije mogao da učini: dok je stajao u toj tihoj sobi, osećao je kako mu ledeni vetar struji kroz srce. Tada je prvi put pogledao u mermerno lice smrti i bio je svestan da je zauvek izgubio jedan deo detinjstva.

Znači ovako je završilo jedno čudno bratstvo, možda poslednje ove vrste koje će svet upoznati. Možda i jesu bili zavedeni, ali ovi ljudi ipak nisu uzalud utrošili svoje živote. Kao nekim čudom, sačuvali su iz prošlosti znanje koje bi inače zauvek bilo izgubljeno. Sada je njihov red mogao poći putem miliona drugih sudbina koje su sebe jednom smatrale za večne.

Ostavili su ga da spava u svojoj grobnici među planinama, gde ga nijedan čovek neće uznemiravati do samog kraja vremena. Njegovo telo čuvale su mašine koje su ga opsluživale i za života i koje ga, Alvin je to znao, nikada neće napustiti. Povezane sa njegovim umom, one će ovde čekati na zapovesti koje više ne mogu biti izdate, dok se i same planine ne pretvore u prah.

Mala, četvoronožna životinja, koja je nekada obasipala čoveka istom takvom odanošću, izumrla je tako davno da dečaci nikada nisu ni čuli za nju.

U tišini su prešli put nazad do broda koji ih je čekao, i uskoro se tvrđava ponovo pretvorila u jedno tamno jezero među brdima. Ali Alvin nije ništa učinio kako bi zaustavio mašinu: dizali su se sve dok se pod njima nije video ceo Lis, jedno veliko zeleno ostavo u narandžastom moru.

Nikada ranije nije se Alvin otisnuo tako visoko: kada su se konačno zaustavili, ispod sebe su videli celu poluloptu Zemlje. Sada je Lis izgledao veoma mali, bio je samo tamna senka na sivo-narandžastoj pustinji... ali daleko na zakrivljenom delu kugle, nešto je svetlucalo poput raznobojnog dragulja. I tako je Teon prvi put ugledao grad Dijaspar.

Dugo su proveli sedeći i posmatrajući Zemlju kako se okreće. Od svih drevnih Čovekovih moći ova je sigurno bila ona koje nije smeo

da se liši. Alvin je poželeo da vladarima Lisa i Dijaspara pokaže svet onakvim kakvim ga on sada vidi.

»Teone«, reče on konačno, »smatraš li da je ono što činim ispravno?«

To pitanje je iznenadilo Teona, koji još nije ništa znao o iznenadnim sumnjama koje bi ponekad ophrvavale njegovog prijatelja. A nije mu bilo lako da nepristrasno odgovori: poput Rordena, i Teon je, mada s manje razloga, osećao da njegov vlastiti karakter sve više tone. Bespomoćno je sve više uranjao u vir koji je Alvin ostavljao za sobom prolazeći kroz život.

»Verujem da si u pravu« odvrati lagano Teon. »Naša dva naroda dovoljno su dugo bila razdvojena«. To je, pomisli on, bilo tačno, mada je bio svestan da njegova vlastita osećanja mora da utiču na njegov odgovor. Ali Alvin je još bio zabrinut.

»Postoji jedan problem o kome do sada nisam razmišljao,« nastavi on zabrinutim glasom, »a to je razlika u dužinama naših života.« Ništa više nije rekao, ali svaki od njih je tačno znao o čemu onaj drugi razmišlja.

»Mnogo sam o tome brinuo«, priznade Teon, »ali mislim da će se taj problem sam od sebe rešiti kada se naši narodi ponovo upoznaju. Obojica ne možemo biti u pravu... možda su naši životi prekratki i vaši su sigurno suviše dugački. Vremenom će doći do kompromisa.«

Alvin se pitao hoće li odista biti tako. Istina je bila da je to bio jedini pravi put nade, ali vekovi promena će odista biti strašno teški. Ponovo se setio Seranisinih gorkih reči: *'Mi ćemo oboje biti mrtvi, a ti ćeš još biti mladić.'* Pa dobro: on će prihvatiti uslove. Čak i u Dijasparu sva prijateljstva se održavaju pod istom senkom: da li će biti potrebno stotinu ili milion godina na kraju to uopšte nije važno. Dobrobit rase zahtevala je da dođe do mešanja ove dve kulture: kada je takav uzrok u pitanju onda sreća po jedinaca nije važna. Alvin je na trenutak video čovečanstvo kao nešto više, a ne samo puku živu pozadinu za vlastiti život, te je bez imalo oklevanja prihvatio tugu koju će mu njegov izbor jednog dana neminovno doneti. Nikada potom nisu o tome razgovarali.

Svet je ispod njih nastavljao u beskraj da se okreće. Osetivši u kakvom se raspoloženju nalazi njegov prijatelj, Teon ništa nije rekao, ali je Alvin uskoro ponovo prekinuo tišinu.

»Kada sam prvi put otišao iz Dijaspara«, reče on, »nisam znao šta se nadam da ću pronaći. Lis je mogao jednom da me zadovolji... ali sada mi sve na Zemlji izgleda tako malo i nevažno. Svako otkriće do koga sam došao nametnulo je važnija pitanja tako da od sada nikada neću biti zadovoljan sve dok ne saznam ko je bio Gospodar i zašto je došao na Zemlju. Ako to ikada dokučim, pretpostavljam da ću onda početi da brinem o Velikanima i Osvajačima. .. tako će se to nastavljati.«

Teon nikada ranije nije video Atvina tako ozbiljno zamišljenog i nije želeo da prekine njegov monolog. Za poslednjih nekoliko minuta mnogo je toga saznao o svom prijatelju.

»Robot mi je rekao«, nastavi Alvin, »da ova mašina može dopreći do Sedam Sunaca za manje od pola dana. Misliš li da bi trebalo da pođem?«

»Misliš li da bih mogao da te sprečim?« odvrati tiho Teon.

Alvin se nasmeši.

»To nije nikakav odgovor«, reče on, »iako je tačno. Mi ne znamo šta se nalazi tamo napolju u svemiru. Osvajači su možda napustili našu Vaseljenu, ali možda postoje druge inteligentne vrste neprijateljski raspoložene prema Čoveku«.

»Zašto bi trebalo da postoje?« upita Teon. »To je jedno od pitanja o kome naši filozofi već vekovima raspravljaju. Malo je verovatno da će jedna istinski inteligentna rasa biti neprijateljski raspoložena«.

»Ali Osvajači...«

Teon upre prst prema neizmernim pustinjama ispod njih.

»Jednom smo imali Carstvo. Šta imamo sada što bi oni mogli poželeti?«

Alvina je malo iznenadilo ovo novo shvatanje stvari.

»Da li ceo tvoj narod tako misli?«

»Samo manjina. Prosečne osobe o tome ne brinu, ali verovatno bi odgovorili da su Osvajači imali prilike da unište Zemlju, da su to želeli, još pre mnogo vekova. Samo ih se još nekolicina, kao što je to slučaj sa majkom, i dalje boji«.

»Stvari sasvim drugačije stoje u Dijasparu«, reče Alvin. »Moji sunarodnici su velike kukavice. Ali nije baš dobro što tvoja majka tako misli... smatraš li da bi te sprečila da podeš sa mnom?«

»Nema sumnje da bi«, odvrati Teon sasvim ubeđen u to. Jedva da je i primetio da je Alvin shvatio njegov pristanak zdravo za gotovo.

Alvin je trenutak razmišljao.

»Do sada je već sigurno saznala za brod i znače šta nameravam da učinim. Ne smemo se vratiti u Erli«.

»Ne: to ne bi bilo bezbedno. Ali imam bolji plan«.

Malo selo u koje su se spustili nalazilo se na svega desetak milja od Erlija, ali Alvin se iznenadio kada je video kako se mnogo razlikovalo po arhitekturi i izgledu. Zgrade su se pele nekoliko spratova u visinu i bile su podignute duž zakrivljene obale jezera, sa pogledom na vodu. Veliki broj živo obojenih lađa plutalo je usidreno duž obale: zadivile su Alvina, koji nikada nije ni čuo za nešto slično, tako da se pitao čemu one služe.

Čekao je u brodu dok je Teon otišao da se vidi sa prijateljima. Bilo je zabavno promatrati zaprepašćenje i zapanjenost ljudi okupljenih oko njega, nesvesnih činjenica da ih on posmatra iz mašine. Teon je bio odsutan svega nekoliko minuta, ali s teškom mukom se progurao do vazdušne komore kroz ljubopitljivu gomilu. Odahnuo je sa olakšanjem kada su se vrata za njim zatvorila.

»Majka će dobiti poruku za dva do tri minuta. Nisam naveo kuda smo se uputili, ali ona će to ubrzo pogoditi. Saznao sam neke stvari koje, će te zanimati«.

»Kakve?«

»Centralno Veće namerava da pregovara sa Dijasparom«.

»Šta!«

»To je istina, mada ništa još nije objavljeno. Tako nešto ne može ostati tajna«.

Alvin je mogao da sasvim poveruje u to: nikada mu nije ni bilo jasno kako je bilo šta ikada moglo da ostane tajna u Lisu.

»O čemu to razgovaraju?«

»Verovatno o tome kako bi mogli da nas spreče da odemo. Zato sam se žurno vratio«.

Alvin se pomalo skrušeno nasmeši.

»Znači, ti smatraš da bi strah mogao uspeti tamo gde logika i ubedivanje nisu pomogli?«

»Vrlo verovatno, mada si ti sinoć stvarno ostavio utisak na većnike. Dugo su razgovarali pošto si ti otišao na spavanje«.

Bez obzira na to koji je bio razlog za ovaj korak, Alvin je bio veoma zadovoljan. I Dijaspaspar i Lis su sporo reagovali, ali događaji su se sada žurno približavali klimaksu. Za to što je klimaks mogao imati po njega neprijatne posledice, Alvin nije mnogo mario.

Nalazili su se veoma visoko kada je robotu izdao konačna uputstva. Brod se gotovo zaustavio, a Zemlja se nalazila možda na hiljadu milja ispod njih i gotovo je ispunjavala nebo. Nije baš izgledala privlačno: Alvin se pitao koliko je brodova u prošlosti ovde nakratko lebdelo, a zatim nastavljalo svojim putem.

Nastala je znatna pauza kao da je robot proverovao kontrole i kola koja nisu bila korišćena mnogo geoloških razdoblja. Zatim se začuo neki vrlo slabi zvuk, prvi koji je Alvin uopšte čuo da je mašina ispustila. Bilo je to tiho mrmljanje, koje je svaki čas postojalo za oktavu više dok se nije izgubilo na granici čujnosti. Nije se osetila nikakva promena niti kretanje, ali je iznenada primetio da preko ekrana promiču zvezde. Zemlja se ponovo pojavila pa promakla okrećući se... zatim se ponovo pojavila, ali viđena iz nešto drugačijeg ugla. Brod je »tragao«, vrteo se u prostoru poput igle kompasa koja traži sever. Minutama se nebo pretvaralo i uvrtalo oko njih, dok se brod konačno nije umirio poput nekog divovskog projektila uperenog prema zvezdama.

U središtu ekrana nalazilo se veliki prsten Sedam Sunaca u svojoj duginoj lepoti. Zemlja se još sasvim malo nazirala u obliku jedne tamne srpaste linije oivičene zlatnom i grimiznom bojom zalazećeg sunca. Alvin je znao da se događalo nešto što je premašivalo svo njegovo iskustvo. Čekao je, držeći se čvrsto za sedište, dok su sekunde prolazile, a Sedam Sunaca sijalo na ekranu.

Nije bilo nikakvog zvuka, već samo neki iznenadni trzaj koji kao da im je pomutio vid... a Zemlja je nestala kao da ju je uklonila neka džinovska šaka. Nalazili su se sami u svemiru, sami sa zvezdama i jednim čudno umanjenim suncem. Zemlje je nestalo kao da je nikada i nije bilo.

Trzaj se ponovio, ali ovog puta je bio praćen tihim šumom, kao da generatori po prvi put upotrebljavaju neki veći deo svoje energije. Pa ipak, protekao je još jedan trenutak u kome kao da se ništa nije događalo: tada Alvin shvati da više ni Sunca nije bilo i da su zvezde lagano promicale pored broda. Načas se osvrnuo i video... ništa. Svo

nebo iza njih potpuno je nestalo, uništeno hemisferom noći. Čak i dok je gledao mogao je da primeti kako zvezde uranjaju u nju da bi nestale poput iskrica koje padnu na vodu. Brod se kretao mnogo brže od svetlosti i Alvinu je bilo jasno da se više ne nalazi u poznatom svemiru Zemlje i Sunca.

Kada je taj iznenadni, vrtoglav trzaj nastupio po treći put, srce umalo da mu nije prestalo da kuca. Ovog puta nije bilo sumnje da se vidno polje zamutilo: na trenutak, kao da je sve oko njega bilo iskrivljeno tako da se nije moglo prepoznati. Značenje tog krivljenja shvatio je u magnovenju, ali kako - to nije bio u stanju da objasni. *To je bilo stvarno, nisu ga oči prevarile.* Nekako je uspevao da uhvati, dok, se odvijao tanani film sadašnjosti, tu i tamo pokoji pogled na promene koje su se dešavale oko njega u svemiru.

U istom tom trenutku mrmljanje generatora pretvorilo se u riku koja je protresla brod... taj zvuk je bio dvostruko upečatljiv, jer je predstavljao prvi protest koji je Alvin ikada čuo od mašine. Zatim se sve završilo, tako da mu se činilo da mu u ušima odzvanja iznenadna tišina. Veliki generatori su obavili svoj posao i više im nisu bili potrebni do kraja putovanja. Zvezde ispred njih plamtele su plavičastim belilom, a zatim su nestajle u ultraljubičastom. Pa ipak, nekom magijom nauke ili prirode Sedam Sunaca je još bilo vidljivo, mada su njihova mesta i boje bili neznatno izmenjeni. Brod je hitao ka njemu tunelom tame, van granica prostora i vremena, brzinom koja je bila suviše velika da bi je um mogao razabrati.

Teško je bilo poverovati da su sada bili van Sunčevog sistema i da su se kretali brzinom koja će ih, ako ne bude smanjena, uskoro pronaći kroz srce Galaksije prema još većoj praznini s druge strane. Ni Alvin ni Teon nisu mogli sebi predočiti pravu veličinu svoga putovanja: velike sage o istraživanjima potpuno su izmenile Čovekovo sagledavanje Vaseljene, pa čak i sada, milionima vekova kasnije, drevne tradicije nisu potpuno izumrle. Nekada je postojao brod, kaže legenda, koji je obišao Kosmos između izlaska i zalaska sunca. Milijarde milja koje su delile jednu zvezdu od druge ništa nisu značile pri ovakvim brzinama. Za Alvina je ovo putovanje bilo tek nešto značajnije, i možda manje opasno, od njegovog prvog putovanja u Lis.

Teon je bio taj koji je pretočio njihove misli u reči dok su Sedam sunaca lagano postojala sve sjajnija pred njima.

»Alvine«, primeti on, »ta formacija ne može biti prirodna«.

Ovaj drugi klimnu.

»Već godinama sam tog mišljenja, ali još izgleda fantastično«.

»Taj sistem možda nije izgradio Čovek«, složi se Teon, »ali mora da ga je stvorila neka inteligencija. Priroda nikada nije mogla da oblikuje tako savršen krug od zvezda, po jednu za svaku od osnovnih boja, i da sve budu podjednako sjajne. A ni ne postoji ništa nalik na Centralno Sunce u vidljivoj Vaseljenu«.

»Zašto bi onda jedna takva stvar bila napravljena?«

»Oh, mogu da smislim mnogo pazloga. Možda je to signal, tako da svaki nepoznati brod koji uđe u Vaseljenju zna gde treba da traga za životom. Možda označava središte galaktičke administracije. Ili je to možda... i nekako osećam da je to pravo objašnjenje... jednostavno najveće umetničko delo. Ali glupo je sada mozgati o tome. Uskoro ćemo saznati istinu«.

PETNAESTA GLAVA VANAMOND

I tako su oni čekali, izgubljeni u vlastitim snovima, dok se Sedam Sunaca iz sata u sat sve više razmicalo, da bi na kraju ispunila taj čudan tunel noći kroz koji se brod kretao. Zatim su šest spoljašnjih zvezda, jedna za drugom, nestale na ivici tame, tako da je na kraju ostalo samo središnje Sunce. Mada se ono nije više moglo u celosti nalaziti u njihovom svemiru, još je sijalo bisernom svetlošću koja ga je izdvajala od svih ostalih zvezda. Iz minuta u minut njegov se sjaj uvećavao, dok na kraju to više nije bila samo tačka, već jedan sićušan disk. A sada je taj disk počeo da se širi pred njima...

Nije bilo ni najmanjeg upozorenja: na trenutak je u odaji, zatreperio neki dubok zvuk nalik na zvonjavu zvona. Alvin je čvrsto ščepao naslon sedišta, mada je to bio sasvim izlišan pokret.

Veliki generatori su još jednom eksplodirajući oživeli i zvezde su se ponovo pojavile tako iznenada da su ih gotovo zaslepile. Brod se vratio u prostor, vratio u Vaseljenu sunaca i planeta, prirodni svet u kome se ništa nije moglo kretati brže od svetlosti.

Već su se nalazili u sistemu Sedam Sunaca, jer je taj veliki prsten obojenih kugli sada dominirao nebom. A kakvo je to samo nebo bilo! Nestale su zvezde koje su im bile poznate, sva znana sazvežda. Mlečni put nije više predstavljao jednu nejasnu traku magle daleko na jednoj strani neba: oni su se sada nalazili u središtu stvaranja i njegov veliki krug razdvajao je Veseljenu na dva dela.

Brod se i dalje vrlo brzo kretao prema Centralnom Suncu, a šest preostalih zvezda sistema predstavljale su obojene svetionike koji su okruživali nebo. Nedaleko od najbliže od njih nalazile su se sićušne iskrice kružećih planeta, svetova koji mora da su bili ogromni kada su se mogli videti sa takve udaljenosti. Bio je to prizor mnogo veličanstveniji od bilo koga koji je priroda ikada stvorila i Alvinu je bilo jasno da je Teon bio u pravu. Ova savršena simetrija predstavljala je namerni izazov upućen zvezdama besciljno razbacanim unaokolo.

Razlog zbog koga je Centralno Sunce bila obavijeno sedefastom svetlošću sada je bio lako uočljiv. Ta velika zvezda, sigurno jedna od najsajnijih u celoj Vaseljeni, bila je obavijena u gasni omotač koji je

omekšavao njeno zračenje i davao mu tu osobitu boju. Okolna maglina mogla se videti samo posredno, a i bila je skvrčena u čudne oblike koji su zavaravali. Ali nalazila se tamo i što je neko duže zurio u nju, to se činilo da je ona prostranija.

Alvin se pitao kuda li ih to robot vodi. Da li je on to sledio neko drevno sećanje, ili su u prostoru oko njih postojali signali koji su ga vodili? Potpuno je prepustio mašini izbor cilja i uskoro je primetio jednu bledu iskru prema kojoj, su putovali. Bila je gotovo izgubljena u sjaju Centralnog Sunca a oko nje su se nazirali još slabiji odsjaji ostalih svetova. Njihovo ogromno putovanje bližilo se kraju.

Planeta je sada bila na svega nekoliko miliona milja udaljenosti i predstavljala je predivnu kuglu mnogobojne svetlosti. Nigde na njenoj površini nije se mogla zateći tama, jer kada bi se našlo ispred Centralnog Sunca, druge zvezde bi jedna za drugom promicale njenim nebom. Alvin je sada sasvim jasno shvatao značenje reći koje je Gospodar izgovorio na smarti: »Divno je promatrati obojene senke na planetarna večne svetlosti.«

Sada su bili tako blizu da su mogli videti kontinente, okeane i blagu izmaglicu atmosfere. Pa ipak, još ih je nešto zbunjivalo u vezi s njom, ali uskoro primetiše da su linije koje su razdvajale zemlju od vode bile neobično pravilne. Kontinenti ove planete nisu bili onakvi kakvim ih je priroda stvorila... ali za one koji su sagradili za sebe sunca, oblikovanje jednog sveta mora da je bilo tek dečja igra!

»To uopšte i nisu okeani!« »Pogledaj... primećuješ li na njima oznake!«

Dok se nisu našli još bliže planeti, Alvin nije mogao jasno da razabere šta mu je to prijatelj pokazivao. Onda je uočio nejasne trake i linije duž granica kontinenata, koje su duboko zadirale, u ono što je on smatrao da predstavlja granice mora. Taj prizor ga ispuni iznenadnom sumnjom, jer mu je značenje tih linija bilo isuviše dobro poznato. Video ih je jednom ranije, u pustinji van Dijaspara, i one su mu stavile do znanja da je njegovo putovanje bilo uzaludno.

»Ova planeta je suva kao i Zemlja«, reče on mračno. »Izgubila je svu vodu... ove oznake predstavljaju solna korita iz kojih su isparila mora.«

»Oni nikada ne bi dozvolili da se to dogodi«, odvrati Teon. »Mislim da smo ipak stigli suviše kasno«.

Njegovo razočarenje bilo je tako gorko da se Alvin nije usudio ponovo da progovori, već je nemo zurio u taj veliki svet ispred njih. Sa upečatljivom sporošću planeta se okretala ispod broda i njena površina sada se kraljevski izdigla njima u susret. Konačno su mogli da vide zgrade... sićušne bele ukrase posvuda, pa i u samim morskim koritima.

Nekada je ovaj svet bio središte Vaseljene. Sada je bio miran, vazduh je bio prazan, a na tlu nije bilo užurbanih tačaka koje su nagoveštavale život. Brod je ipak i dalje klizio s nekim ciljem preko zaleđenog mora kamena... mora koje se tu i tamo nabiralo u ogromne talase koji su upućivali izazov nebu.

Uskoro se brod zaustavio, kao da je robot konačno doveo svoja sećanja na njihovo izvorište. Ispod njih se nalazio neki stub snežnobelog kamena koji se izdizao iz središta jednog ogromnog mermernog amfiteatra Alvin je malo sačekao: a onda, pošto je mašina ostala nepokretna, on je usmeri prema tlu u blizini podnožja tog stuba.

Sve do sada Alvin se napola nadao da će na ovoj planeti pronaći život. Ta nada se ugasila istog časa kada je napustio vazдушnu komoru. Nikada u životu, pa čak ni u izdvojenosti Šalmirana, nije se obreo u potpunoj tišini. Na Zemlji se uvek čuo žamor glasova, kretanje živih bića, ili uzdisanje vetra. Ovde nije bilo ničeg od toga, niti će ikada ponovo biti.

Nije bilo načina da otkriju zašto ih je mašina dovela na ovo mesto, ali Alvinu je bilo jasno da uopšte nije važno zašto je izabrala ovo, a ne neko drugo mesto. Veliki stub od belog kamena bio je možda dvadeset puta viši od nekog čoveka i bio je postavljen u krug od metala neznatno izdignut iznad nivoa ravnice. Bio je bezobličan i ni po čemu se nije moglo naslutiti čemu je služio. Mogli su da nagađaju, ali nikada ne bi saznali, da je on nekada označavao nultu, tačku svih astronomskih merenja.

Znači ovo je bio, pomisli tužno Alvin, kraj svih njegovih istraživanja. Znao je da bi bilo beskorisno posetiti ostale svetove Sedam Sunaca. Čak iako je u Vaseljenu još postojala inteligencija, gde je sada mogao da traga za njom? Video je zvezde razbacane po nebu poput prašine, i znao je da mu preostalo vreme ne bi bilo dovoljno da ih sve pretraži.

Iznenada, kao da ga je svog ophrvalo osećanje usamljenosti i pritiska kakvo nikada ranije nije iskusio. Sada je mogao da razume strah Dijaspara od velikih prostora Vaseljene, užas koji je njegov narod okupio u mali mikrokosmos njihovog grada. Teško je na kraju bilo priznati da su oni ipak bli u pravu.

Okrenuo se prema Teonu, tražeći od njega podršku, ali Teon je stajao čvrsto stisnutih šaka, nabranih obrva i staklastog pogleda.

»Šta ti je?« uzbuđeno ga upita Alvin.

Dok mu je odgovarao, Teon je i dalje zurio u prazno.

»Nešto se približava. Mislim da bi bilo bolje da se vratimo u brod«.

Galaksija se mnogo puta okrenula oko svoje ose od kada je svest prvi put stigla do Vanamonda. Malo toga je mogao da se priseti iz tih prvih eona, kao i stvorenja koja su ga tada pazila ali još je mogao da se seti svoje usamljenosti kada su ona otišla i ostavila ga samog među zvezdama. Od tada je vekovima lutao od jednog sunca do drugog, lagano razvijajući i uvećavajući svoje moći. Nekada je sanjao o tome da ponovo pronađe one koji su prisustvovali njegovom rođenju, i mada je taj san do sada izbledeo, ipak nije potpuno umro.

Na bezbrojnim svetovima pronašao je ostatke koje je za sobom ostavio život, ali samo je jednom otkrio inteligenciju. .. a od Crnog Sunca je užasnut pobegao. Vaseljena je ipak bila veoma velika, a on tek što je započeo potragu.

Mada se nalazio daleko u prostoru i vremenu, do njega je dopro veliki prasak energije iz srca Galaksije - poziv sa Vanamunda preko svetlosnih godina. To nimalo nije ličilo na zračenje zvezda i pojavilo se u njegovom polju svesti iznenadno poput traga meteora na nebu bez oblaka. On krenu prema njemu, ka poslednjem trenutku njegovog postojanja, dok su iz njega čilila na dobro poznat način mrtva nepromenjiva ustrojstva prošlosti.

Ovo mesto mu je bilo poznato, jer ga je i ranije posetio. Tada je bilo beživotno, ali sada se tu nalazila inteligencija. Nije mu bilo jasno kakav to dugački metalni oblik leži u ravnici, jer on je za njega bio nepoznat kao uglavnom i sve stvari koje su pripadale predmetnom svetu. Oko njega je još opstajala aura moći koja ga je donela preko Vaseljene, ali to ga sada nije zanimalo. Pažljivo, osećajući onu

tananu nervozu divlje zveri napola spremne za skok, on posegnu prema dva uma koja je otkrio.

A tada mu postade jasno da se ona duga potraga najzad završila.

ŠESNAESTA GLAVA DVA SUSRETA

Kako bi samo još pre nekoliko dana, pomisli Rorden, ovaj susret izgledao nezamisliv. Mada još tehnički nisu bili rešeni svi problemi, njegovo prisustvo je bilo od suštinske važnosti, tako da niko nije predložio da ga udalje. Šest posetilaca sedelo je naspram Veća, dok su im se sa svake strane nalazili kooptirani članovi, kakav je bio i on sam. To je značilo da nije mogao da vidi njihova lica, ali izrazi na licima onih koji su im sedeli nasuprot bili su dovoljno poučni.

Nema sumnje da je Alvin bio u pravu i Veće je lagano shvatalo tu neizgovorenu istinu. *Delegati iz Lisa bili su u stanju da misle gotovo dvostruko brže od najvećih umova u Dijasparu.* Ali to nije bila jedina njihova prednost, jer su isto tako pokazali neobičan stepen koordinacije, a Rorden je pretpostavljao da su za to zaslužne njihove telepatske moći. pitao se da li čitaju i misli većnika, ali je zaključio da ne bi narušili svečano obećanje bez koga ne bi bilo moguće održati ovaj susret.

Rorden nije smatrao da su mnogo napredovali: što se toga tiče, nije mu ni bilo jasno kako bi to moglo i da se dogodi. Alvin je otišao u svemir, a to ništa nije moglo da izmeni. Veće, koje još nije u potpunosti prihvatilo Lis, izgleda da i dalje nije bilo u stanju da shvati šta se dogodilo. Ali očigledno je bilo zaplašeno, kao i većina posetilaca. Sam Rorden nije bio užasnut u onoj meri u kojoj je očekivao: još su ga morili stari strahovi, ali konačno se s njima suočio. Nešto od Alvinove lakomislenosti... ili je to možda bila, hrabrost?... izmenilo je njegov pogled na svet i otvorilo mu nove vidike.

Predsednikova pitanja su ga zatekla odsutnog, ali je uspeo brzo da se povрати.

»Smatram«, reče on, »da do ove situacije nije ranije došlo samo pukim spletom okolnosti. Nije postojalo ništa što smo mogli da učinimo kako bismo to sprečili, jer smo uvek kaskali za događajima«. Svima je bilo jasno da pod »događajima« misli na Alvina, ali niko ništa ne primeti. »Nema svrhe svađati se zbog onoga što je bilo, i Dijaspar i Lis su grešili. Kada se Alvin vratio, mogli ste ga sprečiti da ponovo napusti Zemlju... da ste bili u stanju. Ne smatram da biste

uspeli, jer je do tada mogao već mnogo toga naučiti. Ali ako se zbilo ono čega se plašite onda niko od nas ništa ne može učiniti u vezi s tim. Zemlja je bespomoćna. .. kao što je bila milionima vekova«.

Rordon zastade i uputi pogled duž slala. Njegove reči nisu nikome bite po volji, ali on nije ni očekivao da će biti. »Pa ipak, ne shvatam zašto bi trebalo da budemo toliko uzbuđeni. Zemlja nije sada u nimalo većoj opasnosti nego što je to uvek bila. Zašto bi dva mladića u jednom malom brodu trebalo da na nas ponovo navuku bes Osvajača? Ako hoćemo da budemo iskreni sami prema sebi, moramo priznati da su Osvajači mogli da unište naš svet još pre mnogo vekova«.

Nastupila je tišina, jer su svi bili zaprepašćeni. Ovo je predstavljalo jeres... ali Rorden je sa zanimanjem primetio da se dva posetioca slažu sa njim.

Predsednik ga prekide, strašno se namrštvivši.

»Ne postoji li predanje da su Osvajači poštedeli Zemlju samo pod uslovom da Čovek nikada više ne kroči u svemir? I nismo li mi sada prekršili taj uslov«?

»Nekada sam i ja verovao u to«, odvrati Rorden. »Mi prihvatamo mnoge stvari ne postavljajući pitanja, a ovo je jedna od tih. Ali moje mašine ne znaju ništa o tom predanju, njima je poznata samo istina... a nigde ne postoji nikakav istorijski zapis o nekom sličnom sporazumu. Ubeđen sam da bi nešto tako važno bilo zabeleženo za sva vremena, kao što je to slučaj sa mnogim manje važnim stvarima«.

Alvin bi se sada ponosio mnome, pomisli Rorden. Bilo je čudno to što je branio dečakove ideje sada kada ga nije bilo, a inače bi ih u njegovom prisustvu napadao. Bar se jedan od njegovih snova ispunio: veza između Lisa i Dijaspara još nije bila učvršćena, ali ovo je bio početak. Mučilo ga je to gde li se sada nalazio Alvin?

Alvin nije ni video niti čuo bilo šta, ali nije zastao da se raspravlja. Tek kada se vazдушna komora zatvorila za njima, on se okrete ka svom prijatelju.

»Šta je to bilo«? upita ga pomalo bez daha.

»Ne znam: bilo je to nešto strašno. Mislim da nas još promatra«.

»Da odemo«?

»Ne: u početku sam se uplašio, ali mislim da nam neće nauditi. Čini se da ga jednostavno... zanimamo«.

Alvin se upravo spremao da mu odgovori kada ga iznenada obuze osećanje o kome nikada ranije nije ni čuo da postoji. Jedan topao, golicav sjaj kao da mu se širio telom: to je potrajalo svega nekoliko sekundi, ali kada je prestalo, on više nije bio Alvin od Loroneja. Nešto je s njim delilo njegov mozak, preklapajući ga kao što jedan krug može delimično da prekrije drugi. Takode je bio svestan Teonovog uma u blizini, isto tako uhvaćenog u mrežu nekog bića koje se spustilo na njih. Za to osećanje se pre moglo reći da je bile čudno nego neprijatno i omogućilo je Alvinu da prvi put shvati šta to znači biti pravi telepata... imati moć koja je u toj meri bila degenerisana kod njegove rase da su je mogli koristiti samo za kontrolisanje mašina.

Kada je Seranis pokušala da upravlja njegovim umom, Alvin se smesta pobunio, ali protiv ovog nametanja se nije borio. To bi bilo beskorisno i on je znao da ova inteligencija, kakva god da je, nije bila neprijateljski raspoložena. Potpuno se opustio, bez otpora prihvatajući činjenicu da njegov um istražuje jedna daleko veća inteligencija nego što je bila njegova vlastita. Ali što se toga tiče, on nije bio potpuno u pravu.

Jedan od ovih umova, Vanamund smesta je to primetio, bio je daleko srodniji i pristupačniji od drugog. Mogao je da razabere da su oba bila iznenađena njegovim prisustvom i to ga je neizmerno iznenadilo. Teško mu je bilo da poveruje da su zaboravili: zaboravnost, poput smrtnosti, bila je van moći Vanamondovog shvatanja.

Komunikacija je bila veoma otežana: mnoge od mislenih slika u njihovim umovima bile su tako čudne da ih je jedva raspoznavao. Zbunjivalo ga je i pomalo plašilo povratno ustrojstvo straha od Osvajača: to ga je podsetilo na vlastita osećanja kada je Crno Sunce prvi put ustupilo u polje njegovog saznavanja.

Ali oni nisu ništa znali o Crnom Suncu i sada su njihova vlastita pitanja počela da se oblikuju u njegovom umu.

»Šta si ti?«

Odgovorio je jedino što je mogao.

»Ja sam Vanamond«.

Nastala je pauza (koliko je vremena potrebno da se oblikuje ustrojstvo njihovih misli!) a onda se pitanje ponovilo. Nisu razumeli: to je bilo čudno, jer njihova vrsta mu je nadenula to ime kako bi se našlo među sećanjima na njegovo rođenje. Tih sećanja je bilo tek nekoliko i počinjala su čudno u jednoj jedinoj tački u vremenu, ali bila su kristalno jasna.

Ponovo su se njihove sićušne misli probile u njegovu svest.

»Ko su bili Velikani... jesi li ti jedan od njih«?

On to nije znao: teško su mogli da mu poveruju i njihovo razočarenje dopre preko provalije koja je delila njihove umove od njegovog, oštro i jasno. Ali bili su strpljivi i bilo mu je drago što im pomaže, jer njihov zahtev je bio isti kao i njegov i oni su bili prvi koji su mu ikada pružili ruku prijateljstva.

Alvin je verovao: dok god bude živ neće ponovo iskusiti jedno tako čudno iskustvo kao što je to bio ovaj nemi razgovor. Teško je bilo poverovati da je on bio tek nešto više od običnog posmatrača, jer nije želeo da prizna, čak ni samom sebi, da je Teonov um bio toliko moćniji od njegovog. Preostalo mu je samo da čeka i pita se, napola ošamućen od bujice misli koje su premašale granice njegovog razumevanja.

Uskoro Teon, prilično bled i napet, prekide kontakt i okrete se ka svom prijatelju.

»Alvine«, reče on prilično umornim glasom, »ovde postoji nešto čudno. Uopšte ništa ne razumem«.

Izgleda da ova vest nije mogla da povрати Alvinovo samopoštovanje; na njegovom licu mora da su mu se odražavala osećanja, jer se Teon iznenada saosećajno nasmeja.

»Ne mogu da otkrijem šta predstavlja taj... Vanamond«, nastavi on. »To je biće koje poseduje neverovatno znanje, ali izgleda da nije baš naročito inteligentno. Razume se«, dodade on, »možda je njegov um drugačije uređen, tako da ga ne možemo razumeti... pa ipak, nekako mi se čini da to nije pravo objašnjenje«.

»Pa, šta si saznao?« upita Alvin, pomalo nestrpljivo. »Zna li išta o ovome mestu?«

Činilo se da se Teonov um nalazi još dosta daleko.

»Ovaj grad su izgradile mnoge rase, uključujući i našu«, reče on odsutno. »On je u stanju da mi pruži slične činjenice, ali izgleda da

ne razume njihovo značenje. Verujem da je svestan prošlosti, ali da nije u stanju da je tumači. Izgleda, sve što se ikada dogodilo izmešano je u njegovom umu«.

On na trenutak zamišljeno zastade: onda mu se lice ozari.

»Možemo učiniti samo jedno: moramo na neki način dovesti Vanamunda na Zemlju, kako bi naši filozofi imali priliku da ga prouče«.

»Hoće li to biti bezbedno?« upita Alvin.

»Hoće«, odvrati Teon, misleći kako je ova primedba njegovog prijatelja bila neobična za njega. »Vanamond je prijateljski raspoložen. U stvari, on je više od toga... izgleda da nam je čak naklonjen«.

Sasvim iznenada, Alvin je postao svestan jedne misli koja je sve vreme lebdela na ivici njegove svesti. Setio se Kirfa i ostalih malih životinja koje su stalno bežale (»To se neće ponoviti, majko«), ljuteći Seranis. A prisetio se i ... kako mu je to daleko izgledalo! .. zoološkog cilja njihove ekspedicije u Šalmiran.

Teon je pronašao novog ljubimca.

SEDAMNAESTA GLAVA CRNO SUNCE

Spustili su se u podne na čistini Erliia, više i ne pomišljajući da se kriju. Alvin se pitao da li je ikada tokom ljudske istorije ijedan brod doneo na Zemlju neki sličan teret - ako je Vanamond odista bio smešten u onome što se smatralo za fizički prostor mašine. Za vreme putovanja nije davao znaka od sebe: Teon je verovao, a njegovo znanje je bilo izravnije, da se jedino za Vanamondovu sferu pažnje uopšte moglo reći da ima nekakvo mesto u prostoru.

Kada su napustili brod vrata se za njima brzo zatvoriše i njihova odeća zaleprša na iznenadnom vetru. Ubrzo je mašina predstavljala samo jednu srebrnu tačku koja je nestajala na nebu, vraćajući se svetu kome je pripadala dok Alvinu ponovo ne bude potrebna.

Kao što je Teon dobro znao, a Alvin tek pretpostavljao, Seranis ih je čekala. Bez reči je pogledala mladiće, a zatim se tiho obratila Alvinu:

»Ti nam baš komplikuješ život, zar ne?«

U njenim recima nije se nazirala ogorčenost, već samo pomalo šaljiva pomirenost, pa čak i nagoveštaj slaganja.

Alvin smesta oseti na šta je cilja!

»Znači, Vanamond je stigao?«

»Da, pre nekoliko časova. Od svitanja smo više naučili iz istorije nego što smo mogli i pretpostaviti.«

Alvin se zadivljeno zagleda u nju. Zatim shvati: nije bilo teško zamisliti kakav je uticaj Vanamond izvršio na ove ljude, koji su posedovali oštru percepciju i divne, međusobno povezane umove. Reagovali su iznenađujuće brzo, i on iznenada predstavi sebi neprimerenu sliku Vanamonda, možda pomalo zaplašenog, okruženog pohlepnim intelektima Lisa.

»Jeste li otkrili šta je on?« upita Alvin.

»Da. To je bilo jednostavno, mada nam još nije poznato njegovo poreklo. On predstavlja čiste duhovne sposobnosti, a njegovo znanje izgleda da je neograničeno. Ali on je detinjast, i to mislim doslovno.«

»Razume se!« povika Teon. »Trebalo je da pogodim!«

Alvin je izgledao zbunjen i Seranis se sažali nad njim.

»Hoću da kažem, iako Vanamond poseduje kolosalan, čak možda neograničen um, on je nezreo i nerazvijen. Njegova stvarna

inteligencija na nižem je nivou nego kod ljudskih bića...« ona se nasmeja pomalo zagonetno... »iako je njegov proces mišljenja mnogo brži, a i veoma brzo uči. Takođe poseduje neke moći koje još nismo uspeli da shvatimo. Čini se kao da je celokupna prošlost otvorena za njegov um, na način koji je teško opisati. Mora da se tom sposobnošću koristio da bi se vašim putem vratio na Zemlju.«

Alvin je ćutke stajao, jer mu se činilo da je i on jednom bio na neki način pobeđen. Shvatao je koliko je Teon bio u pravu što je doveo Vanamonda u Lis. A i bio je svestan da je imao mnogo sreće kada je uspeo da nadmudri Seranis: to mu sigurno ne bi uspelo dva puta za života.

»Da li to znači«, upita on, »da se Vanamond u stvari upravo sada rodio?«

»Prema njegovim merilima, da. Njegova stvarna starost veoma je velika, mada očigledno ne veća od Čovekove. Neobično je to što on uporno ponavlja da smo ga i stvorili, i nema sumnje da je njegovo poreklo vezano za sve one velike tajne prošlosti.«

»Šta se sada zbiva sa Vanamondom?« upita Teon pomalo posesivnim glasom.

»Ispituju ga istoričari iz Grevarna. Pokušavaju da u glavnim crtama skiciraju prošlost, ali za taj posao će im biti potrebne godine. Vanamond je u stanju da savršeno precizno opiše ono što se u prošlosti događalo, ali pošto ne razume ono što vidi, sa njim je veoma teško raditi.«

Alvin se pitao kako je Seranis mogla sve to znati: a onda je shvatio da je verovatno svaki probuđeni um u Lisu nadgledao kako napreduje to veliko istraživanje.

»Trebalo bi da je Rorden ovde«, reče on, iznenada donevši odluku. »Idem po njega u Dijaspar.«

»I po Jeseraka«, dodade on odlučno.

Rorden nikada nije video vihor, ali da ga je neki zahvatio to bi mu se iskustvo sada učinilo neobično poznatim. Bilo je trenutaka kada je njegovo čulo za stvarnost prestajalo da radi i kada ga je celog obuzimalo osećanje da je sve samo san. Ovo je bio jedan od takvih trenutaka.

Zatvorio je oči i pokušao da se priseti one poznate sobe u Dijasparu koja je nekada predstavljala i deo njegove ličnosti i prepreku koja ga

je štitila od spoljašnjeg sveta. Šta li bi pomislio, pitao se, da je, kada je prvi put ugledao Alvina, mogao da vidi budućnost i ono u šta će se izmetnuti taj susret? Ali u jedno je bio ubeđen i zbog toga pomalo ponosan: ne bi uzmakao.

Čamac se lagano kretao preko jezera, nežno se ljuljajući, što je Rordenu prilično prijalo. Uopšte nije mogao da zamisli zašto je selo Grevarn bilo podignuto na ostrvu: to se činilo krajnje nepogodnim. Nije bilo sumnje da su šarolike kuće, koje kao da su ukotvljene plovile na sitnim talasima, predstavljale prizor gotovo nestvarne lepote. Sve je to bilo u redu, pomisli Rorden, ali čovek ne može provesti ceo život zureći u taj prizor. Zatim se prisetio da je upravo to bilo ono što su mnogi od ovih ekscentričnih ljudi činili.

Ekscentrični ili ne, ali posedovali su umove koje je mogao poštovati. Za njega su Vanamondove misli predstavljale samo besmislenu viku hiljadu glasova u nekoj neizmernoj akustičnoj pećini. Pa ipak, ljudi iz Lisa mogli su da ih razmrse i snime, kako bi kasnije mogli da ih analiziraju. Struktura prošlosti koja se nekada činila zauvek izgubljenom već se polako nazirala pred njima. Bilo je čudno i neočekivano što se pokazalo da ona uopšte nije ličila na istoriju u koju je Rorden oauvek verovao.

Za nekoliko meseci podneće Dijasparu svoj prvi izveštaj. Mada još nije tačno znao kako će izgledati njegov sadržaj, bio je ubeđen da će njime zauvek okončati sterilnu izdvojenost svoje rase. Barijere između Lisa i Dijaspara nestaće kada se razjasni njihovo poreklo, tako da će mešanje dve velike kulture osvežiti čovečanstvo u budućim vekovima. Da, čak je i ovo sada izgledalo tek kao nevažniji nuzproizvod velikog istraživanja koje je upravo započinjalo. Ako je ono što je Vanamond nagoveštavao odista bilo istinito, Čovekovi horizonti će uskoro morati da obuhvataju ne samo Zemlju, već i zvezde, a moraće da se protegnu i na galaksije iza njih. Ali, još je bilo rano da se bez rezerve prihvate ovi daleki vidici.

Kalitraks, glavni istoričar Lisa, dočekao ga je na malom pristaništu. Bio je to jedan visok, pomalo zgrbljen čovek i Rorden se pitao kako je, bez pomoći Glavnog Asocijatora, uspeo da toliko toga nauči tokom svog kratkog života. Nije mu palo na pamet da je upravo odsustvo takvih mašina predstavljalo razlog što je u Grevarnu naišao na tako divna sećanja.

Zajedno su koračali pored jednog od bezbrojnih kanala koji su strancima zagorčavali život u selu. Činilo se da je Kalitraks pomalo zabavljen vlastitim mislima, ali Rorden je znao da je deo njegovog uma još sa Vanamondom.

» Da li ste završili proces utvrđivanja datuma?« uskoro upita Rorden, osetivši se pomalo zanemaren.

Kalitraks se seti svojih dužnosti domaćina i dosta nevoljno prekide kontakt.

»Jesmo«, odvrati on. »Morali smo da se poslužimo astronomskim metodom. Mislim da njihova tačnost varira u rasponu od deset hiljada godina, i to čak do Doba Zore. Moglo bi se postići još više, ali i ovo je dovoljno za određivanje glavnih epoha.«

»Šta je sa Osvajačima? Da li ih je Bensor locirao?«

»Nije: pokušao je jednom, ali uzaludno je tražiti bilo koje određeno razdoblje. Sada pokušavamo da stignemo do početka istorije, a zatim ćemo izvlačiti karakteristične delove u ravnomernim razmacima. Nagadanjima ćemo ih povezati sve dok ne budemo u stanju da sve "ispunimo" pojedinostima. Kada bi samo Vanamond bio u stanju da tumači ono što vidi! Kako sada stvari stoje, moramo da se probijamo kroz gomile nevažnog materijala.«

»Pitam se što on misli o celoj ovoj stvari: mora da ga sve ovo prilično zbunjuje.«

»Da, pretpostavljam da je tako. Ali ponaša se veoma pitomo i prijateljski i mislim da je srećan, ako mogu da upotrebim tu reč. Bar je Teon u to ubeđen, a između njih se izgleda razvila neobična vrsta naklonosti. Ah, evo Bensora sa poslednjih deset miliona godina istorije. Predajem vas njemu u ruke.«

Odaja Veća gotovo da se uopšte nije izmenila od Alvinove poslednje posete, pošto je oprema za projekcije koja se retko koristila bila veoma neupadljiva, tako da ju je čovek lako mogao prevideti. Za dugačkim stolom nalazile su se dve prazne stolice: jedna je, znao je, pripadala Jeseraku. Ali, mada se nalazio u Lisu, Jeserak će gledati ovaj susret, kao i gotovo čitav svet.

Ako se Rorden i prisetio njihove prethodne posete ovoj odaji, nije se potrudio da to pomene. Ali većnici su je se sigurno sećali, što je Alvin mogao da zaključi na osnovu dvosmislenih pogleda koje su mu upućivali. Pitao se o čemu će razmišljati kada budu čuli Rordenovu

priču. Za ovih nekoliko meseci sadašnjost se već toliko promenila da ju je nemoguće bilo prepoznati... a sada će izgubiti i prošlost.

Rorden poče da govori: Veliki putevi Dijaspara biće prazni: grad će zamuknuti kao što je to bio slučaj samo jednom ranije za Alvinova života. Čekao je, čekao da se podigne veo prošlosti posle... ako je Kalitraks bio u pravu... više od hiljadu i po miliona godina.

Rorden je ukratko izneo prihvaćenu istoriju rase... istoriju u koju su i Dajspar i Lis oduvek verovali bez rezerve. Govorio je o nepoznatim narodima iz Civilizacija Zore, koji su za sobom ostavili samo nekoliko velikih imena i izbledele legende Carstva. Čak i u početku, tako je tekla priča. Čovek je želeo zvezde i na kraju je uspeo da ih dosegne. Milionima godina on se širio kroz Galaksiju, proširujući svoju vlast s jednog sistema na drugi. A onda su, iz tame s druge strane oboda Vaseljene, nahrupili Osvajači i oduzeli mu sve što je zadobio.

Povlačenje u Sunčev sistem bilo je gorko i mora da je potrajalo mnogo vekova. Sama Zemlja jedva da je bila spašena u čuvenim bitkama koje su besnele oko Salmirana. Kada je sve bilo gotovo, Čoveku su bila preostala samo sećanja i svet sa koga je potekao.

Rorden zastade: pogledom pređe po velikoj odaji i jedva primetno se osmehnu kada se njegov pogled sreće sa Alvinovim.

»Toliko o pričama u koje smo verovali od vremena do koga sežu naši zapisi. Sada vam moram reći da su one lažne... lažne u svakom pogledu... *toliko lažne da ih čak ni sada nismo u potpunosti uskladili sa istinom.*«

Sačekao je da i do ostalih dopre puno značenje njegovih reči. Zatim, govoreći lagano i pažljivo, ali posle prvih nekoliko minuta uopšte više nije gledao u svoje beleške, on gradu podari znanje koje je bilo dobijeno iz Vanamondovog uma.

Čak nije bilo tačno ni da je Čovek stigao do zvezda. Celo njegovo malo carstvo bilo je omeđeno orbitom Persefone, jer se pokazalo da nije u stanju da premosti barijeru koju mu je nametnulo međuzvezdano putovanje. Njegova celokupna civilizacija bila je stisnuta oko Sunca, i još je bila veoma mlada kada su... zvezde doprle do njega.

Sudar mora da je bio zastrašujući. Uprkos svojim neuspesima. Čovek nikada nije posumnjao da će jednog dana osvojiti dubine svemira. Takođe je verovao, ako se u Vaseljenu i nalaze oni koji su

mu ravni, da među njima nema onih koji su superiorniji od njega. Tada je saznao da su oba ta uverenja bila pogrešna i da se među zvezdama nahode umovi daleko veći od njegovog vlastitog. Mnogo vekova je Čovek, prvo u brodovima drugih rasa, a kasnije u mašinama izgrađenim na osnovu pozajmljenog znanja, istraživao Galaksiju. Posvuda je nailazio na kulture koje je mogao da shvati, ali sa kojima nije mogao da se takmiči, a tu i tamo je susretao umove koji su ubrzo za njega postajali potpuno nerazumljivi.

Šok je bio nečuvan, ali je pomogao dokazivanju rase. Tužniji i beskrajno mudriji, Čovek se vratio u Sunčev sistem da razmisli o znanju koje je stekao. Prihvatio je izazov i polako razvio plan koji je predstavljao nadu za budućnost.

Nekada se Čovek najviše zanimao za fiziku. Sada se još predanije bacio na genetiku i izučavanje uma. Po svaku cenu želeo je da stigne do krajnjih granica svoje evolucije.

Milionima godina taj eksperiment crpeo je celokupnu energiju rase. Sve to lišavanje, sve te žrtve i trud, bili su svedeni na svega nekoliko reči u Rordenovom izlaganju. To je Čoveku donelo njegove najveće pobede. Proterao je bolesti: ako je želeo mogao je večno da živi, a ovladavši telepatijom podredio je svojoj volji najtananiju od svih moći.

Bio je spreman da ponovo krene napolje, oslanjajući se na vlastita sredstva, u velika prostranstva Galaksije. Nameravao je da se kao sa sebi ravnima susretne sa rasama svetova od kojih se nekada otuđio. I da odigra svoju ulogu u priči o Vaseljenu.

To je i učinio. Iz ovog doba, možda najdužeg u celoj istoriji, potekle su legende o Carstvu. Bilo je to Carstvo mnogih rasa, ali to je zaboravljeno u drami, koja je bila suviše strašna za tragediju i u kojoj je ono skončalo.

Carstvo se održalo najmanje milijardu godina. Mora da je prošlo kroz mnoge krize, možda čak kroz ratove, ali sve je to bilo izgubljeno u kretanju velikih rasa koje su zajedno sazrevale.

»Možemo biti ponosni«, nastavio je Rorden, »na ulogu koju su naši preci odigrali u ovoj priči. Čak i kada su dostigli svoj kulturni vrhunac, oni nisu ništa izgubili od svoje inicijative. Ovo o čemu sada govorim nisu činjenice već nagađanja, ali izgleda da je ideja za eksperimente,

koji su iznenada doveli do sloma Carstva, ali ga i ovenčali slavom, potekla od Čoveka i da je on njima upravljao.

Ispada da se filozofija koja se nalazila u pozadini ovih eksperimenata sastojala u ovome. Kontakt sa drugim vrstama pokazao je Čoveku u kojoj meri slika sveta jedne rase zavisi od njenog fizičkog tela i čula kojima je ono opremljeno. Došlo se do zaključka da se prava slika Vaseljene može sagledati, ako je to uopšte moguće, jedino pomoću uma koji je oslobođen takvih fizičkih ograničenja. .. čistim duhovnim sposobnostima, u stvari. Ta ideja bila je zajednička gotovo svim drevnim religijama i mnogi su verovali da ona predstavlja cilj evolucije.

Uglavnom, kao rezultat iskustva stečenog tokom vlastite regeneracije, Čovek je predložio da se oprobaju u stvaranju takvih bića. Bio je to najveći izazov ikada upućen inteligenciji Vaseljene i posle nekoliko vekova rasprava bio je prihvaćen. Sve rase Galaksije udružile su se kako bi ga sprovele u delo.

Od sna do stvarnosti moralo je da prođe pola milijarde godina. Civilizacije su se uzdizale i propadale, svetovi su nastajali i nestajali u beskrajnom nizu, a cilj je gotovo bio zaboravljen. Jednog dana možda ćemo saznati celu priču o ovome, priču o najvećem uloženom naporu u celokupnoj istoriji. Danas nam je samo poznato da se njegovo okončavanje pretvorilo u nesreću koja umalo nije uništila Galaksiju.

Vanamondov um odbija da kroči u to razdoblje. Postoji jedna kratka vremenska oblast koja je za njega blokirana; ali verujemo da su uzrok tome samo njegovi vlastiti strahovi. Na početku vidimo Carstvo na vrhuncu slave, kako napeto iščekuje uspeh koji će doći. Na kraju, samo nekoliko hiljada godina kasnije, Carstvo je uzdrmano, a zvezde potamnele kao da su iscrple svoju snagu. Nad Galaksijom je visio pokrov straha, straha za koji se vezuje ime 'Ludi Um'.

Nije teško pogoditi šta mora da se zbilo u tom kratkom razdoblju. Bila je stvorena čista duhovna sposobnost, ali ona je bila ili nenormalna, ili, što se čini verovatnijim, sudeći prema drugim izvorima, nepomirljivo neprijateljski raspoložena prema materiji. Vekovima je harala Vaseljenom dok je nisu savladale sile o kojima ništa ne znamo. Bilo koje oružje da je Carstvo upotrebilo u krajnjoj

nuždi, ono je iscrpio zalihe zvezda: iz sećanja na taj sukob izlaze na videlo neke, mada ne sve, legende o Osvajačima. Ali o tome ću uskoro reći nešto više.

Ludi Um nije mogao biti uništen, jer je bio besmrtn. Bio je odvučen do ivice Galaksije i tamo zatočen na način koji nam nije jasan. Njegov zatvor je jedna čudna veštačka zvezda poznata kao Crno Sunce i on tamo još i dan danas obitava. Kada Crno Sunce nestane, ponovo će biti slobodan. Kada će se to u budućnosti dogoditi, niko ne može da kaže«.

OSAMNAESTA GLAVA RENEŠANSA

Alvin hitrim pogledom obuhvati veliku odaju, u kojoj je vladala potpuna tišina. Većina većnika je ukrućeno sedela na svojim mestima, zureći u Rordena, nepokretna i kao u transu. Čak je i za Alvina, koji je već delimično čuo priču, Rordenovo izlaganje još predstavljalo dramu koja je ponovo počela da se odvija. Većnike mora da je potpuno porazilo mnoštvo njegovih otkrića.

Rorden je ponovo počeo da govori tihim, još prigušenijim glasom, opisujući poslednje dane Carstva. To je bilo doba, zaključio Alvin, u kome bi voleo da je živeo. Bilo je pustolovina i tražila se velika i neustrašiva hrabrost... hrabrost koja je mogla da iz čeljusti propasti istrigne pobeđu.

Iako je Ludi Um opustošio Galaksiju, zalihe Carstva još su bile ogromne, a njen duh nesalomiv. Sa hrabrošću kojoj možemo samo da se divimo, započet je rad na novom eksperimentu i potraga za pogreškom koja je izazvala katastrofu. Sada je, razume se, bilo mnogo onih koji su se protivili tom radu i predviđali daljnje nesreće, ali bili su nadglasani. Projekat je napredovao i ovog puta je, uz pomoć gorko stečenog znanja, bio uspešan.

Nova rasa koja je bila rođena posedovala je potencijalni intelekt koji čak nije mogao ni biti izmeren. Ali bila je potpuno detinjasta: ne znamo da li su njeni tvorci to očekivali, ali čini se da su znali da je to neizbežno. Biće potrebno da proteknu milioni godina pre no što ona sazre i ništa se ne može učiniti kako bi se taj proces ubrzao. Vanamond je bio prvi od tih umova: mora da negde postoje i drugi u Galaksiji, ali verujemo da ih je stvoreno svega nekoliko, jer Vanamond nikada nije sreo nijednog od svojih parnjaka.

Stvaranje čisto duhovnih osobina predstavljalo je najveći domet galaktičke civilizacije: u tome je Čovek odigrao glavnu, a možda i jedinu ulogu. Nisam mnogo govorio o samoj Zemlji, jer priča o njoj predstavlja suviše malu nit da bi se mogla slediti kroz tu veliku tapiseriju. Pošto je oduvek ostajala bez svojih najpustolovnijih duhova, naša planeta je neizbežno postala pomalo konzervativna, tako da se na kraju suprotstavljala naučnicima koji su stvorili

Vanamonda. Ali to sigurno nije imalo nikakvog uticaja na ono što je na kraju usledilo.

Carstvo je okončalo posao: ljudi toga doba osvrnuli su se unaokolo, obuhvativši pogledom zvezde koje su opustošili dok su bili u očajnoj opasnosti, i odlučili su ono što se moglo i očekivati. Prepustiće Vaseljenu Vanamondou.

Nije bilo teško napraviti takav izbor, pošto je Carstvo u to doba stupalo u prve kontakte sa jednom veoma velikom i veoma čudnom civilizacijom koja se nalazila daleko duž krive Kosmosa. Ta civilizacija se, ako su nagoveštaji koje smo u stanju da prikupimo tačni, razvijala u čisto fizičkoj ravni, i to daleko više nego što je bilo moguće. Izgleda da je postojalo više rešenja problema krajnje inteligencije. Ali o tome možemo samo da nagađamo: sve što pouzdano znamo jeste da su naši preci i njihove rase - sadruzi krenuli na put koji ne možemo da sledimo. Izgleda da su Vanamondove misli omeđene granicama ove Galaksije, ali kroz njegov um smo promatrali početak te velike pustolovine...«

Bleda utvara njegove prošle slave, točak Galaksije koji se sporo okreće, visi u ništavilu. Celom njegovom dužinom prostiru se velike prazne pukotine koje je rasparao Ludi Um rane koje će u narednim vekovima ispuniti zvezde koje se pomeraju. Ali one nikada neće povratiti sjaj koji je nestao.

Čovek se sprema da napusti svoju Vaseljenu, kao što je nekada napustio svoj svet. I ne samo Čovek, već i hiljadu drugih rasa koje su zajedno sa njim radile na stvaranju Carstva. Okupili su se ovde na ivici Galaksije, a između njih i njihovog cilja, koji neće doseći još vekovima, nalazi se celokupna njena gustina.

Vaseljenu proparaše dugački pramenovi vatre, koji su skakali sa jedne zvezde na drugu. U samo jednom trenutku umrlo je hiljadu sunaca, koja su svojom energijom nahranila nejasni i čudovišni oblik koji je napravio poderotinu duž osa Galaksije i koji se sada gubi u provaliji...

»I tako je Carstvo napustilo Vaseljenu kako bi negde drugde dočekalo svoju sudbinu. Kada njegovi naslednici, čiste duhovne sposobnosti, dostignu svoju punu zrelost, verujemo da će se ponovo vratiti. Ali taj dan mora da je još daleko.

To je ukratko priča o galaktičkoj civilizaciji. Naša vlastita istorija, koju smo smatrali tako važnom, nije ništa drugo do zakasnela epizoda koju još nismo podrobno ispitali. Ali čini se da su mnoge starije i manje napredne rase odbile da napuste svoje domove. Među njima su bili i naši izravni preci. Većina ovih rasa je propala i više ih nema: naš vlastiti svet je jedva izbegao istu sudbinu. U Prelaznim vekovima... koji su u stvari potrajali milionima godina. .. znanje prošlosti je izgubljeno ili je bilo namerno uništeno. Ovo drugo se čini verovatnijim: verujemo da je Čovek utonuo u sujeverni varvarizam tokom koga je iskrivio istoriju, kako bi uklonio svoje osećanje nemoći i neuspeha. Legenda o Osvajačima je nema sumnje puka izmišljotina, a bitka kod Šalmirana mit. Tačno je da Šalmiran postoji i da je nekada predstavljao jedno od najvećih ikada napravljenih oružja... ali ono nije bilo korišćeno ni protiv kakvog inteligentnog neprijatelja. Nekada je Zemlja imala jedan džinovski satelit, mesec. Kada je počeo da pada, izgrađen je Šalmiran kako bi ga uništio. Oko tog uništenja isprele su se legende koje su vam svima poznate, a ima ih mnogo«.

Rorden je zastao i pomalo se mračno osmehnuo.

»Ima i drugih paradoksa koji još nisu razrešeni, ali to je pre problem za psihologe nego za istoričare. Ne može se u potpunosti verovati čak ni mojim nalazima, jer se i među njima mogu naći vidljive prepravke izvršene u veoma dalekoj prošlosti.

Samo su Dijaspar i Lis preživeli razdoblje propadanja... Dijaspar zahvaljujući savršenosti svojih mašina, Lis zbog svoje delimične izdvojenosti i neobičnih intelektualnih moći naroda. Ali obe kulture, čak i kada su se napinjale da ostanu na predašnjem nivou, trpele su izobličjenja za koja su zaslužni strahovi i mitovi koje su nasledili.

Nema više potrebe da nas proganjaju ti strahovi. Kroz sve te vekove, sada smo to otkrili, bilo je ljudi koji su im se suprotstavljali i održavali tananu vezu između Dijaspара i Lisa. Sada se mogu ukloniti i poslednje prepreke, i naše dve rase mogu zajedno krenuti u budućnost... šta god da im ona donese«.

»Pitam se šta bi Jarlan Zej mislio o ovome?« reče zamišljeno Rorden. »Sumnjam da bi se saglasio s tim«.

Park se mnogo izmenio, za sada samo nagore. Ali kada sve bude raščišćeno, put za Lis biće svima otvoren.

»Ne znam«, odvrati Alvin. »Iako je zatvorio pokretne puteve, ipak ih nije uništio, a mogao je. Jednog dana moramo otkriti celu priču o Parku... i Alanu od Lindara.«

»Bojim se da će te stvari morati da pričekaju«, reče Rorden, »dok se ne reše mnogo važniji problemi. U svakom slučaju, mogu prilično dobro da ocrtam Alanov um: nekada mora da su nam mnoge stvari bile zajedničke.«

Nekoliko stotina jardi prevalili su ćutke, sledeći ivicu velike iskopine. Grobnica Jarlana Zeja sada se nalazila na ivici ponora na čijem dnu je desetak robota ludački radilo.

»Uzgred budi rečeno«, reče iznenada Alvin, »da li ste znali da Jeserak ostaje u Lisu? Od svih ljudi, baš Jeserak! Tamo mu se dopada i ne želi da se vrati. Razume se, time ostaje upražnjeno jedno mesto u Veću.«

»Tako je«, odvrati Rorden, kao da o tome uopšte nije razmišljao. Donedavno gotovo da nije postojalo manje verovatne stvari za njega nego što je to mesto u Veću, a sada je to bilo samo pitanje vremena. Razmišljao je o tome kako će verovatno doći i do još mnogih ostavki u bliskoj budućnosti. Nekolicina starijih većnika shvatila je da nije u stanju da se suoči sa novim problemima kojima su bili zasuti.

Sada su se peli uz padinu ka Grobnici, kroz dugačku aveniju večnog drveća. Na njenom kraju, avenija je bila zakrčena Alvinovim brodom, koji je izgledao potpuno neprimeren na ovom poznatom mestu.

»Evo«, izusti iznenada Rorden, »najveće od svih tajni. *Ko je bio Gospodar?* Odakle mu brod i tri robota?«

»Razmišljao sam o tome«, odvrati Teon. »Znamo da je stigao sa Sedam Sunaca, gde je verovatno postojala prilično razvijena kultura u vreme kada je civilizacija na Zemlji bila tek u začetku. Očigledno je da je brod carske izrade.«

Verujem da je Gospodar bežao od vlastitog naroda. Možda se nisu slagali sa njegovim idejama: bio je filozof, i to izuzetan. Otkrio je da su naši preci prijateljski raspoloženi prema njemu, ali da su sujeverni, te je pokušao da ih obrazuje, ali oni su pogrešno razumeli i izokrenuli njegova učenja. Velikani su u stvari bili ljudi iz Carstva... samo što nisu napustili Zemlju, već Vaseljenu. Gospodarevi sledbenici nisu to razumeli ili nisu u to poverovali, tako da su

celokupna mitologija i rituali bili zasnovani na toj pogrešnoj premisi. Jednog dana nameravam da se pozabavim Gospodarevom istorijom i otkrijem zašto je pokušao da sakrije svoju prošlost. Mislim da će to biti veoma zanimljiva priča.«

»Zbog mnogo čega treba da smo mu zahvalni«, reče Rorden kada uđoše u brod. »Bez njega nikada ne bismo saznali istinu o prošlosti.«

»Nisam baš ubeden u to«, reče Alvin. »Pre ili kasnije Vanamond bi nas otkrio. A verujem da na Zemlji ima još sakrivenih brodova: jednog dana nameravam da ih pronađem.«

Grad je sada bio suviše udaljen da bi se u njemu moglo raspoznati Čovečije delo, a polako je počela da se pomalja i zakrivljenost planete. Ubrzo su bili u stanju da vide liniju sumraka, hiljadama milja udaljenu na svom večnom putu preko pustinje. Iznad i oko njih nalazile su se zvezde, još uvek sjajne iako su izgubile dosta od svoje slave.

Rorden je dugo vremena proveo zureći u opustošene oblasti koje nikada nije video. Osetio je iznenadni bes pun prezira prema ljudima iz prošlosti koji su dozvolili da nestane zemaljske lepote zbog njihove vlasitne nemarnosti. Ako se ostvari jedan od Alvinovih snova i ako još postoje velike transmutacijske biljke, neće proteći mnogo vekova dok okeani ponovo ne počnu da se talasaju.

Trebalo je toliko toga uraditi tokom narednih godina. Rorden je znao da se nalazi na razmeđi dva veka: mogao je oko sebe da oseti puls čovečanstva koji je ponovo počeo ubrzano da kuca. Trebalo se suočiti sa velikim problemima i Dijaspaspar će to učiniti. Za prekrajanje prošlosti biće potrebni vekovi, ali kada to bude završeno, Čovek će povratiti sve što je izgubio. A u pozadini će se od sada zauvek nalaziti velika enigma - Vanamond...

Ako je Kalitraks bio u pravu, Vanamond se razvio mnogo brže nego što su to njegovi stvoritelji očekivali, i filozofi iz Lisa su polagali velike nade u buduću saradnju o kojoj ni sa kim nisu želeli da razgovaraju. Postali su veoma vezani za taj detinjasti superum, i možda su verovali kako bi mogli da premoste eone koji bi bili neophodni za njegov prirodni razvoj. Ali Rorden je znao da je Vanamondova krajnja sudbina nešto u čemu nema mesta za Čoveka. Sanjao je, i

verovao je da je san tačan, da se na kraju Vaseljene Vanamond i Ludi Um moraju sresti među leševima zvezda.

Alvin ga prekide u sanjarenju i Rorden se okrete od ekrana.

»Želeo sam da ovo vidite«, reče tiho Alvin. »Mogu proteći mnogi vekovi pre no što vam se ukaže nova prilika.«

»Nemaš nameru da napustiš Zemlju?«

»Ne: čak i ako postoje druge civilizacije u ovoj Galaksiji, sumnjam da vredi ulagati trud u njihovo pronalaženje. A ovde ima toliko posla...«

Alvin spusti pogled na velike pustinje, ali umesto njih njegove oči su videle vodu koja će ih za hiljadu godina od sada prekrivati. Čovek je ponovo otkrio svoj svet i on će ga ulepšavati dok bude živeo na njemu. A posle toga...

»Nameravam ovaj brod da pošaljem van Galaksije, da sledi Carstvo gde god da je ono pošlo. Ta potraga može potrajati vekovima, ali robot se nikada neće umoriti. Jednog dana naši rođaci će primiti moju poruku: i saznaće da ih čekamo ovde na Zemlji. Vratitiće se, i nadam se da ćemo ih do tada biti dostojni, koliko god da su postali veliki.«

Alvin ućuta, zureći u budućnost koju je oblikovao, ali koju možda nikada neće videti ostvarenu. Dok Čovek bude ponovo izgrađivao svoj svet, ovaj brod će prolaziti kroz tamu između galaksija i za dve hiljade godina će se vratiti. Možda će ga dočekati, ali ako se to i ne dogodi opet bi bio zadovoljan.

Sada su se nalazili iznad pola, tako da je kugla ispod njih izgledala kao savršena polulopta. Posmatrajući odozgo pojas sumraka, Alvin shvati da je u jednom trenutku video i rađanje i zalazak sunca na suprotnim stranama sveta. Ta simboličnost bila je tako savršena i tako upečatljiva da će se ovog trenutka sećati celog života.

U ovoj Vaseljani spuštala se noć: senke su se izduživale prema istoku koji neće dočekati narednu zoru. Ali negde drugde zvezde su još bile mlade i svetlost jutra je bila postojana: a duž puta kojim se nekada kretao, Čovek će jednog dana ponovo hodati.

Sadržaj

UVODNIK

PROLOG

PRVA GLAVA - ZATVOR DIJASPARA

DRUGA GLAVA - POČETAK POTRAGE

TREĆA GLAVA - GROB JARLANA ZEJA

ČETVRTA GLAVA - PUT ISPOD

PETA GLAVA - ZEMLJA LIS

ŠESTA GLAVA - POSLEDNJA NIJAGARA

SEDMA GLAVA - ŽITELJ KRATERA

OSMA GLAVA - PRIČA O ŠALMIRANU

DEVETA GLAVA - GOSPODAR ROBOTA

DESETA GLAVA - DUPLIRANJE

JEDANAESTA GLAVA - VEĆE

DVANAESTA GLAVA - BROD

TRINAESTA GLAVA - KRIZA

ČETRINAESTA GLAVA - VAN SISTEMA

PETNAESTA GLAVA - VANAMOND

ŠESNAESTA GLAVA - DVA SUSRETA

SEDAMNAESTA GLAVA - CRNO SUNCE

OSAMNAESTA GLAVA - RENESANSA